

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

02
2022

ISSN: 1580-3600; LETNIK 28; ŠTEVILKA 02; JUNIJ 2022

V času svatovanja lahko zgodaj zjutraj **RUŠEVCA** (*Lyrurus tetrix*) opazujemo na rastiščih oziroma t. i. arenah. To so jase ali odprte površine, kjer se samci borijo za svoje teritorije in samice.

foto: **Miran Krapež**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 28, številka 02, junij 2022
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikon so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

Izid publikacije finančno podpira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS – BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75
gsm: 041 712 796 (pisarna)

GLAVNA UREDNICA: Tjaša Pršin
E-POŠTA: tjasa.prsin@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Tilen Basle, Gregor Bernard, Mitja Denac, Matej Gamsler, Neža Kocjan

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSILANSTVO DOPPS:
Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPREDSEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Bernard, Blaž Blažič, dr. Pavel Gantar, Eva Horvat, David Kapš, Gaber Mihelič, Matjaž Mlakar Medved, mag. Iztok Noč, dr. Tanja Šumrada
NADZORNI ODBOR: dr. Peter Legiša, Bogdan Lipovšek, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

POMEMBNO JE OHRANJANJE MIRU V GORAH

Z varovanjem območij, primernih za belko, zagotavljamo primerne razmere tudi za številne druge vrste, ki prav tako potrebujejo mir. Pri oblikovanju mirnih območij smo poskušali upoštevati ključne predele, ki jih vrsta potrebuje za preživetje.

BELKA (*Lagopus muta*)
foto: **Tomaž Mihelič**

18

18

MURKE - PRAV POSEBNE ORHIDEJE GORSKIH TRAT

Murke spadajo med orhideje, najdemo pa jih na apnenčastih alpskih travniščih skoraj vseh gorstev centralnega in južnega dela Evrope ter v Skandinaviji. Pri nas uspeva približno polovica vseh poznanih vrst.

KOŠUTINA MURKA (*Nigritella kossutensis*)
foto: **Branko Dolinar**

20

PLANINSKI VRABEC

Stežka bomo našli ptico, ki je goram bolj zvesta kot planinski vrabec. Pri nas ga bomo zaman iskali v Kamniško-Savinjskih Alpah, malce več možnosti imamo v Karavankah, največ pa v Julijskih Alpah.

foto: **Luka Poljanec**

38

PETELINJI ZAJTRK PO ORNITOLOŠKO

V soboto, 14. maja, se je v temo obdane gozdove Jelovice navsezgodaj odpravilo 51 izkušenih popisovalcev. Po zaključku popisa smo se zbrali na okusnem zajtrku in si izmenjali še sveže podatke s popisa.

foto: **Tilen Basle**

43

POD LUPO: PTICE V ZBIRKI UMETNOSTNE GALERIJE MARIBOR

Zbirka UGM sodobne vizualne umetnosti obsega okrog 9000 umetniških del s področij slikarstva, kiparstva, grafike, risbe, fotografije in videa. Za nekatere umetnike so ptice le občasen motiv, za druge pa so stalnica, so najzlahtnejši element njihove umetnosti.

Ida Brišnik Remec, Risba bobnarice, 1958, tuš na papirju
foto: **arhiv UGM**

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič
- 6 **POMEMBNO JE OHRANJANJE MIRU V GORAH** // Tomaž Mihelič
- 11 **ČLOVEKOVA NAVZOČNOST OBLIKUJE VEDENJSKE VZORCE PLANINSKIH KAVK** // Rok Janža
- 12 **SKRITI BISERI ČRNE GORE** // Gaber Mihelič
- 16 **PTICE VISOKOGORJA** // Aleksander Kozina
- 18 **MURKE** // Blaž Blažič
- 20 **PLANINSKI VRABEC** // Mitja Denac
- 22 **KDO PLENI GNEZDA PTIC PEVK V MESTIH?** // Katja Rutnik
- 24 **LEPOTE ALPSKEGA SVETA** // Božo Bradašnja
- 26 **POLETNA OPAZOVANJA V NARAVI**
- 29 **PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, JULIJ-OKTOBER 2022**
- 33 **PRIKRITE VLOGE PTIC** // Janez Leskošek
- 34 **ANDRÉ DUCRY** // pogovarjala se je Tjaša Pršin
- 38 **ZDRUŽILI SMO MOČI ZA BREGULJKE NA MURI** // Anja Cigan, Monika Podgorelec
- 40 **PETELINJI ZAJTRK PO ORNITOLOŠKO** // Urša Gajšek
- 43 **KOŠČEV IZLET NA IŠKI MOROST** // Jaka Zlobko
- 44 **CILJ JE VARNA JADRANSKA SELITVENA POT** // Tjaša Zagoršek, Pia Höfferle
- 45 **PTICE V ZBIRKI UMETNOSTNE GALERIJE MARIBOR** // Andreja Borin, Tilen Basle
- 48 **NAROVOSLOVNE VEDE IN UMETNOST V ŠKOCJANSKEM ZATOKU** // Bojana Lipej
- 52 **NOVICE**

NARAVA NA TARČI ALI NARAVA KOT ZADNJA PRILOŽNOST?

Na današnji dan, 11. junija pred 34 leti, se je v živo na Wembley in pred malimi ekrani po vsem svetu zbrala okoli milijarda ljudi v podporo zaprtemu Nelsonu Mandeli. Imel je 70. rojstni dan, in preživljal ga je v zaporu. Glasbeniki svetovnega slovesa so organizirali koncert in sporočilo proti apartheidu je preplavilo svet. Po zadnji oceni organizacije »Brot für die Welt« danes le približno 3 % svetovne populacije živi v družbenih sistemih, ki so popolnoma odprti do civilne družbe, kar pomeni za normalnimi in demokratičnimi delovnimi razmerami. Za kakršnokoli resno reševanje klimatske in biodiverzitetne krize je seveda potrebno sodelovanje držav, ki temelji na miru, medsebojnem spoštovanju in priznavanju drugačnosti, prava, civilne družbe in neodvisnih medijev. Izziv človeštva ni majhen. In ne gre nam najbolje. Od 20 sprejetih Aichi-ciljev za trajnostni razvoj ni bil dosežen niti eden, približno milijon vrstam grozi izumrtje, ekosistemske storitve smo prizadeli do te mere, da resno vplivajo na perspektive človeka marsikje na svetu. Upad biodiverzitet je bil prepoznan kot najbolj preokračena meja varnega obstoja človeštva na svetu. Glede teh vprašanj družba ni brezbrizna. Leta 2015 je v EU potekalo javno posvetovanje s skritim političnim ciljem lobistov prizadeti naravovarstveno zakonodajo. Hladen tuš je bil izjemen. Več kot pol milijona ljudi in 120 okoljskih nevladnih organizacij je odločno branilo evropsko zakonodajo na področju varstva narave. Habitatna in ptičja direktiva sta obstali in postali še pomembnejši. Kasneje je EU na tem področju naredila pomembne dodatne korake v smeri varstva biodiverzitet. Sprejet je bil Zeleni dogovor, nova Strategija biodiverzitet 2030 in nova kmetijska strategija Od vil do vilic. Ambiciozni in kakovostni načrti. Združeni narodi so razglasili ero renaturacij. Posledice človekovih posegov so tako dramatične in tako zelo vplivajo na kvaliteto življenja ljudi, kmetijstvo in ekonomijo, da ni več možno čakati. Nemška vlada je sprejela načrt izpolnjevanja vseh državnih projektov po logiki, da je projekt sprejemljiv samo, če prispeva k uresničevanju katere od šestih okoljskih zavez oziroma ne škodi uresničevanju nobene od njih. EU pripravlja obsežen zakon o renaturacijah – obnova narave postaja osrednja tema mednarodne politike. A svet se je v zadnjih nekaj mesecih dramatično spremenil. Energetika se je premaknila z okoljskih vprašanj k vprašanjem nacionalnih energetske preskrbe, na mizi je ponovno izkoriščanje fosilnih virov in agresivno izkoriščanje obnovljivih. Tragično in žalostno je, kako so močni lobisti takoj izkoristili vojno v Ukrajini in začeli z demontažo naprednih, v trajnostno gospodarstvo naravnanih strategij EU. Pod posebnim udarom je kmetijska politika. Jasno je, da samooskrbe ne zagotavljajo veliki sistemi v rokah oligarhov, ki si želijo ponovno zagotoviti večjo moč, beri več denarja. Tudi pri nas doma. Ob vseh priporočilih in sodobnih, v renaturacije usmerjenih strategijah EU bomo mi denar iz programa za okrevanje gospodarstva po koroni porabili za dinosavrskeske vodarske, pretežno neučinkovite ukrepe, medtem ko nas vodilni ekonomisti zadnja leta jasno svarijo, da je prihodnost našega gospodarstva v resničnem zelenem gospodarstvu in digitalizaciji. Medtem ko drugi gradijo gospodarstvo na obnovi narave, ga mi še vedno gradimo na njenem uničevanju. Čas je, da nehamo obsojati naravo za gospodarsko škodo in neuresničene politične in privatne apetite. V preteklosti se je znašla naravna dediščina pri nas prepogosto in nekritično na tarči. Kar je največ vredno, je bilo označeno kot strel v koleno in kot razvojna cokla. Celo v najpomembnejših državnih dokumentih. Na tem področju smo kot država zaostali, pa bi lahko glede na naše atribute in znanje v civilni družbi igrali vodilno vlogo. V tem oziru doslej naša notranja in zunanja politika nista dozoreli. Koncept renaturacij je treba vključiti tako v urejanje voda, kmetijstvo, upravljanje z gozdovi in vse druge sfere. Renaturacija mora postati horizontalna tema, vključena v vse družbene sektorje. Ali bo trenutna politična sprememba tu prinesla kak resen napredek, bo pokazal čas. Mi neprekinjeno nadaljujemo z delom in poslanstvom in to strategijo v praksi uresničujemo po najboljših močeh. In imamo kaj pokazati. Pomembno se nam stroka, verodostojnost in transparentnost delovanja. In pomembna nam je vaša članska podpora, saj smo samo skupaj kos izzivom in priložnostim časa, v katerem živimo.

DAMIJAN DENAC,
direktor DOPPS

foto: Alen Ploj

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

VELIKI ŽAGAR (*Mergus merganser*)

Redek podatek za Obalo. Samica velikega žagarja je bila v začetku aprila 2022 opazovana na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok [<https://www.facebook.com/skocjanskizatok/photos/pcb.3094126254186523/3094126114186537/>].

izvirni foto: **Daniel Bosch**

2

KRAVJA ČAPLJA (*Bubulcus ibis*)

Regionalna redkost. Osebek kravje čaplje je bil konec januarja 2022 fotografiran v okolici Vipave [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-130946>].

izvirni foto: **Bojan Bratož**

3

STEPSKI LUNJ (*Circus macrourus*)

Nova vrsta za Naravni rezervat Škocjanski zatok. V začetku aprila 2022 je bil v sladkovodnem delu rezervata opazovan in fotografiran samec stepskega lunja [<https://www.facebook.com/skocjanskizatok/photos/3094126164186532>].

izvirni foto: **Stefano Zanon**

4

JUŽNA POSTOVKA (*Falco naumanni*)

Dva (verjetno različna) drugoletna samca južne postovke sta bila aprila 2022 opazovana na Cerkniskem jezeru v razmiku desetih dni [Komisija za redkosti - vir podatka: A. Božič, J. Novak].

izvirni foto: **Jure Novak**

5

MOČVIRSKI MARTINEC (*Tringa glareola*)

Konec aprila 2022 je bilo na Cerkniskem jezeru v enem dnevu opazovanih 2672 močvirskih martincev. Podatek pomeni največje število opaženih osebkov te vrste na enem območju v Sloveniji [GAMSER, M. *lastni podatki*].

foto: **Kajetan Kravos**

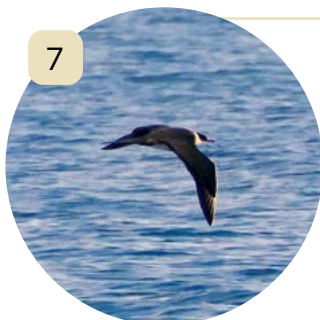

6

DOLGOKLJUNI GREZNIK (*Limnodromus scolopaceus*)

Prvo opazovanje vrste pri nas. Osebek dolgokljunega greznika v poletnem perju je bil sredi aprila 2022 zabeležen v Naravnem rezervatu Ormoške lagune. Ptica se je na območju zadrževala nekaj dni [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/photos/a.1970073636350064/5530816863609039/>].

izvirni foto: **Jure Novak**

7

BODIČASTA GOVNAČKA (*Stercorarius parasiticus*)

Redek podatek. Odrasla bodičasta govnačka je bila konec aprila 2022 opazovana v Piranskem zalivu [Komisija za redkosti - vir podatka: A. Bibič, T. Genov].

izvirni foto: **Andrej Bibič**

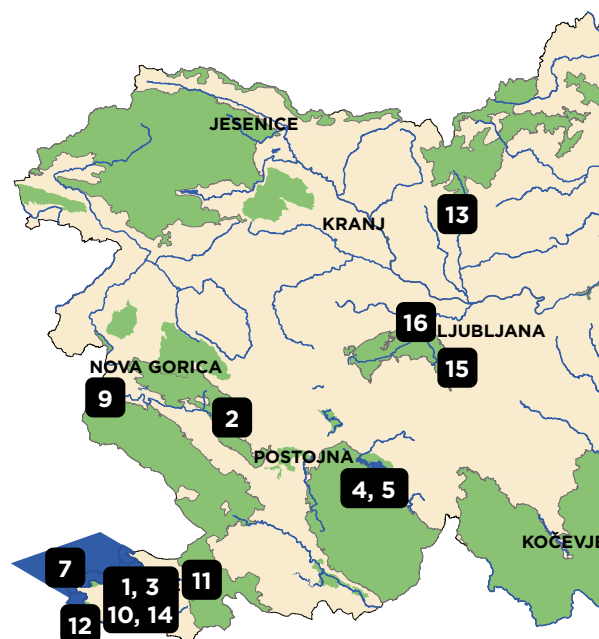

8

KOZAČA (*Strix uralensis*)

Neobičajno opazovanje. Osebek kozače je bil v začetku februarja 2022 dvakrat opazovan na občestnem prometnem znaku pri Lemerju, severno od Murske Sobote [DOMANJKO, G. *lastni podatki*].

izvirni foto: **Gregor Domanjko**

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana,
elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<https://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

Podatki so še v obravnavi na Komisiji za redkosti.

9

ZLATOVRANKA
(*Coracias garrulus*)

V začetku maja 2022 je bila pri Biljah pri Novi Gorici fotografirana zlatovranka, pri nas izumrla gneznilka in zelo redka vrsta na selitvi [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-132181>].

izvirni foto: **Simon Kovačič**

10

CITRONASTA PASTIRICA
(*Motacilla citreola*)

Vrsta je bila konec aprila 2022 opazovana v sladkovodnem delu Naravnega rezervata Škocjanski zatok. To je drugo opazovanje citronaste pastirice na tem območju. [<https://www.facebook.com/skocjanskizatok/photos/a.1519512368314594/3103315309934284/>].

foto: **Domen Stanič**

11

PUŠČAVEC
(*Monticola solitarius*)

Sredi maja 2019 je bila v kamnolomu na Črnem Kalu pod Kraškimi robom opazovana samica puščavca, ki je v kljuno držala malega glodavca. Takšna izbira plena je za vrsto neobičajna, saj se puščavec večinoma prehranjuje z večjimi žuželkami, plazilci in različnim jagodičevjem [ŠERE, D. (2020): *Acrocephalus* 41 (184/185): 61].

izvirni foto: **Dare Šere**

12

KUPČAR VRSTE
(*Oenanthe melanoleuca*)

Redko opazovanje. Samec je bil sredi aprila 2022 fotografiran na območju Sečoveljskih solin [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-131885>]. Vrsta je bila v preteklosti obravnavana kot podvrsta sredozemskega kupčarja, danes pa je samostojna vrsta, ki še nima uradnega slovenskega imena.

izvirni foto: **Iztok Zupan**

13

SKALNI PLEZALČEK
(*Tichodroma muraria*)

Vrsta je bila v začetku februarja 2020 opazovana na skalnatem žlebu ob poti na Kamniški vrh. Gre za verjetno prvo opazovanje skalnega plezalčka na tem območju in tudi za redke podatke o pojavljanju vrste v Alpah v zimskem času [BORDJAN, D. (2020): *Acrocephalus* 41 (184/185): 64].

foto: **Stojan Mihorič**

14

BELOVRATI MUHAR
(*Ficedula albicollis*)

Samec belovratega muharja je bil konec aprila 2022 opazovan v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. To je drugo opazovanje vrste na tem območju [<https://www.facebook.com/skocjanskizatok/photos/pcb.3100559583543190/3100559560209859/>].

izvirni foto: **Domen Stanič**

15

KRATKOPERUTI VRTNIK
(*Hippolais polyglotta*)

Redek podatek za osrednjo Slovenijo. V začetku avgusta 2019 je bil v bližini Dol pri Lavrici na Ljubljanskem barju ujet in obročan osebek kratkoperutega vrtnika [ŠERE, D. (2020): *Acrocephalus* 41 (184/185): 62].

izvirni foto: **Dare Šere**

16

BALKANSKI MUHAR
(*Ficedula semitorquata*)

Izjemni opazovanji. Aprila 2022 je bil balkanski muhar v Sloveniji zabeležen kar dvakrat: drugoletni samec v Štepanjskem naselju v Ljubljani in odrasel samec v bližini Bevk na Ljubljanskem barju. Podatka pomenita prvo in drugo opazovanje te vrste pri nas [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-131814>, <https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/photos/pcb.5545878758769516/5545877058769686/>].

izvirni foto: **Bojan Bratož**

POMEMBNO JE **OHRANJANJE MIRU** V GORAH

// Tomaž Mihelič

BELKE (*Lepus timidus*)

foto: **Tomaž Mihelič**

Prijatelj mi je navdušen pripovedoval o izletu v mirno dolino Triglavskega narodnega parka, kjer zlepa ne srečaš človeka. Ko pa je nadaljeval z opisovanjem vseh živali, ki jih je tisti dan srečal, mi je bilo kmalu jasno, da je dolina bučala od življenja in da se je mir, ki ga je doživel tam, nanašal samo na odsotnost ljudi. Seveda pa ta dan za marsikaterega drugega prebivalca te doline ni bil tako miren.

Mir v naravi pogosto pojmujeemo z odsotnostjo dejavnosti človeka in načeloma velja, da se naši vplivi z oddaljenostjo od naselij, naklonom ali neprehodnostjo terena (npr. v odmaknjenih gozdovih in ostenjih) hitro manjšajo. Prisotnost ljudi ima očitno značilen vpliv tako na naravo kot tudi na počutje ljudi samih. O miru, ki ga ravno zaradi odmaknjenosti ljudje občutijo v visokogorju ali brezpotjih, pričajo tudi mnogi literarni zapisi.

V zadnjem času pa so prav ta območja deležna velikega porasta človeških aktivnosti. Številke obiskovalcev, ki jih beležimo danes, so se še pred leti zdele povsem nepredstavljive. Velik porast obiskovalcev zaznavamo tudi na brezpotjih. Zaradi množičnega obiska v gorah se namreč vse več obiskovalcev odloča za obisk manj obljudenih koticov. Prav ta nekoč popolnoma neobiskana območja pa so ključni življenjski prostor nekaterih plahih vrst, ki so z obiskovalci izgubile možnost umika pred motnjami.

Svatovski leti samcev ob prvem svitu se navadno dogajajo daleč stran od obljudenih mest.

foto: **Gaber Mihelič**

BELKA POLEG VISOKOGORJA NIMA ALTERNATIVE

Belka (*Lagopus muta*) je vrsta, ki je najbolj zvesta visokogorju. Na nižja pobočja se ne spusti niti v najbolj ostrih zimah. Celo nasprotno. Ob ostrih, s snegom bogatih zimah jo pogosto najdemo prav na vrhovih naših dvatisočakov, kjer zaradi spihanega ali splaznega snega lahko najde hrano. Zaradi življenja v krajini brez kritja vegetacije, je razvila izvrsten način prikrivanja s pomočjo varovalne obarvanosti svojega perja. V zimskem času je perje popolnoma belo, v poletnem pa z barvami visokogorja usklajeno sivo-rjavo grahasto. Njena obarvanost v danem času, skupaj z vegetacijskimi razmerami, močno vpliva na njeno pojavljanje. Vedno velja pravilo, da se belke pojavljajo tam, kjer se lahko prikrijejo in najdejo dovolj hrane hkrati.

Belke so izredno dobro operjene, kar jim omogoča, da lahko prek cele zime vztrajajo na mrzlih in vetrovnih vršcih.

foto: **Tomaž Mihelič**

Belka pozimi vedno išče kombinacijo z dovolj snega zaradi kritja in koptinami zaradi hrane.

foto: **Tomaž Mihelič**

V primeru belo obarvanih belk so to robovi kopnih, splaznih pobočij ali spihanih grebenov, v primeru poletno obarvanih pa redko poraščena melišča in visokogorske trate. Vse bolj mile zime povzročajo belkam nemalo težav in zapoznili jesenski sneg jih prisili, da se premaknejo na zanje neobičajna mesta. Belke se namreč v začetku novembra pregolijo v belo perje in so zato v odsotnosti jesenskega snega po visokogorju primorane iskati območja belih skalovjih. V tem času jih nemalokrat lahko opazujemo po naših najvišjih vrhovih, kot sta Škrlatica in Triglav. Ker se izogibajo ljudem, so navadno potisnjene na najbolj strme predele teh območij.

VPLIV GLOBALNEGA SEGREVANJA NA VRSTO

Globalno segrevanje je pojav, ki belko z leti sili v vse višje lege. Vpliv segrevanja se kaže tudi v vse večji neuskkljenosti njene obarvanosti in prisotnosti snežne odeje. Njeno izmikanje grmovni in drevesni vegetaciji pa jo sili v to, da zaradi zaraščanja vse višjih predelov zapušča nekatere tradicionalno poseljene predele. S tem pa ima vrsta na voljo vedno

manj območij, saj z višino hitro upada tudi razpoložljiva površina. Ta problem se bo najprej pokazal pri gnezdiščih, ki jih izbira na prvih planjavah nad drevno mejo, takoj ko izginejo zadnji grmi ruševja ali zadnji osamljeni macesni. Pri izbiri gnezdišč ima zaradi odraščanja mladičev pomembno vlogo tudi prehodnost terena, zato največ belk gnezdi na položnejših alpskih tratih. Tipična gnezdišča pri nas so Mangartsko sedlo, Tosc, Konjsko sedlo, Ledine in podobna travnata območja.

Ključno je, da že sedaj začrtamo območja, kamor se bo lahko umaknila, ko se bo primorana pomikati višje in višje. Zavedati pa se moramo, da je zaradi želje po osvajanju vrhov mreža poti ravno v visokogorju najgostejša, saj se na vrhovih velikokrat združujejo pristopi iz različnih smeri, kar je najlažje opazno kar na našem najbolj obleganem vrhu, Triglavu.

Mladiči belk se najbolje počutijo na lahko prehodnih alpskih tratih.

foto: **Gaber Mihelič**

POMEMBNO JE DOBRO POZNAVANJE VRSTE

Kljub temu, da belk v visokogorju ni težko opazovati, o njenem življenju vemo bolj malo. Razlog za to tiči v oddaljenosti območij, ki jih naseljujejo, saj so dostopi do njih praviloma dolgi, fizično zahtevni, poleg tega pa so ta območja navadno skoraj polovico leta zasnežena. Lažje dostopna so njena glavna gnezdišča in območja, kjer v jesenskem času lahko srečamo večje jate. Lažji in varnejši dostop pa sta povezana tudi z večjo navzočnostjo ljudi v teh predelih, ki je po večini vezana na obdobje med junijem in novembrom.

Z željo po boljšem poznavanju celoletnega pojavljanja belk v visokogorju smo v projektu Vrh Julijcev začeli z intenzivnimi popisi v hladni polovici leta in s sledenjem ptic s pomočjo telemetrije. Popisi so hitro pokazali resnično navezanost belke na visokogorje. Zima 2020/21 je bila zaznamovana z veliko količino snega, ki je v območju Julijskih Alp nad višino 2000 metrov marsikje presegel višino petih metrov. V tem času so se belke zadrževale na strmih spihanih ali splazenih predelih in v skalnih stenah, kjer se je med skalovjem na plano pokazalo tudi travnato rastlinje. Na širšem območju Hribaric so kot zimovališča stopali v ospredje vrhovi Mišelj vrh, Škednjovec in Debeli vrh, medtem ko so bila nižja strma pobočja Ogradov in Stogov manj obiskana. Belke so na teh območjih vztrajale večji del zime in so se večino časa zadrževale na izredno majhnih površinah.

Še več zanimivosti iz življenja belk pa je pokazala telemetrija. V sezoni 2021 smo začeli s spremljanjem treh odraslih osebkov, dveh samcev in ene samice. Spremljati smo jih začeli v začetku gnezditve. Oba samca sta se v bližini gnezdišč zadrževala do tre-

Ključno je, da že sedaj začrtamo območja, kamor se bo lahko belka umaknila, ko se bo primorana pomikati višje in višje.

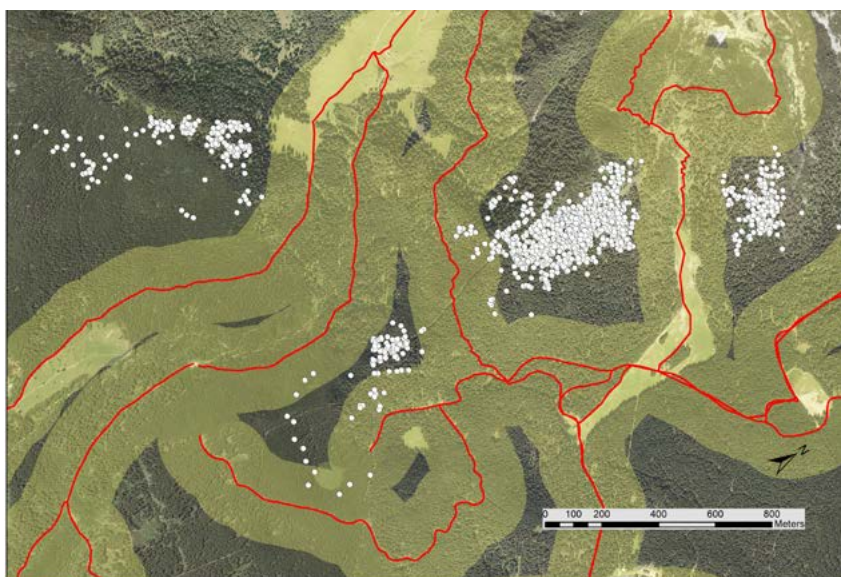
nutka, ko so se izlegli mladiči. Nato sta območje oba zapustila in se premaknila na najvišje okoliške vršace, več kot kilometer oddaljene od gnezdišč. To vedenje lahko kaže na to, da po zaključku aktivne vloge varovanja valečih samic samci zapustijo območja, kjer se v kasnejših mesecih gibajo samice z mladiči. Tako aktivno znižajo številčnost vrste na teh območjih ter s tem pritisk plenilcev.

Nameščanje telemetričnega oddajnika na odraslega samca.
foto: **Ruj Mihelič**

V nasprotju s samci je samica celotno obdobje odraščanja mladičev vztrajala na travnatih platojih in se izogibala strmemu ali močno razbrzdanemu terenu. Zanimivo je bilo tudi prenočevanje, saj so vsi osebki prenočevali tudi do kilometer stran od prehranjevališč. Prenočišča so bila vedno v strmih in nedostopnih predelih, verjetno predvsem zaradi varnosti pred plenilci. Samica je s prenočevanjem

Za namene opredeljevanja mirnih con s pomočjo telemetrije spremljamo tudi divje peteline (*Tetrao urogallus*). Telemetrija je pokazala močno odmikanje lokacij petelinov (bele točke) od poti (rdeče črte).

foto: **Tomaž Mihelič**

v nedostopnih predelih pričela šele v septembru, pred tem je prenočevala skupaj z odraščajočimi mladiči na travnatem platoju. Zima 2021/22, v kateri smo poleg popisov, belke vzporedno spremljali tudi s telemetrijo, je bila bistveno manj obdarjena s snegom, zato so bila opazovanja belk veliko bolj vezana na travnate platoje, ki so bili zaradi majhne količine snega na več mestih spihani.

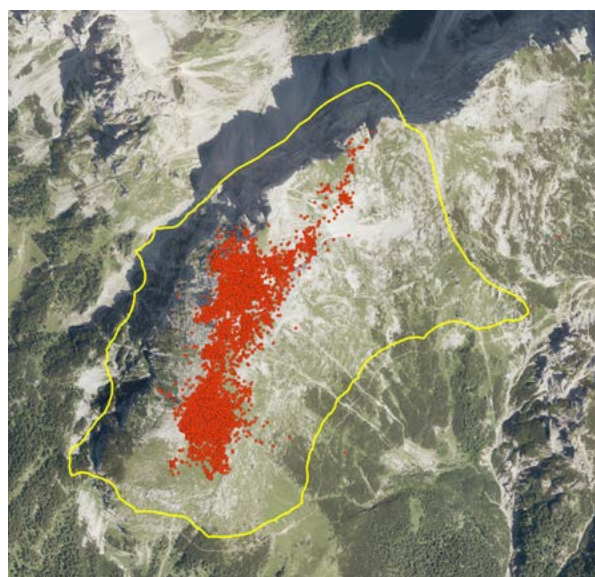
Pohvalimo se lahko z eno najgostejših mrež označenih planinskih poti na svetu, zato rej naše omejevanje obiskovanja visokogorja izven označenih poti ne bi smela biti velika žrtev.

Ta območja so ob ostrejših zimah navadno prekrita z debelo snežno odejo, kadar so kopna, pa so očitno veliko boljše prehranjevališča kot strmine.

PROBLEM HOJE PO BREZPOTJIH

Preživetje belk v visokogorju je močno odvisno tako od primernih gnezdišč za vzrejo mladičev, kot tudi od prehranjevališč, ki so v hladni polovici leta močno odvisna od snežnih razmer. Dodaten negativen vpliv nanje pa ima izmikanje obiskovalcem visokogorja. In ker v visokogorje vsi radi zahajamo, bo naš vpliv veliko manjši, če se bomo tam gibali čim manj razpršeno. V prid hoji po označenih poteh in izogibanju brezpotij govori tudi dejstvo, da belko navadno splaši že prvi mimoidoči v dnevu in vpliv vseh naslednjih tistega dne ni dosti večji od prvega.

Slovenija ima dolgo zgodovino označevanja planinskih poti. Kot prva je bila markirana pot iz Bohinja čez Komarčo na Triglav, ki je bila označena leta že 1879, množično uporabljene Knafelčeve markacije pa letos štejejo že sto let. Zaradi vsega naštetega imamo Slovenci odlično razvito planinsko infrastrukturo in se lahko pohvalimo z eno najgostejših mrež označenih planinskih poti na svetu, zato rej

Izris mirnih con (rumeno) smo naredili na podlagi sledenja gibanju belk s pomočjo telemetrije (rdeče točke) in z direktnimi opazovanji drugih osebkov belk na območju.

foto: **Tomaž Mihelič**

naše omejevanje obiskovanja visokogorja izven označenih poti ne bi smela biti velika žrtev.

Zaradi številčnega pritiska na visokogorje bo takšno vedenje nujno, če bomo hoteli ohraniti tudi najbolj plahe prebivalce. Pri tem pa seveda ne gre samo za belko. Z varovanjem območij, primernih zanje, zagotavljamo primerne razmere tudi za številne druge vrste, ki prav tako potrebujejo mir. Vsa ta območja s pridom izkoriščajo tudi gamsi (*Rupicapra rupicapra*), planinski orel (*Aquila chrysaetos*), slegur (*Monticola saxatilis*) in podobne vrste, ki se značilno izogibajo človeku. Pomembno pa je, da bomo tovrstno kulturo obiskovanja gora po ustaljenih poteh začeli uporabljati tudi pri turnem smučanju, še posebej zato, ker je zima čas, ko ima energija, ki jo živali porabijo za izmikanje človeku, lahko ključno vlogo pri njihovem preživetju.

PREDLOG MIRNIH OBMOČIJ

Pri oblikovanju mirnih območij za belko smo poskušali upoštevati ključna območja, ki jih vrsta potrebuje za preživetje. Osnova za določanje območij so bili podatki, ki smo jih pridobili v okviru popisov in spremljanja s telemetrijo. Obenem s predlogi nismo zaobjeli nobene označene planinske poti ali območja planin, saj smo prepričani, da lahko kljub gosti mreži planinskih poti, v visokogorju še najdemo dovolj velike koščke mirne divjine, ki bi jih radi ohranili mirne tudi v prihodnje. Z mirnimi območji smo tako zaobjeli pomembna gnezdišča in zimovališča na Mangartskem sedlu, območju Plaskega Vogla, Hribaric in Tosca, kar pomeni tri odstotke površine Triglavskega narodnega parka. To je majhna površina za naše odrekanje in velika površina za varstvo belke. Kako bodo ta območja zaživila, pa bo odvisno predvsem od vseh nas in od tega, ali nam bo uspelo območja v zameno za lastni užitek območja prepustiti njihovim naravnim prebivalcem.

TOMAŽ MIHELIČ je zaposlen kot varstveni ornitolog na DOPPS in je vključen v številne raziskave ptic. Bil je koordinator Atlasa ptic Slovenije in Evropskega atlasa gnezdišč. Trenutno je vključen v uvajanje mirnih con za divjega petelina in belko v Triglavskem narodnem parku, obsežne akcije varstva velike uharice in preprečevanje elektrodarov na daljnovidih ter raziskave koconogih kur, gozdnih sov in žoln v Dinaridih na Hrvaškem.

foto: **Barbara Mihelič**

ČLOVEKOVA NAVZOČNOST OBLIKUJE **VEDENJSKE VZORCE** PLANINSKIH KAVK

// Rok Janža

Človek s svojimi dejavnostmi vpliva na naravne procese tako rekoč vseh ekosistemov, jih spreminja in sooblikuje. Tudi težje dostopni ekosistemi, kot so na primer gorski, so zaradi podnebnih sprememb in vse pogostejših neposrednih interakcij živalskih in rastlinskih vrst s človekom v zadnjem času pod vse večjim pritiskom. Za učinkovito varstvo vrst na območjih, ki so njihov naravni dom, je te interakcije in njihov vpliv treba preučiti in ovrednotiti.

NA SAMEM ALI V DRUŽBI LJUDI

Znanstveniki Univerze v Torinu so se v svoji študiji osredotočili na vpliv navzočnosti človeka in njegovih dejavnosti na vedenjske vzorce planinskih kavk (*Pyrrhocorax graculus*). Zanimalo jih je predvsem, ali obstajajo razlike med populacijami, ki so vajene človekove navzočnosti, in populacijami, ki s človekom nimajo stika oz. ga imajo zelo malo. V ta namen so v poletnih mesecih opazovali jate planinskih kavk na dveh alpskih območjih severozahodne Italije: v okolici turističnega središča, popularnega smučišča Cervinia, s celoletno navzočnostjo človeka, in na območju nacionalnega parka Mont Avic, kjer je stik ptic z ljudmi omejen.

PREHRANSKI OPORTUNISTI

Med opazovanjem vedenja obeh populacij planinskih kavk so raziskovalci prišli do zanimivih zaključkov. Ugotovili so, da človekova navzočnost negativno vpliva na naravne prehranjevalne vzorce planinskih kavk, saj so bile ptice med iskanjem primarnega plena – kobilic, manj uspešne od ptic v nacionalnem parku. V celoti so namreč zaužile manj kobilic, prav tako pa so se prehranjevale v krajših časovnih intervalih. Pomembno je poudari-

ti, da je bilo zaradi urejenih smukaških prog kobilic na območju smučišča sicer že v osnovi manj kot v neokrnjenem habitatu nacionalnega parka, kar bi lahko botrovalo spremembi vedenja kavk.

Po drugi strani so bile ptice na območju smučišča manj plašne od ptic v nacionalnem parku, kar se je kazalo v višji toleranci do bližine človeka in krajših preletenih razdaljah pri umikih pred motnjami. Planinske kavke so se na območju smučišča naučile izrabljati nov prehranski vir – ostanke hrane, ki so jih zavrgli turisti. Ta vir je, v nasprotju z naravnim plenom, pticam dostopen prek celotnega leta in jim omogoča, da na smučišču ostanejo tudi v zimskem času. Ptice v nacionalnem parku se ob prvem snegu namreč umaknejo v nižja območja parka.

PRILOŽNOST ALI PAST?

Raziskava kaže na to, da človekova navzočnost potencialno spremeni vedenjske vzorce planinskih kavk, spremembe pa so lahko zanje tako pozitivne kot negativne. Po eni strani ptice težje izkoriščajo naravne vire hrane in porabljajo dodatno energijo zaradi umikanja pred potencialnimi grožnjami. Energetski primanjkljaj pa nadoknadijo z novim prehranskim virom, ki je dostopen prek celotnega leta. Na novo odkrita »prehranska varnost« in postopno privajanje na človekovo navzočnost, pticam na smučišču omogočata, da tam tudi gnezdiijo. Raziskav o tem, kako nov tip hrane vpliva na fiziologijo planinskih kavk, še ni opravil nihče. Iz študij na drugih pticah pa lahko sklepamo, da je vpliv verjetno negativen. Za dolgoročno spremljanje vrste raziskovalci priporočajo sistematičen večletni monitoring, ki bi orisal celokupen vpliv človekove navzočnosti na populacije teh karizmatičnih ptic.

PLANINSKE KAVKE (*Pyrrhocorax graculus*) so se na območju smučišča naučile izrabljati nov prehranski vir – ostanke hrane, ki so jih zavrgli turisti.

foto: **Simon Kovačič**

VIR

VALLINO, C. in sod (2019): Behavioural responses to human disturbance in an alpine bird. – *Journal of Ornithology* 160, 763-772.

SKRITI BISERI ČRNE GORE

// Gaber Mihelič

V gozdu vlada tišina. Vse, kar slišim, so koraki mojega brata, ki si v debeli snežni odeji utira pot po strmih grebenu črnogorskih gora. Vzpenjava se na še en vrh, v upanju, da naju tam pričaka skrivnostna ptica, ki prebiva v gozdovih Črne gore. V popolni tišini se z ugasnjenimi čelnimi svetilkami vzpenjava proti cilju, ko zaslišiva značilen »pok«. V trenutku obnemiva in se, nasmejana do ušes, spogledava. V daljavi se je prebudil kralj borealnega gozda – divji petelin (Tetrao urogallus), ki je s svojo pesmijo naznanjal prihod jutra.

Ko pomislimo na Črno goro, bi se verjetno večina strinjala, da gre za eno izmed najmanjših in najredkeje poseljenih evropskih držav, ki je poznana predvsem po razvitih priobalnih turističnih mestih, neskončnih peščenih plažah in s sredozemskim rastjem obdanimi gričkih. Kljub temu, da vse od naštetega zares najdemo v Črni gori, pa to še zdaleč ni vse, kar država ponuja. Navkljub svoji majhnosti ima dežela izjemno pestro zgodovino, kulturno in tudi naravno dediščino. Ta je posledica raznolike geološke podlage, lege države in razgibane pokrajine, ki z goratim severnim delom, kraškim osrednjim in zahodnim delom ter obalno ravnino na jugu, vpliva na pestrost podnebnih razmer in s tem rastlinskega in živalskega sveta. O vrstni pestrosti te male gorate države priča tudi podatek, da so tam do danes zabeležili že prek 350 vrst ptic. Številka z veliko hitrostjo narašča, saj se je ornitologija na tem območju resneje razvila šele

Navkljub svoji majhnosti ima dežela izjemno pestro zgodovino, kulturno in tudi naravno dediščino.

foto: **Tomaž Mihelič**

ZNAČILNOSTI DEŽELE

Površina: 13.812 km²

Št. prebivalcev: 620.739
(ocena v letu 2021)

Št. vrst ptic: 354

Št. narodnih parkov: 5
(NP Skadrsko jezero,
NP Lovćen, NP Durmitor,
NP Biogradska gora,
NP Prokletije)

V daljavi se je prebudil kralj borealnega gozda – **DIVJI PETELIN** (*Tetrao urogallus*), ki je s svojo pesmijo naznanjal prihod jutra.

foto: **Tomaž Mihelič**

v preteklem desetletju. Želja po raziskovanju obsežnih območij neraziskane divjine in po tem, da košček v mozaik odkritij dodamo tudi sami, sta bila glavna motiva za prvomajsko družinsko potovanje v to državo na jugozahodu Balkana.

PESTROST ČRNOGORSKIH GORA

Potovanje smo začeli v Narodnem parku Prokletije. Gre za najmlajši črnogorski narodni park, ki je bil ustanovljen z namenom zaščite ekosistemov, kulturne dediščine in biotske pestrosti, ki je na tem območju zaradi mešanja alpskih in sredozemskih habitatov izjemno visoka. Park sestavljajo prostrani mešani in iglastih gozdovi ter obsežen kompleks visokogorskih vrhov, ledeniških dolin in ledeniških jezer, kjer vladajo izrazite gorske razmere. Prokletije so brez dvoma eno izmed najpomembnejših območij za varstvo biodiverzitete gora na območju Balkana.

V mestecu Plav so si nad vodo večerjo lovile **RDEČE LASTOVKE** (*Cecropis daurica*).
foto: Gaber Mihelič

Redek, star gozd z obilo borovnjice je **IDEALEN HABITAT** za divjega petelina.
foto: Tomaž Mihelič

Na nekaterih predelih smo zabeležili tudi več kot pet **GOZDNIH JEREBOV** (*Tetrastes bonasia*) na kilometer prehojene poti.

foto: Ruj Mihelič

V Ulcinjskih solinah smo opazovali **RJAVE KOMATNE TEKICE** (*Glaucolopex pratensis*), ki so iskale primerna mesta za svoja gnezdeca.
foto: Ruj Mihelič

KODRASTI PELIKANI (*Pelecanus crispus*)
foto: Gaber Mihelič

Terenski družinski portret
foto: osebni arhiv

Namen našega obiska tega območja je bil popis ptic na čim večjem delu visoko ležečih gozdov, s poudarkom na divjem petelinu. Za izhodišče smo si izbrali mestece Plav, ki je z vseh strani obdano z vrhovi z obilo primerne gozda. Mestece nas je navdušilo že ob samem prihodu, saj je kljub visoki nadmorski višini (945 m n. m.) dom številnih mediteranskih in nižinskih vrst ptic. Na večernem sprehodu ob jezeru smo lahko prisluhnili številnim rakarjem (*Acrocephalus arundinaceus*), čapljam (*Ixobrychus minutus*) in žalobnim sinicam (*Poecile lugubris*), nad vodo pa so si večerjo lovile rdeče lastovke (*Cecropis daurica*).

da bi se s terena vrnila brez zabeleženega divjega petelina. Na enem izmed rastišč smo slišali kar 18 pojocih samcev, kar je skoraj dvakrat toliko, kot jih premore največje slovensko rastišče. V jutranjih urah smo vsak dan prisluhnili tudi malim skovikom (*Glaucidium passerinum*) in slokam (*Scelopax rusticola*), ki so, kljub meter debeli snežni odeji, že pridno označevali svoje teritorije. Tem so se v kasnejših jutranjih urah pridružili še triprsti detli (*Picoides tridactylus*), črne žolne (*Dryocopus martius*) ter gozdni jerebi (*Tetrastes bonasia*). Tudi številčnost teh vrst je bila neprimerljiva z razmerami pri nas. Na nekaterih predelih smo zabeležili tudi več kot pet gozdnih jerebov na kilometer prehojene poti. Pred obiskom Črne gore si nisem niti v sanjah predstavljal, da v tem delu Evrope obstaja habitat, kjer je toliko gozdnih jerebov, da jih je skorajda težko prešteti.

- Zanimive vrste ptic:
- divji petelin** (*Tetrao urogallus*)
 - laški škrljanec** (*Melanocorypha calandra*)
 - zlatovranka** (*Coracias garrulus*)
 - kodrasti pelikan** (*Pelecanus crispus*)
 - rjava komatna tekica** (*Glaucolopex pratensis*)
 - čopasta kukavica** (*Clamator glandarius*)
 - prlivka** (*Burhinus oedicnemus*)

V času pred našim obiskom Črne gore je v Dinarijih zapadlo obilo snega, zato smo jutranje terene pričenjali zelo zgodaj. Gorske ceste so bile večinoma zasnežene, potencialna rastišča divjih petelinov pa zato še toliko težje dostopna. Vzpenjanje po strmih grebenih so nam s svojo pesmijo vedrili mnogi koonogi čuki (*Aegolius funereus*), med njimi pa tudi nekaj kozač (*Strix uralensis*). Te so bile prava redkost, saj Črna gora leži na skrajnem južnem robu areala te vrste. Že ob prvem svitu smo veseli spoznali, da so izrazite gorske razmere ustvarile značilen borealni gozd, ki je v mnogih pogledih za nekatere vrste še bolj primeren kot habitat, ki smo jih vajeni iz slovenskih Alp. Vrstna pestrost in gostota ptic na tem območju sta nas pustili brez besed! Ob prihodu na popisne točke smo prav vsako jutro prisluhnili številnim pojocih divjim petelinom. Gostote so bile tako visoke, da se niti eni skupini ni pripetilo,

SKADRSKO JEZERO - ČUDO NARAVE NA PRAGU GLAVNEGA MESTA

Popolnoma drugačno, a nič manj zanimivo območje za opazovanje narave je Skadrsko jezero. Gre za največje jezero na Balkanskem polotoku in eno izmed največjih sladkovodnih mokrišč v Sredozemlju. Jezero je poleg Ulcinjskih solin najpomembnejše gnezdišče in prezimovališče vodnih ptic in številnih drugih prebivalcev mokrišč ter sladkovodnih jezer, zaradi česar je bilo leta 1983 več kot 80 % površine mokrišča razglašeno za narodni park. Jezero je zelo plitko, še posebej na severnem delu, kjer je intenzivno poraščeno s trstičjem, vrbovjem,

O vrstni pestrosti te male gorate države priča tudi podatek, da so tam do danes zabeležili že prek 350 vrst ptic. Številka z veliko hitrostjo narašča, saj se je ornitologija na tem območju resneje razvila šele v preteklem desetletju.

lokvanjem in drugim vodnim rastjem. Na jezeru lahko najdemo več kot 50 otočkov, kjer gnezdiijo številne vrste kolonijskih ptic. Navdušile so nas kolonije z več tisoč pari pritlikavih kormoranov (*Microcarbo pygmeus*) in beloličnih čiger (*Chlidonias hybrida*) ter velike kolonije kodrastih pelikanov (*Pelecanus crispus*), plevic (*Plegadis falcinellus*) ter mnogo drugih gnezdečih vodnih ptic. Poleg vseh naštetih vrst smo na okoliških poljih opazovali še številne pojoče laške škrjančce (*Melanocorypha calandra*) in kratkoprste škrjančke (*Calandrella brachydactyla*), črnočele srakoperje (*Lanius minor*), prlivke (*Burhinus oedicnemus*) in zlatovranke (*Coracias garrulus*). Po vročem dnevu na terenu smo se osvežili v čudovitem kanjonu reke Cijevne, kjer smo dan za piko na i zaključili z opazovanjem čopaste kukavice (*Clamator glandarius*), ki je ravno preletela reko.

ULCINJSKE SOLINE – NEPOGREŠLJIV ČLEN V VERIGI JADRANSKE SELITVENE POTI

Naša zadnja destinacija je verjetno, vsaj z ornitološkega vidika, najbolj poznana med vsemi v Črni gori. To so Ulcinjske soline: najpomembnejše prezimovališče, gnezdišče in prehranjevališče za vodne ptice na vzhodni strani Jadranskega morja in ključno postajališče za ptice selivke na jadranski selitveni poti. Vsako zimo tu prezimuje 13.000–24.000 ptic, milijone pa se jih prek solin vsako leto seli v Afriko in nazaj.

Po prvih nekaj korakih v solinah smo se na lastne oči prepričali, za kako pomembno preletno in gnezditveno točko gre. Neprestano so nas preletavali ter na rastlinju posedali kupčarji (*Oenanthe oenanthe*) in repaljščice (*Saxicola rubetra*). Številni rjavi (*Lanius collurio*), rjavoglavi (*Lanius senator*) in črnočeli srakoperji pa so zavzeto iskali hrano na zaraščajočih se solinarskih nasipih. Med njimi so na grmih posedale tudi prve zlatovranke, ki so se že vrnile na svoja gnezdišča. V solinskih bazenih skorajda ni bilo prostora za vse ptice, ki so tam hitele nabirat zaloge hrane po dolgi selitveni poti. Tam se je trlo na stotine prodnikov, martincev, galebov, čiger, rac in drugih ptic, ki so se spreletavale iz bazena v bazen. Družbo so jim delale tudi številne prlivke in rjave komatne tekice (*Glareola pratincta*), ki so iskale primerna mesta za svoja gnezdeca. Za konec pa so nas Ulcinjske soline nagradile še z enim veličastnim pogledom: polovica največjega solinskega bazena se je bleščala v rožnati barvi, saj se je v njem prehranjevalo kar 700 plamencev (*Phoenicopterus roseus*)!

Naše potepanje smo zaključili s sprehodom po veliki plaži v Ulcinju, kjer so nam srečno pot domov zažvižgale školjkarice (*Haematopus ostralegus*). Črna gora nas je v nekaj dneh popolnoma očarala, s svojo izjemno biotsko pestrostjo, skrivnostnostjo, neraziskanostjo in lepoto pa bo brez dvoma navdušila prav vsakogar, ki jo bo obiskal.

SKADRSKO JEZERO je največje jezero na Balkanskem polotoku in eno izmed največjih sladkovodnih mokrišč v Sredozemlju.

foto: **Tomaž Mihelič**

PRIPOROČENA LITERATURA ZA TISTE, KI NAČRTUJETE OBISK ČRNE GORE

RUBINIĆ, B., SACKL, P., GRAMATIKOV, M. (2019): Conserving of wild birds in Montenegro. The first inventory of potential Special Protection Areas in Montenegro, AAM Consulting, Budapest.

PTICE VISOKOGORJA – SPECIALISTI S ŠTEVILNIMI PRILAGODITVAMI

// Aleksander Kozina

BELKE (*Lagopus muta*) so poleti obarvane pretežno sivo. Tako se zlijejo s kamenjem in so dobro prikriti pred plenilci.

foto: Aleksander Kozina

Ptice visokogorja so visoko specializirana skupina ptic, ki so skozi milijone let evolucije razvile številne fiziološke, morfološke in vedenjske prilagoditve, ki jim omogočajo življenje v ekstremnih in pogosto celo surovih razmerah v gorskih ekosistemi.

Obdobje primernih razmer, ko je hrane v obilju in je na vrsti gnezditve, je v visokogorju zelo kratko. Letni bioritmi ptic so zaradi fotoperiode (dolžine dneva) s tem kratkim obdobjem zelo natančno usklajeni. Številne visokogorske vrste začnejo z gnezdenjem že v času, ko v gorah vladajo še precej zimske razmere. Takrat so njihov glavni vir hrane nevretenčarji, ki jih vetrovi iz dolin zanesejo v višave, kjer jih lahko ptice enostavno najdejo in ujamejo v snegu. Ko se snežna odeja stali, pa se poleg nevretenčarjev, ki v visokogorju živijo v toplem delu leta, ptice prehranjujejo tudi s semeni rastlin.

GORSKA TRAVIŠČA so najpomembnejša območja, kjer visokogorske ptice, med katerimi je tudi vriskarica (*Anthus spinoletta*), najdejo hrano. foto: Mitja Denac

Pri številnih vrstah je perje varovalno obarvano, saj je to edini način, ki jim omogoča prikrivanje pred plenilci v okolju, kjer sicer skrivališč (dreves, grmov in druge vegetacije) ni na voljo. Nekatere vrste, kot na primer belka (*Lagopus muta*), med letom prilagajajo barvo perja življenjskemu okolju – poleti so pretežno sive, da se zlijejo s kamenjem, pozimi pa povsem bele, tako da jih je v snegu skoraj nemogoče opaziti. Zaradi nižjega tlaka kisika visoko v gorah imajo številne vrste v krvi povišano koncentracijo rdečih krvničk, ki jim omogoča boljšo preskrbo organov s kisikom. Z mrazom in povečano porabo energije v hladnejšem delu leta pa se spopadajo z večjim obsegom maščobnega tkiva ter dodatno plastjo perja. Zaradi slednje sicer pri teh vrstah ob višjih temperaturah hitro pride do pregrevanja, kar je tudi eden izmed razlogov, da se poleti pomaknejo na višje nadmorske višine.

VISOKA SPECIALIZIRANOST – PREDNOST ALI SLABOST?

Naštete prilagoditve so visokogorskim pticam omogočile, da so naselile območja, ki so drugim vrstam nedostopna. S tem so povezane številne prednosti, kot npr. manjša konkurenca zaradi majhnega števila drugih vrst, krajše selitvene poti (navadno se selijo le vertikalno – po pobočjih navzgor in navzdol) ter manjša izpostavljenost boleznim, parazitom in plenilcem. Visoka specializiranost pa je žal lahko tudi ena izmed največjih evolucijskih pasti, v katero se vrsta ujame. Ob nenadnih spremembah življenjskih razmer se jim take vrste namreč niso sposobne pravočasno prilagoditi, kar lahko pripelje do njihovega izginotja. Prav takšnim spremembam pa smo priča v luči podnebnih sprememb.

SPREMEMBE V VISOKOGORSKIH HABITATIH

Podnebne spremembe z višanjem povprečne letne temperature povzročajo taljenje ledenikov in krašanje obdobja, ko so alpska območja prekrita s snežno odejo. Posledično se drastično spreminja tudi časovno obdobje, ki je optimalno za uspešno razmnoževanje visokogorskih ptic. Sočasno podnebne spremembe z višanjem povprečnih temperatur in spremembo padavinskih režimov vplivajo na vegetacijsko strukturo v gorskih ekosistemih in s tem spreminjajo tamkajšnje življenjsko okolje. Drevesna meja se dviguje na območje gorskih travnišč, ki so najpomembnejša območja, na katerih visokogorske ptice najdejo hrano. Poleg višanja povprečne letne temperature se zaradi podnebnih sprememb viša frekvenca ekstremnih vremenskih dogodkov, kot so močne nevihte, daljša sušna obdobja in nepričakovane ohladi.

PRIHODNOST VISOKOGORSKIH VRST PTIC

Poleg izginjanja visokogorskih habitatov se ptice teh okolij spopadajo tudi z vse večjo neuskkljenostjo svojih notranjih bioritmov, ki jih narekuje razmerje med dolžino dneva in noči, in dejanskimi razmerami v visokogorju. Časovno obdobje ugodnih razmer za gnezdenje se spreminja hitreje, kot se ptice lahko na to odzivajo. Kombinacija teh sprememb in ekstremnih vremenskih pojavov pa zmanjšuje gnezditveni uspeh gorskih ptic. Slednje je lahko še posebej problematično, saj imajo visokogorske ptice že v splošnem nižji reprodukcijski potencial – manj legel na leto, manjše število jajc v gnezdu, dolg čas razvoja in velika možnost neuspešnega gnezdenja – kot nižinske vrste ptic.

Belka je zaradi sprememb v trajanju snežne odeje in s tem neuskkljenosti z obdobjem njene bele obarvanosti, veliko bolj izpostavljena nevarnostim.

foto: Jon Poljanec

Podnebne spremembe pa ne vplivajo zgolj na gnezditveni uspeh ptic v visokogorju. Belka, ki se pri varovanju pred plenilci zanaša na svojo varovalno barvo, je zaradi sprememb v trajanju snežne odeje in s tem neuskkljenosti z obdobjem njene bele obarvanosti, veliko bolj izpostavljena nevarnostim. Belo obarvane belke na sivi kamniti podlagi namreč močno bodejo v oči.

Z višanjem povprečnih temperatur se dviguje tudi drevesna meja.

foto: Mitja Denac

Visoka specializiranost je žal lahko tudi ena izmed največjih evlucijskih pasti visokogorskih vrst ptic.

Pričakujemo lahko, da se bodo ob višanju povprečne temperature območja razširjenosti visokogorskih vrst ptic pomikala proti severnim predelom zemeljske poloble in tudi višje po gradientu nadmorske višine. Pri tem so v nevarnosti, da izginejo, zlasti južne in bolj izolirane populacije, kot so na primer populacije visokogorskih specialistov v Alpah. Sodeč po klimatskih modelih je pri največjih specialistih visokogorja, kot sta belka in planinski vrabec (*Montifringilla nivalis*), do konca tega stoletja pričakovati močno zmanjšanje populacij in lokalno izginjanje vrst po celotnem alpskem prostoru.

Vse posledice, ki jih prinašajo podnebne spremembe, je težko točno napovedati. Brez dvoma pa bo v visokogorskih ekosistemih prišlo do sprememb brez primere. Kot posamezniki lahko poskrbimo vsaj za to, da omejimo nekatere druge dejavnike ogrožanja visokogorskih ptic, kot je na primer prekomeren turistični pritisk na njihovo življenjsko okolje. Ena izmed možnih rešitev je vzpostavitev mirnih con, v katerih lahko te vrste bivajo brez motenj s strani človeka. Tako lahko morda »kupimo« vsaj še nekaj časa in tako ohranimo naše visokogorske dragulje.

Sodeč po klimatskih modelih lahko v prihodnje pričakujemo **MOČNO ZMANJŠANJE POPULACIJ** specialistov visokogorja, kot sta **PLANINSKI VRABEC** (*Montifringilla nivalis*) in belka.

foto: Luka Poljanec

VIRI

- DELGADO, M. D. M., BETTEGA, C., MARTENS, J. *et al.* (2019): Ecotypic changes of alpine birds to climate change. – Scientific Reports 9, <https://doi.org/10.1038/s41598-019-52483-0>
- HUNTLEY, B., GREEN, R. E., COLLINGHAM, Y. C., & WILLIS, S. G. (2007): A climatic atlas of European breeding birds, Lynx Edicions, Barcelona.
- SANTILLANA FERNANDEZ, L. (2020): The Threat of Climate Change on Alpine Birds and Their Habitats. – UURJ: Seattle University Undergraduate Research Journal 4: 27-44.

MURKE – PRAV POSEBNE ORHIDEJE GORSKIH TRAT

// Blaž Blažič

MURKE so razširjene izključno v Evropi, kjer jih najdemo na apnenčastih alpskih traviščih v skoraj vseh gorstvih centralnega in južnega dela celine ter v Skandinaviji.

foto: **Blaž Blažič**

S te sredi poletja visoko v gorah kdaj zaznali omamen vonj po čokoladi, v bližini pa ni bilo planinca z dobro založenim nahrbtnikom, ki bi ta vonj širil? Če je odgovor da, ste najverjetneje zaduhali ene izmed najbolj ikoničnih »alpskih cvetic« – murke. Njihovi blede rožnati ali rdeči cvetovi, nameščeni v polkroglastih do stožčastih socvetjih, namreč vsebujejo vanilin – organsko spojino, ki oddaja izredno močno aromo, z njo pa rastline privabljajo različne vrste žuželk in si tako zagotovijo oprashi.

ROD SE PREDSTAVI

Murke (*Nigritella* sp.) sodijo v družino orhidej oziroma kukavičevk (Orchidaceae). Razširjene so izključno v Evropi, kjer jih najdemo na apnenčastih alpskih traviščih v skoraj vseh gorstvih centralnega in južnega dela celine ter v Skandinaviji. Najvišjo pestrost vrst dosegajo v Vzhodnih Apeniških Alpah, katerih del na jugovzhodu sega tudi v Slovenijo. Število vrst znotraj rodu je po navedbah različ-

KAMNIŠKA MURKA

(*N. lithopolitana*) je endemit Jugovzhodnih Alp, ki ga je na podlagi primerkov s Krvavca prvi opisal pokojni botanik Vlado Ravnik. Pri nas uspeva v Kamniško-Savinjskih Alpah ter osrednjih in vzhodnih Karavankah.

foto: **Blaž Blažič**

WIDDERJEVA MURKA

(*N. widderi*) je vzhodnoalpsko-apeninska vrsta. V flori Slovenije je bila zanesljivo potrjena šele v zadnjih petnajstih letih. Njena razširjenost je pri nas omejena na območje Julijskih Alp, kjer uspeva raztreseno.

foto: **Blaž Blažič**

JANEZOVA MURKA

(*N. archiducis-joannis*) je med rožnato cvetočimi murkami pri nas daleč najredkejša. Skoraj dve desetletji od svojega opisa je veljala za avstrijski endemit, nato pa so nahajališča z nekaj primerki našli tudi v dolini Triglavskih jezer in pod vrhom Viševnika v Julijskih Alpah.

foto: **Blaž Blažič**

RHELLIKANOVA MURKA

(*N. rhellicani*) je najbolj razširjena vrsta murke v Evropi. V grobem se pojavlja v skoraj celotnih Alpah, severnih Apeninih, Karpatih in na Balkanskem polotoku, vse do severne Grčije. V Sloveniji uspeva v Karavankah ter Julijskih Alpah s prigorjem, kjer se ponekod pojavlja množično.

foto: **Blaž Blažič**

nih avtorjev različno. Nekateri predvsem v zadnjem času opisujejo nove in nove vrste. Vsi predstavniki rodu so zelnate trajnice s prstastimi gomolji ter črtalastimi stebelnimi in topimi prtljicnimi listi. Kot vse orhideje, imajo dvobočno somerne cvetove, sestavljene iz dveh krogov s po tremi cvetnimi listi. Medtem ko so si listi zunanjšega kroga med seboj podobni, je srednji list notranjšega kroga povečan in precej drugačen od drugih. Temu listu rečemo medena ustna ali labelum in je pri murkah trikotno do ovalno suličasto oblikovan. V času razvoja cvetov večine orhidej pride do zasuka cvetne osi za 180 stopinj, ki ga imenujemo resupinacija. Pri tem se medena ustna premakne iz zgornje v spodnjo lego in je ob pogledu na dokončno razvit cvet v naravi obrnjena s konico navzdol. Pri murkah pa resupinacije ni, kar pomeni, da je medena ustna ves čas obrnjena navzgor.

PRI NAS SE POJAVLJA POLOVICA VSEH VRST

V Sloveniji murke uspevajo na subalpskih in alpskih travniških Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alp s prigorjema Karavank in Snežnika. Mala flora Slovenije (2007) navaja, da pri nas zanesljivo uspevajo tri vrste: Rhellikanova murka (*N. rhellicani*), kamniška murka (*N. lithopolitana*) in rdeča murka (*N. miniata*), a hkrati omenja verjetnost, da jih uspeva še več. Raziskave, opravljene v zadnjih petnajstih letih, so temu pritrdile in pokazale, da je v Sloveniji zagotovo razširjenih osem vrst. Poleg že omenjenih še Janezova murka (*N. archiducis-joannis*), Widderjeva murka (*N. widderi*), avstrijska murka (*N. austriaca*), Ravnikova murka (*N. ravnikii*) in košutina murka (*N. kossutensis*).

Upošteva različne botanične vire se v celotni Evropi pojavlja 15-17 vrst murk, kar pomeni, da jih na območju naše države uspeva približno polovica.

Najvišjo pestrost vrst murke dosegajo v Vzhodnih Apneniških Alpah, katerih del na jugovzhodu sega tudi v Slovenijo.

Zaradi njihove vezanosti na subalpinska in alpska rastišča so murke v Sloveniji že tako precej omejeno razširjen in posledično ogrožen rod kukavičevk. Med njimi pa pri nas najdemo še vrste z izredno majhnimi populacijami in ozkim območjem razširjenosti. Med slednjimi so zagotovo Janezova murka, Widderjeva murka, avstrijska murka in košutina murka, ki bi jih lahko opredelili kot izjemno redke in kritično ogrožene rastlinske vrste v naši flori. Njihova ranljivost na kakršnekoli posege v rastišča je zelo velika, zaradi česar so upravičeno zavarovane in na Rdečem seznamu praprotnic in semenk Slovenije.

VIRI

- BLAŽIČ B. (2017): Taksonomsko-morfološka analiza murk (*Nigritella* spp.) v Sloveniji. Magistrsko delo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- BLAŽIČ B., DOLINAR B. (2018): Določevalni ključ: MURKE SLOVENIJE (*Nigritella* sp.). – *Trdoživ* 7 (2): 34-39.
- DOLINAR B. (2015): Kukavičevke v Sloveniji. Pipinova knjiga, Podsmreka.
- DOLINAR B., DAKSKOBLER I., PAUŠIČ, I. (2018): Ravnikova murka (*Nigritella ravnikii*) in košutina murka (*Nigritella kossutensis*), novi kukavičevki na slovenski strani Košute v Karavankah. – *Proteus* 80 (5): 212-219.

RDEČA MURKA (*N. miniata*) je v grobem razširjena od Dolomitov prek centralnih in vzhodnih Alp ter Dinaridov do Karpatov. Pri nas se raztreseno pojavlja v Julijskih Alpah in Snežniškem pogorju. V povezavi s to vrsto se predvsem za območje Julijskih Alp omenja še dva taksona: dvobarvno (*N. bicolor*) in vlagoljubno murko (*N. hygrophila*), katerih taksonomski nivo je za zdaj še vprašljiv.

foto: **Blaž Blažič**

AVSTRIJSKA MURKA (*N. austriaca*) uspeva v Centralnih in Vzhodnih Alpah, Juri, francoskem Centralnem masivu in Pirenejih. Pri nas je potrjeno razširjena le na majhnem območju pod vrhom Uršlje gore, v vzhodnih Karavankah, v herbarijski zbirki Herbarija Univerze v Ljubljani pa sicer obstaja tudi pola z nabirkom, ki je bil najden pod vrhom Rodice v Julijskih Alpah in določen kot ta vrsta.

foto: **Blaž Blažič**

RAVNIKOVA MURKA (*N. ravnikii*) je pred kratkim opisana vrsta v naši flori. Po barvi socvetja še najbolj spominja na Rhellikanovo murko. Njena nahajališča so bila do sedaj najdena v območju od grebena Košute prek prelaza Ljubelj do Vrtače. Zaradi nedavnega opisa vrste pa ni izključeno, da bodo v prihodnje najdena dodatna nahajališča, ki bodo območje razširjenosti vrste v Sloveniji še nekoliko povečala.

foto: **Branko Dolinar**

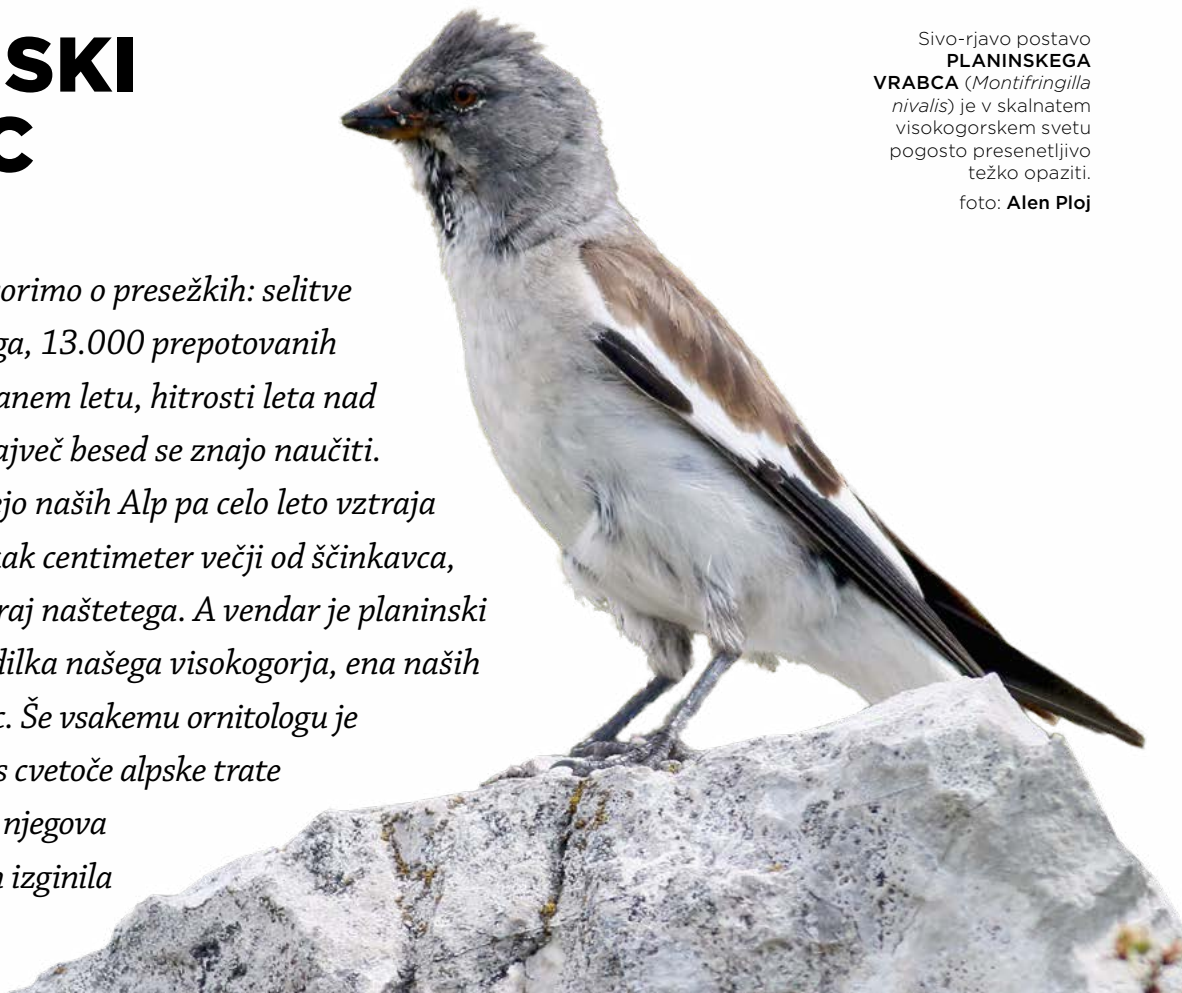
KOŠUTINA MURKA (*N. kossutensis*) je vrsta, ki je bila tako kot Ravnikova murka opisana šele nedavno. Po videzu in barvi socvetja nekoliko spominja na rdečo murko. Razširjena je na zelo ozkem območju vzhodnega grebena Košute, med Tegoško goro in Tolsto Košuto.

foto: **Branko Dolinar**

PLANINSKI VRABEC

// Mitja Denac

Pri pticah pogosto govorimo o presežkih: selitve z enega pola na drugega, 13.000 prepotovanih kilometrov v nepretrganem letu, hitrosti leta nad 350 km/h ... še celo največ besed se znajo naučiti. Visoko nad gozdno mejo naših Alp pa celo leto vztraja nenavaden ptiček, le kak centimeter večji od ščinkavca, ki ne zmore nič od zgoraj naštetega. A vendar je planinski vrabec, ta redka gnezdilka našega visokogorja, ena naših najbolj ekstremnih ptic. Še vsakemu ornitologu je poskočilo srce, ko se je s cvetoče alpske trate kot bel metulj dvignila njegova nezamenljiva pojava in izginila v hlad mogočnih sten.

Sivo-rjavo postavo **PLANINSKEGA VRABCA** (*Montifringilla nivalis*) je v skalnatem visokogorskem svetu pogosto presenetljivo težko opaziti.
foto: Alen Ploj

PRAVI HRIBOVČ

Le težka bomo našli ptico, ki je goram zvesta tako kot planinski vrabec. Od Pirenejev sega njegov razdrobljeni areal prek Alp, južnega Balkana in Kavkaza vse do najvišjih gorstev Kitajske in Mongolije. Glede na to ni presenetljivo, da velja za dokaj slabo raziskano vrsto, in skoraj vse, kar je danes znanega o njem, je bilo ugotovljeno pri južnoevropski podvrsti *nivalis*. Ta pa je le ena izmed sedmih, ki naseljujejo velika gorstva Starega sveta.

Tipično leto planinskega vrabca lahko začnemo v prvi polovici maja, ko bodo samci s pesmijo, sestavljeno iz skoraj kovinskih zvokov, poskušali pridobiti naklonjenost samic. Par bo pri izbiri skalne razpoke za gnezditvev izjemno previden, saj so surove gorske razmere lahko hitro usodne za zarod. Ključni sta zadostna zaščita pred slabim vremenom in bližina ustreznih prehranjevališč, zaželena pa je tudi izpostavljenost jutranjim sončnim žarkom. Višina (od tal) in bližina drugih parov sta drugotnega pomena – planinskih vrabci lahko gnezddijo posamič ali v manjših ohlapnih kolonijah. Samica se nato loti spletanja gnezda, ki je izdatno podloženo s perjem in dlako, vanj pa leže »hladno-ljubna« jajca: s 30,8 °C ima planinski vrabec eno najnižjih inkubacijskih temperatur med pevkami, ki je za slabih 5 °C nižja od drugih. Ko proti koncu junija skalno votlinico zapustijo prikupni mladiči z živo rumenimi kljuni, se gnezdenje za tisto leto zaključí. Druga legla v istem letu so izjemno redka. Vrabci iz širšega območja se nato zberejo v večje skupine, do nekaj 10 osebkov, v katerih mladiči še do jeseni prosjačijo za grizljaje pri starših. Jate se do pomladi klatijo po visokogorju, v Centralnih Alpah pogosto okrog planinskih koč in smučišč. Ob močnejših snežnih metežih pa se vendarle spustijo malce nižje. Hladno polovico leta preživijo na vegetarijanski dieti iz semen, mrzle noči pa prebijajo vsak v svoji skalni razpoki (navadno v stenah), kjer se temperatura ne spusti pod -10 °C. Pa naj kdo reče, da niso bolj trdoživi od alpinistov!

Mladiči potrebujejo po odhodu iz gnezda še nekaj razvajanja, preden se privadijo na gorske razmere.

foto: Mitja Denac

VISOKO TUDI NA SPISKU ŽELJA

Tudi za tiste, ki so jim gore skoraj drugi dom, je planinski vrabec ornitološka poslastica. Da se ga zunaj visokogorja (morda kar nižje od 2000 m) skoraj ne da videti, pa verjetno ni treba posebej poudarjati – še celo države z ogromnimi populacijami, kot je Švica, imajo le peščico podatkov o vrsti iz nižin. Pri nas ga bomo zaman iskali v Kamniško-Savinjskih Alpah, malce več možnosti imamo v Karavankah, največ pa v Julijskih Alpah. A pozor! Ko se speljejo mladiči in vrabci oblikujejo jate, bomo potrebovali kar nekaj sreče, saj so lahko te tudi v skrajno nedostopnih kotičkih naših gor. Prav tako se ne moramo zanašati na informacije o lokacijah opazovanj vrste iz prejšnjih let. Planinski vrabec je pri izbiri mesta za gnezdenje zelo prilagodljiv, na izbiro vplivajo predvsem snežne razmere, zato gnezdi-

Mlade planinske vrabce poleti izdaja živo rumen kljun, pozimi pa ta nekoliko porumeni tudi pri odraslih pticah.
foto: **Mitja Denac**

ščem ni ravno zvest. Ker se v toplém delu leta prehranjuje predvsem z nevretenčarji, so zanj idealen habitat gorske trate s čim nižjo vegetacijo, po možnosti kombinirane s snežišči (optimalno razmerje je približno 3:2 v prid tratam). Zakaj snežišči? Na njih vrabci brez težav opazijo izgubljene žuželke, ki zaradi mraza postanejo neokretne in morebitna napihana semena. V grobem so lahko to naše oporne točke, ko bomo naslednjič v gorah oprezali za njimi, pred turo pa se spoznajmo še z njegovim petjem in oglašanjem, kar nam bo v izdatno pomoč. Da pa ne bomo sestopa opravili s helikopterjem, se splašča med »ptičarjenjem« v hribih gledati tudi pod noge.

VIŠJE TEMPERATURE? NE, HVALA!

Podnebne spremembe so za planinskega vrabca velika grožnja. Zaradi sprememb v snežnem režimu in višje vegetacije se v Alpah zmanjšuje površina primerne prehranjevalnega habitata, kar se bo oz. se je morda že pokazalo v upadu populacije. To je težko dokazati, saj je vrsta neenakomerno porazdeljena po izjemno zahtevnem terenu in s tem huda zagonetka za monitoring. Zmanjševanje populacij pri tako razdrobljenem arealu vrste lahko privede do še večje izoliranosti in lokalnega izumiranja, na kar že opozarjajo v Pirenejih in Kantabrijskem gorovju – tamkajšnje populacije v hudih zimah (ki jih je vedno manj) namreč pomembno »osvežujejo« prišleki iz Alp. Če bomo torej naslednjič opravili vsaj del poti v hribe z javnim prevozom, nam bo planinski vrabec nadvse hvaležen!

Optimalni prehranjevalni habitat planinskega vrabca so gorske trate, pomešane s snežišči. foto: **Mitja Denac**

VIRI

- BRAMBILLA, M. in sod. (2020): Potential distribution of a climate sensitive species, the White-winged Snowfinch *Montifringilla nivalis* in Europe. – *Bird Conservation International* 30 (4): 522-532.
- MAUMARY, L., VALLOTTON, L., KNAUS, P. (2007): Die Vögel der Schweiz. – Schweizerische Vogelwarte, Sempach, und Nos Oiseaux, Montmollin.
- RESANO MAJOR, J. in sod. (2020): Partial migration of White-winged snowfinches is correlated with winter weather conditions. – *Global Ecology and Conservation* 24 (2020), doi: 10.1016/j.gecco.2020.e01346

KDO PLENI GNEZDA PTIC PEVK V MESTIH?

// Katja Rutnik

Ptice se v obdobju gnezditve spopadajo z mnogimi izzivi. Na število speljanih mladičev vplivajo vremenske razmere, količina hrane, ki je pticam na voljo, prirojene napake mladičev in plenjenje gnezd. Gnezda ptic pevk plenijo tudi nekateri večji predstavniki te skupine, med njimi sive vrane (*Corvus cornix*) in srake (*Pica pica*). Njihova številčnost je v urbanem okolju, zaradi obilice hrane, ki jim je tam na voljo, razmeroma visoka. Gre za izjemno inteligentne ptice, z dobro razvitimi kognitivnimi sposobnostmi, ki se zlahka prilagodijo različnim virom hrane. Običajno si sicer postrežejo z lahko dostopnimi viri (hrano najdejo npr. na poljih in deponijah), če teh ni, pa lahko uplenijo tudi gnezda, še posebej, če so ta na bolj izpostavljenih mestih.

SIMULACIJA GNEZDENJA

Za preverjanje vpliva sive vrane in srake na gnezdeče ptice v urbanem okolju smo uporabili umetna gnezda dveh velikosti. Večja s premerom 20 cm, ki so posnemala gnezda goloba grivarja (*Columba palumbus*), in manjša s premerom 10 cm, ki so posnemala gnezda kosa (*Turdus merula*). V velika gnezda smo postavili po dve kokošji jajci, v manjša dve prepeličji. Vsa gnezda smo postavili na območja z visoko številčnostjo sivih vran in srak, večja gnezda v drevesne krošnje, manjša pa v grmovne. Za zagotovitev zadostne velikosti vzorca smo ob uplenitvi gnezd ta prestavili na novo lokacijo, od prejšnje odmaknjeno vsaj 25 m.

VISOKA STOPNJA PLENJENJA V URBANEM OKOLJU

S pomočjo avtomatskih kamer smo prepoznali tri vrste plenilcev gnezd: kuno belico (*Martes foina*), srako in sivo vrano. Najpogostejša plenilka (v 84 primerih) je bila siva vrana, v 37 primerih je gnezdo uplenila sraka, dvakrat pa kuna belica. Sprva je bil čas od postavitve gnezd do njihovega uplenjenja daljši (140 ur), proti koncu gnezditvene sezone pa se je močno skrajšal (3,6 ure). Delež uplenjenih gnezd je bil na začetku razmeroma nizek: uplenjenih je bilo pol majhnih ter zgolj 10 % velikih gnezd. Ob koncu poskusa pa se je delež plenjenja znatno zvišal, uplenjena so bila vsa majhna gnezda in kar 90 % velikih.

S pomočjo avtomatskih kamer smo zaznali dva različna načina plenjenja gnezd: plenilci so jajca pojedli na gnezdu ali pa so jih iz gnezda odnesli. Predvidevamo, da sta ta dva načina plenjenja najverjetneje posledica različne oddaljenosti plenilcev od svojega gnezda. Raziskave iz tujine so namreč pokazale, da plenilci, ki gnezdiijo daleč od mesta

S pomočjo avtomatskih kamer smo prepoznali tri vrste plenilcev gnezd. Od zgoraj navzdol si sledijo **KUNA BELICA** (*Martes foina*), **SIVA VRANA** (*Corvus cornix*) in **SRAKA** (*Pica pica*). foto: **zajem slike zaslon**

plenjenja, plen (v našem primeru je bilo to jajce) odnesejo iz gnezda, ga nekje odložijo, tam pojedjo in nato hrano nesejo mladičem v gnezdo. Tako se plenilci izognejo konfliktu z gnezdečima staršema.

USPEŠNO PLENJENJE KOT POSLEDICA VISOKE INTELIGENCE

Delež gnezd, ki sta jih v urbani krajini uplenili siva vrana in sraka, je bil izjemno visok. Razloge za visoko uspešnost plenjenja lahko iščemo pri visoki inteligenci plenilcev. Mogoče je, da so sive vrane in srake zvok lestve, s pomočjo katere smo nameščali gnezda, povezale s postavljalci gnezd in hrano, ki se je potem pojavila na območju. Večina srak je velika jajca pojedla na gnezdu, saj so bila ta prevelika, da bi jih odnesle iz gnezda. Ena izmed njih pa je v jajce naredila luknjo, ga napičila na kljun in z njim vred odletela iz gnezda.

Večina srak je velika jajca pojedla na gnezdu, saj so bila ta prevelika, da bi jih odnesle iz gnezda.

Ena izmed njih pa je v jajce naredila luknjo, ga napičila na kljun in z njim vred odletela iz gnezda.

Po polnem olistanju krošenj so bila gnezda uplenjena pogosteje kot v začetku gnezditvene sezone, pred olistanjem. Najverjetneje lahko vzrok za to iščemo v velikih prehranskih potrebah plenilcev v času vzrejanja mladičev ter njihovega učenja, ki jim je omogočilo, da so zlahka našli novo postavljena gnezda.

Na plenjenje gnezd s strani sive vrane in srake vpliva tudi razpoložljivost prehranskih virov v okolici (npr. hrana iz odlagališča odpadkov). Ko imajo na voljo lažje dostopen vir hrane, je plenilski vpliv na gnezda manjši. Ne smemo pa pozabiti, da so poskusi z umetnimi gnezdi le približek dejanskega stanja oziroma procesov v naravi. Pri takih gnezdih ni zraven valeče samice oziroma para, ki bi branil gnezdo. Poleg tega ptice v naravi za gradnjo gnezd navadno izbirajo mesta, ki so v največji meri varna pred plenilci.

VIRI

- FJERD, E. PER, SONERUD, A. GEIR. (1988): Food caching, cache recovery, and the use of a fan egg shell dump in hooded crows *Corone cornix*. – *Ornis scandinavica* 19: 268-274.
- RUTNIK, K. (2017): Vpliv plenilcev na talna in grmovna ptičja gnezda v antropogeno spremenjenih sonaravnih in urbanih okoljih - Magistrsko delo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- RUTNIK, K. in sod. (2018): Vpliv plenjenja sive vrane in srake na talna, grmovna in drevesna ptičja gnezda v urbanih in antropogeno spremenjenih okoljih. – *Zlatorogov zbornik* 5: 69-78.

Včlani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) aktiven(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4 × letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2,
1000 Ljubljana,
T 01 426 58 75

dopps@dopps.si
www.ptice.si

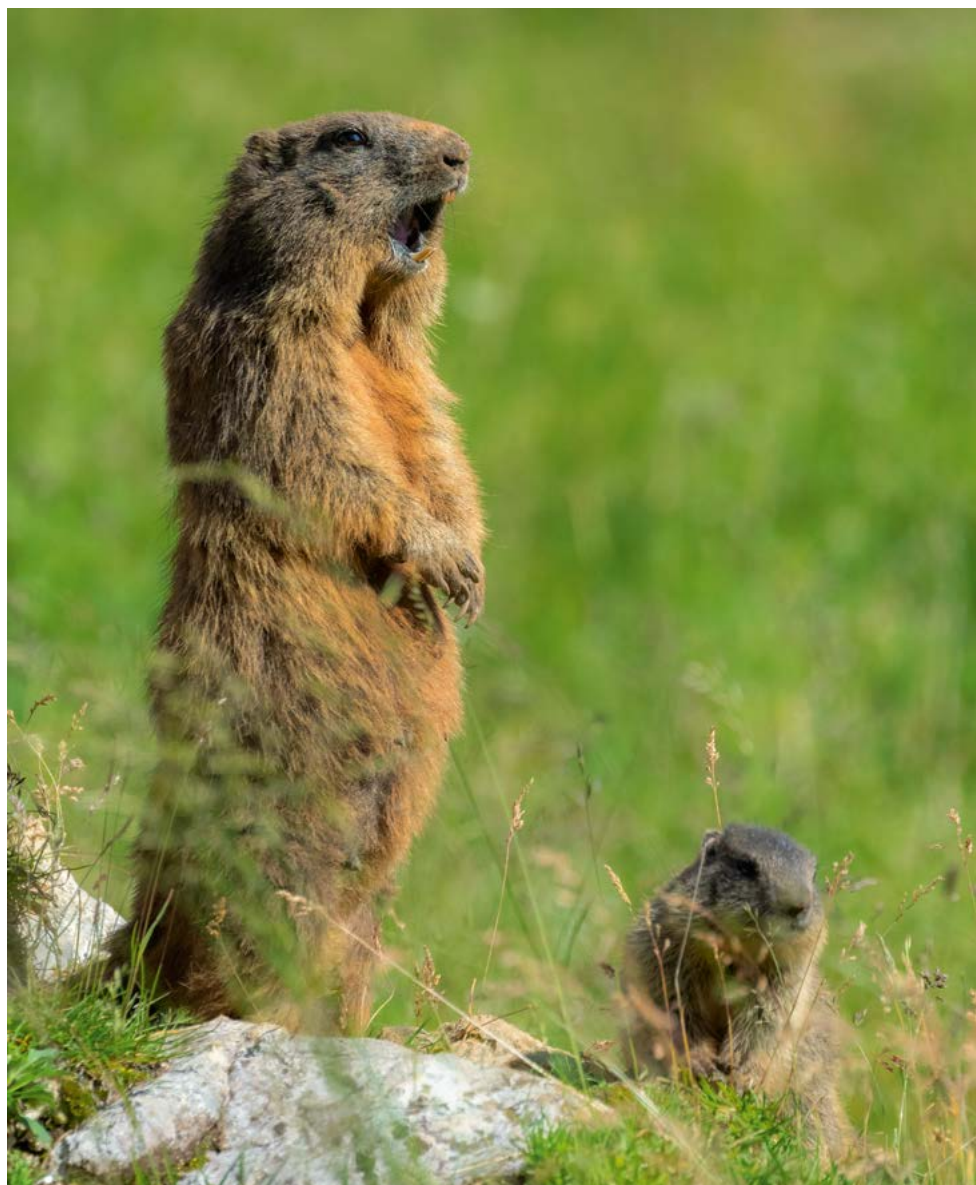
LEPOTE ALPSKEGA SVETA

Med sprehodom po gorskem travnikih sem med skalovjem opazil majhno, a živahno ptico. Izkazalo se je, da gre za samca **KUPČARJA** (*Oenanthe oenanthe*), redkega gneznilca v naših Alpah.

Medtem ko v dolinah počasi že vstopamo v poletje, se v ranem jutru v pasu ruševja na gozdni meji sliši svatovsko petje. Črni svat – **RUŠEVEC** (*Lyrurus tetrix*) s svojim značilnim petjem in plesom osvaja samičke. Ruševac je zelo plašna in ranljiva ptica, ki za svoje preživetje potrebuje mir. Pomembno je, da ljudje upoštevamo njegov življenjski prostor in vanj ne vstopamo.

Ko poletno sonce ogreje cvetoče visokogorske travnike, **SVIZCI** (*Marmota marmota*) pokukajo na plano, da si naberejo vitamin D. Skrbna mama je vedno na preži in v primeru nevarnosti glasno zažvižga.

»Naravoslovna fotografija je moj način življenja, narava pa zavetišče, ki me varuje pred realnim svetom, in ki me uči, kako in zakaj je vredno živeti.«

BOŽO BRADAŠKJA

IZOBRAZBA: mag. poslovnih ved // ZAPOSILITEV: samostojni podjetnik
V fotografske vode sem »padel« bolj po naključju, ob rojstvu najstarejšega sina. Raziskovalna žilica me je gnala, da sem do podrobnosti preučil delovanje fotoaparata in spoznal neomejene kreativne možnosti. Skozi leta sem se od pokrajinske fotografije popolnoma preusmeril v naravoslovno fotografijo, tj. fotografiranje divjih živali in ptic v naravnem okolju. Za fotografiranje uporabljam profesionalno opremo znamke Canon.

foto: osebni arhiv

Na terenu

PLANINSKA PEVKA (*Prunella collaris*)

Glazen žvižg se odbija od skal, majhen, čokat ptič rjastih bokov in umetno okrašenega grla prileti z vrha stene ter pristane na gorski trati – to je planinska pevka! Z rumenim kljunčkom neutrudno lovi žuželke in druge nevretenčarje, ki jih brž odnese mladim pevkam v skalno razpoko, v kakršni si navadno uredi gnezdece. Kogar poleti rado zanese v gore, se bo s to dokaj pogosto prebivalko skalovja in planinskih trav prav gotovo srečal iz oči v oči. Rada se podi naokrog v paru ali v manjših jaticah, iščoč živež. Ker prebiva v odmaknjenih gorskih predelih in ni pretirano občutljiva za motnje, človek pa v njenem življenjskem prostoru nima skorajda kaj iskati, ni ogrožena. Pozimi nekateri osebki ostanejo v gorah, spet drugi gredo na kopne travnate vrhove, kakršni se denimo dvigajo nad Vipavsko dolino.

// besedilo in foto: **Luka Poljanec**

STERNBERGOV KLINČEK (*Dianthus sternbergii*)

Noga previdno stopa po stezici čez travnato pobočje, ko topel veter prinese nežen, nezamenljiv vonj. Nageljček je, Sternbergov klinček. Oči se ustavijo na sivkasti zaplati, ozaljšani z nežno rožnatimi cvetovi, ki posamič sedijo vrh kolenčastih stebelc z nasprotnimi, skoraj igličastimi listi. Ni čudno, da je Linne rodu, ki mu naš klinček pripada, dal ime *Dianthus* (dios – božji, anthos – cvet). Ustavimo se, sklonimo in povohajmo cvet od blizu. Opojno diši. Oglejmo si ga: čašni listi so modrikasto zeleni, ploščice venčnih listov so resasto razcepljene, žbice tvorijo v delu, kjer izraščajo iz stebela, rjavkasto pikčast krog, sredi katerega izraščajo belkasti prašniki in brazda pestiča, ki so vabilo žuželkam. Uspeva po gorskih meliščih in kamnitih tratah v subalpskem in alpskem pasu, pri nas ga najdemo v Kamniško-Savinjskih in Julijskih Alpah ter Karavankah. Na našem ozemlju je zavarovan že več kot 100 let. V nižjih predelih uspeva njemu sorodni montpellierski klinček (*Dianthus hyssopifolius*), ki ima običajno več belih ali komaj opazno rožnatih cvetov na enem cvetnem stebelcu.

// besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

SKALNI PLEZALČEK (*Tichodroma muraria*)

Opazovanje skalnega plezalčka pozimi? Mala malica! Najlaže na Kraškem robu, npr. v Osapski steni. In v gnezditvenem obdobju? Za to pa bo treba malico pospraviti v nahrbtnik in obiskati visokogorske plezalne poti. Za opazovanje te pretežno sivo obarvane ptice s karminasto rdečimi ostenki v perutih bomo potrebovali dosti sreče. A navdušenje bo popolno. Še toliko večje bo, če zapoje svojo navihano žvižgajočo vižo, medtem ko se z nami »igra« skrivalnice med skalnimi razpokami. Rad se potika po hladnih in vlažnih delih sten, kjer pobira otrple žuželke in pajke. Našli ga bomo na zares navpičnih oziroma previsnih visokih stenah. Pozorni bodite na zvok padajočih kamenčkov, ki se odbijajo od stene – te lahko sproži s kljunom, ko med razpokami išče hrano. Dober termin za opazovanje v visokogorju so prvi dnevi julija. Lažje in zanesljivo mesto za opazovanje v gnezditvenem obdobju je ostenje Male Raduhe ob poti proti sedlu Durce. Če nam ni do pretirane hoje, pa je dobra priložnost zanj predvsem junija v koritih Mlinarice pod Vršičem.

// besedilo: **Matej Gamser**, foto: **Stojan Mihorič**

PLANINSKI MOČERAD (*Salamandra atra*)

To vrsto repate dvoživke najlaže prepoznamo po gladki in svetleči črni koži brez lis, vitkem telesu in dokaj veliki glavi. Za očmi ima poudarjeni zaušesni žlezi, na trupu pa pozornost zbujujoče prečne gube, imenovane rebri loki. Samci in samice so si na prvi pogled precej podobni. V Sloveniji jih najdemo pod gozdno mejo (od 500 m n. m.), najpogosteje pa nad njo, tudi nad 2000 metri nadmorske višine. Je nočno aktiven, ob deževnih dneh, v vlažnih ter senčnih predelih pa tudi prek dneva. Večino časa se skriva v vlažnih skalnih razpokah in špranjah med skalovjem, kamenjem in odmrlim lesom. Na kopnem preživi vse svoje življenje, saj v primerjavi z drugimi dvoživkami za razmnoževanje ne potrebuje vode. Posebna prilagoditev življenju visoko nad morjem je živorodnost. Samice ne ležejo jajc, ampak skotijo od enega do tri popolnoma preobražene mladiče.

// besedilo: Anja Pekolj, foto: Mitja Denac

Za terenske sladokusce

KONOPELJŠČICA (*Carduelis citrinella*)

Konopeljščica dosega v Sloveniji jugovzhodni rob svojega areala in je zato že od nekdaj redkost v najbolj žlahtnem pomenu besede. Več kot polovica podatkov je s prezimovanja ali selitve v (pred)alpskem svetu, za ornitologe pa je pravi kronski dragulj naših gorskih ptic. Podatki o pojočih samcih so razkropljeni predvsem po Julijskih Alpah, in sicer v smrekovih (redko macesnovih) sestojih v bližini planin oz. smučišč, kjer je na voljo nizka vegetacija. Če se odpravljamo na »lov« za konopeljščico, je najboljši čas zgodaj poleti, na poti pa pozorno prisluhnimo razgibani pesmi, ki nekoliko spominja na liščka. Če se nam nasmehne sreča in to zeleno-rumeno lepoticco res opazimo, si lahko čestitamo – smo eni redkih izbranec, ki se jim je posrečilo videti konopeljščico pri nas.

// besedilo: Mitja Denac, foto: Aleksander Kozina

GORNICE (*Oreina* sp.)

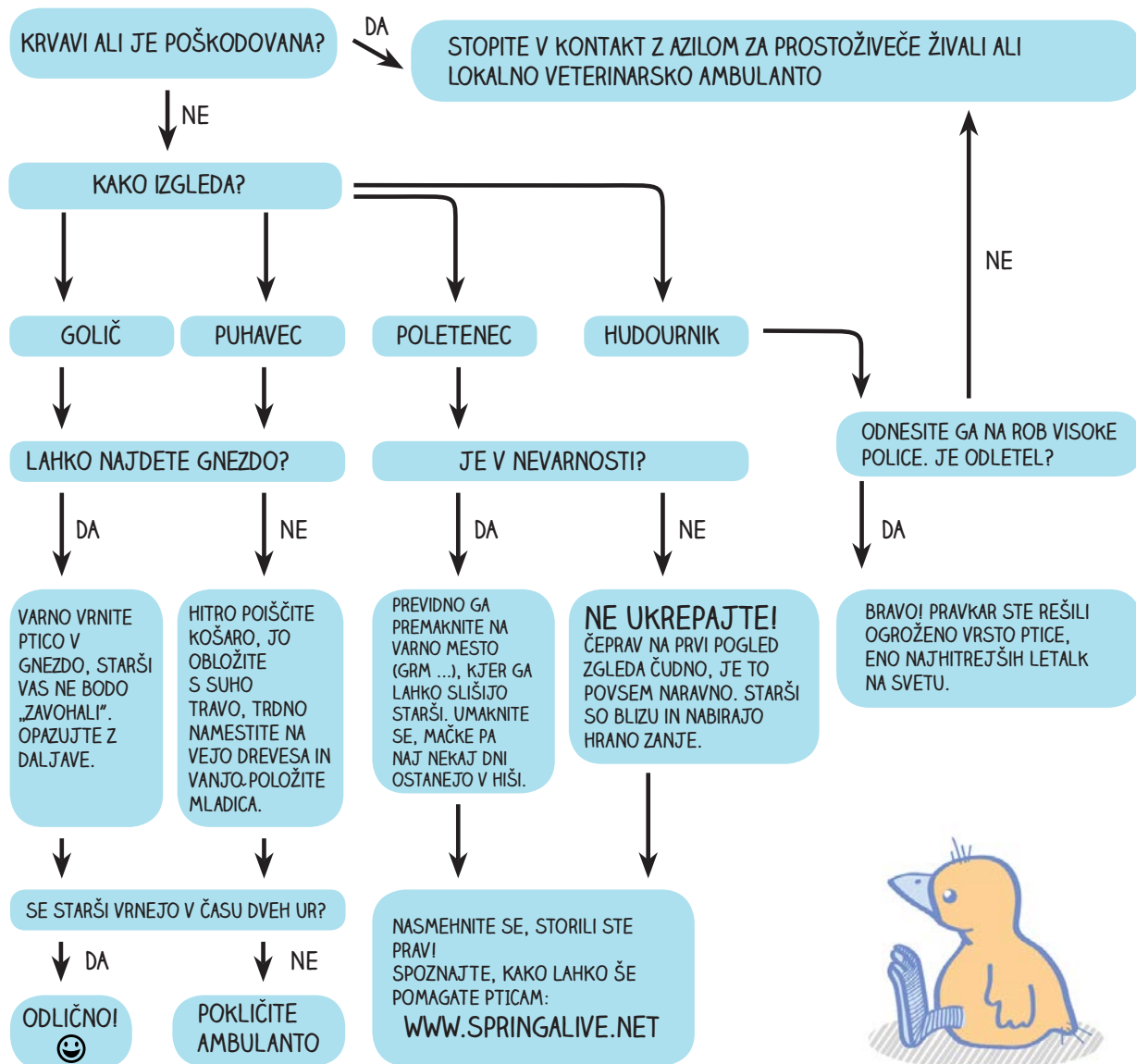
Gornice so predstavniki hroščev, ki so ime dobili po gorah. Pri nas se pojavljajo skoraj izključno v hribovitih in goratih predelih. Aktivne so poleti, ko rastejo njihove hranilne rastline. Najdemo jih na različnih kobilnicah (Apiaceae) in nebinovkah (Asteraceae), nekatere vrste pa moramo iskati tudi ponoči ali pod kamni v okolici rastlin, saj so nočno aktivne in se čez dan skrivajo. V Sloveniji smo doslej zabeležili 12 vrst gornic, ki so si med seboj zelo podobne in jih je težko določevati. Prepoznamo jih po kompaktni obliki telesa, velikosti okoli centimetra ter kovinsko lesketajoči obarvanosti, kjer običajno prevladujejo modri, zeleni in rdeči odtenki, ki dajejo že tako skrivnostnim gornicam tudi čaroben videz.

// besedilo: Matic Gabor, foto: Janez Kamin

ČE NAJDETE PTIČJEGA MLADIČA IZVEN GNEZDA

(PONAVIDI JE TO MAJHNA PTICA PEVKA)

KAKO PTICA IZGLEDA?

GOLIČ (STAR 0-3 DNI)

- NIMA PERJA (JE GOL)
- OČI ŠE NIMA ODPRTIH
- SE KOMAJ PREMICA
- SE JE PRED KRATKIM IZVALIL IN MORA BITI V GNEZDU

PUHAVEC (STAR 3-13 DNI)

- OČI IMA ODPRTE
- IMA NEKAJ ČISTO MAJHNIH PERES IN MORDA TUDI ŽE KAKŠEN TULEC, IZ KATEREGA KAŠNEJE ZRASTE PERO
- JE ŠE VEDNO MLAD IN MORA BITI V GNEZDU

POLETENEC? (STAR 14 DNI ALI STAREJŠI)

- ZAPUŠČEN, LAHKO SKAČE, PRHUTA S PERUTMI, SE LAHKO Z NOGAMI OBDRŽI NA VEJI
- IMA PERESA (LAHKO KRAJŠA)
- JE ZAPUSTIL GNEZDO, LAHKO SKORAJ LETI, A GA STARŠI ŠE VEDNO HRANIJO

„ČE SEM MALO OPERJEN, ME PUSTI, KJER SI ME NAŠEL, MOJA MAMA ME IŠČE“

HUDOURNIK (APUS APUS)

- TA HITRO LETEČA PTICA SE V SVOJEM ŽIVLJENJU NIKOLI NE DOTAKNE TAL IN ZATO NI PREVEČ DOBRA V HOJI PO TLEH
- PRAVILNO DOLOČITE VRSTO (PREPRIČAJTE SE, DA JE PTICA RES HUDOURNIK)
- OCENITE SITUACIJO: HUDOURNIKI POTREBUJEJO VISOKO MESTO, S KATEREGA LAHKO VZLETIJO!

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, JULIJ- OKTOBER 2022

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

JULIJ

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
	4	5	6	7	8	9
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

AVGUST

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

SEPTEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

OKTOBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

PREDAVANJA

SRE 21 SEP

SPOZNAJMO PTICE RIBNIŠKE DOLINE

Aleksander Kozina in
Muhamed Delić

**Knjižnica Miklova hiša
Ribnica, Škrabčev trg 21**

od 17.00 do 18.00

Predstavljene bodo različne vodne in druge ptice Ribniške doline, od gnezdil, ki se pri nas zadržujejo v poletnem času, tistih, ki naše območje le preletijo, kot posameznih vrst, ki pri nas prezimujejo.

ČET 20 OKT

SPOZNAJMO PTICE NA KOČEVSKEM

Aleksander Kozina in
Muhamed Delić

Knjižnica Kočevje,
Trg Zbora odposlancev 26

od 17.00 do 18.00

Predstavljene bodo različne vodne in druge ptice na Kočevskem, in sicer od gnezdil, ki se pri nas zadržujejo v poletnem času, tistih, ki naše območje le preletijo, kot posameznih vrst, ki pri nas prezimujejo.

IZLETI

NED 25 SEP

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač

Arboretum Volčji potok
(zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno.

ŠČINKAVEC
(*Fringilla coelebs*)
ilustracija: **Jan Hošek**

NED 2 OKT

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač

Arboretum Volčji potok
(zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno.

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

SOB 17 SEP

ČIŠČENJE ZARASTI NA OTOKIH PTUJSKEGA JEZERA

Tilen Basle (obvezne prijave na 051 636 224 ali tilen.basle@dopps.si)

Ptujsko jezero
(pri Ranci na levem bregu)

od 8.00 do 15.00

S prostovoljno delovno akcijo bomo tudi to jesen gnezditvene otoke na Ptujskem jezeru očistili zarasti in tako pticam prihodnjo pomlad omogočili gnezdenje. Za udeležbo potrebujete le dobro voljo, primerno opremo (delovno obleko, škornje, rokavice) in kakšen kos orodja (grablje, vile, motike, mačete). Za pijačo in toplo malico bo poskrbljeno.

BELKA (*Lagopus muta*)

foto: **Božo Bradaškja**

IZLETI OB EVROPSKEM DNEVU OPAZOVANJA PTIC 2022

SOB
1
OKT

**OPAZOVANJE
PTIC V NARAVNEM
REZERVATU
ŠKOCJANSKI ZATOK**

Bojana Lipej (informacije in prijave na bojana.lipej@dopps.si ali 051 680 442)

Naravni rezervat Škocjanski zatok, Sermin 50, Koper

od 10.00 do 13.00

Evropski dan opazovanja ptic bomo v NR Škocjanski zatok obeležili z organizacijo dveh opazovalnih točk med 10. in 13. uro.

SOB
1
OKT

**IZLET NA RAČKE RIBNIKE
IN ZADRŽEVALNIK
MEDVEDCE**

Janez Leskošek (informacije in prijave na 041 833 942)

**zbor pri opazovalnem stolpu
pri Račkih ribnikih**

od 8.30 do 12.00

Odpravili se bomo na ornitološki izlet ob Račke ribnike, ki v tem času gostijo številne ptice selivke. Izlet je dobra priložnost za spoznavanje vodnih ptic, ki si jih boste s pomočjo ornitologov lahko tudi dobro ogledali. Če bomo imeli voljo in energijo, bomo izlet nadaljevali še na zadrževalnik Medvedce.

BRGLEZ (*Sitta europaea*)
ilustracija: Mike Langman
(rspb-images.com)

NED
2
OKT

**IZLET NA
LJUBLJANSKO BARJE**

Mitja Denac (informacije in prijave na 041 243 920)

Lokacijo srečanja bomo prilagodili vremenskim razmeram in jo naknadno objavili.

od 8.30 do 12.00

Ljubljansko barje je lahko tudi v mesecu oktobru prava ornitološka poslastica, še posebej če so po obilnem dežju polja in travniki poplavljeni. Takšne površine privabijo številne rase in pobrežnike, navadno pa med njimi ne manjka kakšnih redkejših vrst. Zaradi nepredvidljive narave Ljubljanskega barja bomo točno lokacijo izleta prilagodili razmeram na terenu.

**ZELENONOGA
TUKALICA**
(*Gallinula chloropus*)
ilustracija: Jan Hošek

NED
2
OKT

**ORNITOLOŠKI IZLET
OB RUDNIŠKEM JEZERU
NA KOČEVSKEM**

Aleksander Kozina
in **Muhamed Delić**
(Informacije in prijave na aleksander.kozina@dopps.si ali 040 507 767)

Rudniško jezero – Kočevje, zbirno mesto na peščenem parkirišču pri lesenem pomolu

od 9.00 do 11.00

Na vodenem izletu bomo spoznali vodne in druge ptice, ki prebivajo na območju Rudniškega jezera in okolici (race, čaplje in druge vodne ter travniške ptice). Ogledali si bomo tudi posebnosti v okolici treh manjših bajerjev, kot jim pravimo domačini. Udeležba na izletu je na lastno odgovornost, primeren je za vse, tako začetnike kot otroke in družine.

VELIKA BELA ČAPLJA
(*Ardea alba*)
ilustracija: Jan Hošek

NED
2
OKT

**ORNITOLOŠKI IZLET
OB MURI**

Aleksander Koren (informacije in prijave na 031 802 731 ali akoren.sandi@gmail.com)

**zbirališče na parkirišču pri
OŠ Prežihovega Voranca
Bistrica** (Srednja Bistrica 49b, 9232 Črenšovci)

od 8.00 do 12.00

Obiskali bomo enega izmed najboljših delov reke Mure. Sprehodili se bomo po mogočnem poplavnem gozdu ob sotočju Mure in Ščavnice, kjer bomo opazovali tipične ptice gozdov (različne vrste sinic, žoln, brgleza ... morda tudi srednjega detla). Ob Murini mrtvici Bobri, ro-kavah in njeni strugi pa vodne ptice, ki so značilne za jesenski čas (čaplje, tukalice, martince). Z malo sreče bomo videli tudi vodomca ali celo orla belorepca. Priporočljiva je primerna terenska oprema, daljnogled, priročnik za določanje ptic in malica.

Naročite se na naše e-novice

S prijavo na e-novice boste po elektronski pošti redno obveščeni o aktualnih društvenih novicah, dogodkih in možnostih, da se nam pridružite pri koristnem in zanimivem načinu preživljanja prostega časa ali pri naših prizadevanjih za ohranjanje narave.

Na e-novice se lahko naročite na povezavi <https://www.ptice.si/enovice>.

PRIKRITE VLOGE PTIC

// Janez Leskošek

Ptice so stalne ali občasne prebivalke in obiskovalke vsakega zelenega kotička okolice naših domov. Vrtove, zelenice in sadovnjake uporabljajo za iskanje hrane, počitek in gnezdenje. Ptice običajno dojemamo kot nekaj pozitivnega, čeprav za svoj obrok včasih izberejo tudi zelenjavne ali sadne pridelke. Še bolj očitno je to v poljedelstvu, kjer določene vrste iz družine vran (*Corvidae*) občasno povzročajo znatno škodo na pridelku. Kljub vsemu ptice opravljajo več pozitivnih ekosistemskih storitev, ki pa jih hitro in pogosto spregledamo. V nadaljevanju bomo spoznali nekatere izmed njih.

V urbanih okoljih in v kmetijski krajini imajo ptice pomembno vlogo pri nadziranju številčnosti mnogih vrst žuželk, med njimi tudi ekonomsko pomembnih škodljivcev. Več študij, opravljenih na velikih sinicah (*Parus major*), je pokazalo, da lahko pomembno zmanjšajo škodo v sadovnjakih zaradi gosenic jabolčnega zavijača (*Cydia pomonella*). Za nadzor nad populacijami glodavcev pa že v več državah, na primer v Veliki Britaniji, Izraelu in na Nizozemskem, v bližini kmetijskih zemljišč nameščajo gnezdilnice za postovko (*Falco tinnunculus*) in pegasto sovo (*Tyto alba*), vrsti, ki se prehranjeta pretežno z majhnimi glodavci.

Semenojede in sadjejede ptice imajo pomembno vlogo pri raznašanju semen. To poteka na več načinov. Ko se ptica prehranjuje na rastlini, se lahko manjša semena zapletejo v njeno perje in s ptico prenesejo na oddaljeno lokacijo. Semena lahko ptica razširja tudi v bližnji okolici rastline, ko jih med hranjenjem izkljuva iz ovojev in cvetov, da lahko prosto padejo na tla. Manjše plodove, na primer črnega trna, šipka, drena in jagodičevja, ptice zaužijejo cele, s tem pa tudi seme, ki ga ne prebavijo, temveč izločijo v iztrebku. Slednji nato služi tudi kot gnojilo za rastlinski zarodek. Zanimiv primer je omela, katere lepljiva semena se med prehranjevanjem prilepijo na ptico, ta pa si jih nato »obriše« ob vejo kakšnega drugega gostiteljskega drevesa, v katero bo ta parazitska rastlina pognala korenine. Vsem znano je tudi vedenje šoje (*Garrulus glandarius*), ki si zimsko zalogo dela s skrivanjem želoda in drugih drevesnih plodov. Čeprav si lokacije skrivališč zapomni presemetljivo dobro, mnogo semen ostanejo zakopana in vzklijejo v nove rastline.

Ptice imajo v ekosistemih tudi druge, v našem delu sveta morda manj poznane vloge, kot sta prehranjevanje na kadavrih in s tem preprečevanje širjenja

bolezni ter opraševanje rastlin. Zanimivo je, da je »koristnost« ptic v našem okolju odvisna tudi od ohranjenosti njihovega življenjskega okolja. Avtorji decembra 2021 objavljene študije so raziskovali povezavo med ohranjenostjo naravnega habitata v okolici nasadov jagodičevja in ekosistemskimi storitvami ptic v teh nasadih. Ugotovili so, da imajo ptice na nasade z boljšo ohranjenostjo življenjskega prostora predvsem pozitivne učinke – jedo škodljive žuželke, a zaužijejo razmeroma malo plodov. Nasprotno velja za nasade s slabšim habitatom – tam ptice pojedjo manj škodljivcev in več plodov. Raziskovalci predvidevajo, da ptice v bolj ohranjenih habitatih najdejo dovolj naravne hrane in zato v nasadih pojedjo manj jagodičevja. Prav tako so ugotovili, da v nasadih z večjo raznolikostjo pridelka pojedjo več žuželk in manj plodov, kar je najverjetneje posledica večje številčnosti žuželk v takšnih nasadih.

Ptice nam na vrtovih prinesejo mnogo več koristi kot škode. Njihove pozitivne učinke pa lahko ohranjamo in povečujemo predvsem z ohranjanjem njihovega življenjskega prostora. Narava nam bo prinašala koristi le, če bomo z njo živeli v sožitju.

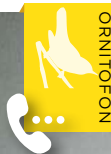
VIRI

- COSTANZA, R. in sod. (2014): Changes in the global value of ecosystem services - *Global Environmental Change* 26: 152-158.
- The Charter Group of Wildlife Ecology, University of Haifa: Using Barn Owls as Biological Pest Control Agents of Rodents. <https://www.birdboxisrael.org/outreach-projects-1/using-barn-owls-as-biological-pest-control-agents-of-rodents>.
- MOLS, C. M. M. & VISSER, M.E. (2002): Great tits can reduce caterpillar damage in apple orchards. - *Journal of Applied Ecology* 39: 888-899.
- Birdlife International (2019): Why we need birds (far more than they need us): <https://www.birdlife.org/news/2019/01/04/why-we-need-birds-far-more-than-they-need-us/>.
- OLIMPI, E. M. in sod. (2022): Semi-natural habitat surrounding farms promotes multifunctionality in avian ecosystem services - *Journal of Applied Ecology* 59(4): 898-908.

Ptice imajo pomembno vlogo pri nadziranju številčnosti mnogih vrst žuželk, med njimi tudi ekonomsko pomembnih škodljivcev.

foto: **Eva Horvat**

Ekosistemske storitve so različne koristi in storitve za ljudi, ki jih zagotavljajo naravni ekosistemi, kot so gozdovi, travniki, kmetijska krajina, vodna okolja itd. Ekosistemske storitve človeštvu zagotavljajo hrano in vodo, regulirajo podnebje in širjenje bolezni, podpirajo cikle ogljika, dušika, fosforja in drugih elementov ter ponujajo možnost za kulturne in rekreacijske dejavnosti. Čeprav je vrednost ekosistemskih storitev nenadomestljiva in neprecenljiva, so jo različni avtorji za potrebe komuniciranja z javnostjo ocenili na okoli 125 bilijonov ameriških dolarjev letno.

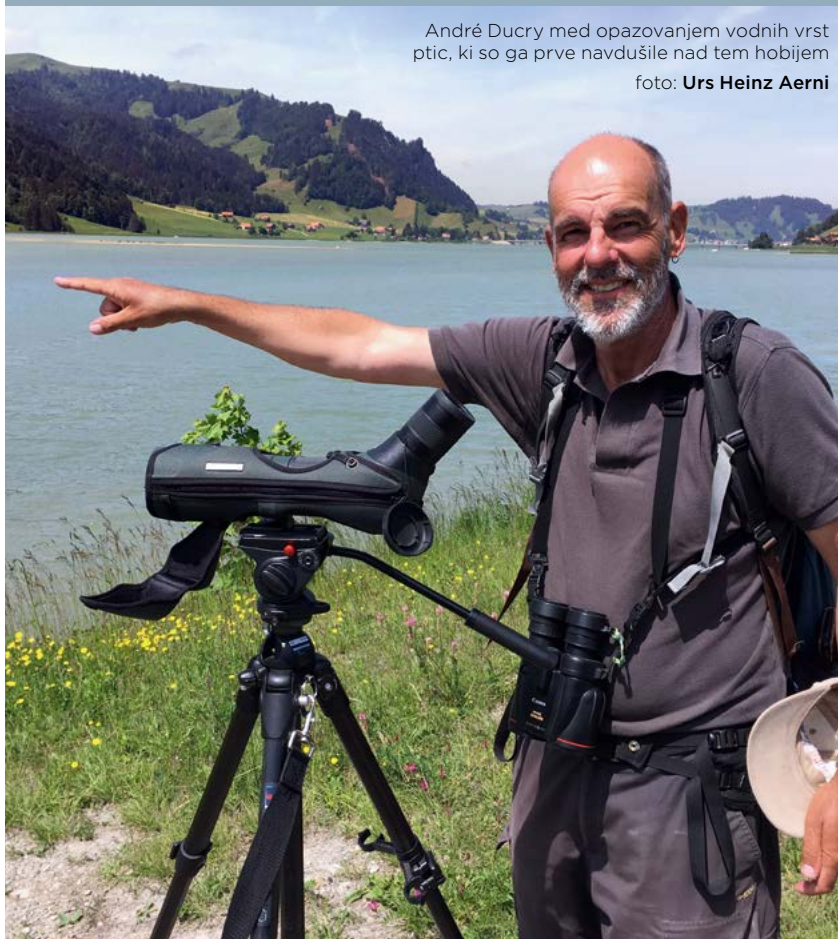

ANDRÉ DUCRY -

»KOT DRUŽBA SE ŠE NE ZAVEDAMO, DA JE NAŠA NARAVA V SLABEM STANJU IN DA MORAMO AKTIVNO PRISTOPITI K TEMU, DA JO OHRANIMO.«

// pogovarjala se je Tjaša Pršin

André Ducry med opazovanjem vodnih vrst ptic, ki so ga prve navdušile nad tem hobijem
foto: Urs Heinz Aerni

André Ducry je švicarski ornitolog in naravovarstvenik, zaposlen na nevladni organizaciji »Schweizer Vogelschutz SVS/BirdLife Schweiz«, švicarski partnerski organizaciji BirdLife International.

V intervjuju si preberite, s kakšnimi težavami se spopadajo travniške vrste ptic v Švici in kako jim poskuša pomagati, na kaj so pri organizaciji ob njihovi 100. obletnici obstoja najbolj ponosni, in zakaj zase pravi, da ni tipičen naravovarstvenik.

Kdaj ste se začeli zanimati za opazovanje ptic? Je bil to vaš hobi že od majhnih nog?

Nisem tipičen naravovarstvenik Oddelka za varstvo vrst pri BirdLife Švica. Večina mojih sodelavcev se z opazovanjem ptic ukvarja že od majhnega, jaz pa sem se nad tem navdušil šele pred približno desetiimi leti. Takrat sem delal kot samostojni računalničar in dobil delo ob jezeru Greifensee. Vsako jutro in večer sem kolesaril ob jezeru, v lepem vremenu sem na obrežju preživel tudi odmori za kosilo. Na tem jezeru sem začel opazovati ptice in lahko rečem, da so vodne ptice tiste, ki so me navdušile nad tem hobijem.

Kakšno je vaše delo, čemu posvečate največ časa?

Večino svojega časa namenim varstvu vrst, predvsem ptic kmetijske kulturne krajine. Zaposlen sem na več projektih, v enem izmed njih delujemo v smeri sodelovanja kmetijstva in varstva narave. Poleg tega pa pri obdelavi podatkov in uporabi geografskega informacijskega sistema (GIS) s pridom uporabljam znanje in izkušnje s področja računalništva, ki sem jih pridobil v 25 letih dela na tem področju.

Leta 2016 ste pričeli s projektom z angleškim imenom 'Promotion of meadow breeders in the moor landscapes of Rothenthurm, Schwantenu and Breitried 2020-2024', v okviru katerega se posvečate varstvu travniških vrst ptic v švicarskem predalpskem svetu, med njimi tudi repaljščice (*Saxicola rubetra*). Povejte nam kaj več o tem zanimivem projektu.

Velikost populacije repaljščice v Švici je v zadnjih 30 letih upadla za več kot 50 %. Na območjih občin Rothenthurm in Breitried, kjer uresničujemo omenjeni projekt, danes najdemo še zadnje populacije te vrste v vzhodnem predalpskem svetu Švice. Upad številčnosti bi brez aktivnega varstva vrste najverjetneje kmalu pripeljal do popolnega propada tamkajšnjih populacij. V občini Rothenthurm najdemo sklenjeno območje visokega barja v Švici, ki je že od nekdaj pod pritiskom človekove aktivnosti. V osemdesetih letih je bila na območju predvidena vzpostavitev vojaškega vadišča. K sreči pa je bilo zavedanje o pomenu teh habitatov tako močno, da vadišča tam nikoli niso vzpostavili, še več, ob koncu osemdesetih let smo z referendumom potrdili t. i. Inicijativo Rothenthurm, s katero smo se k varstvu visokega barja na tem območju zavezali z zapisom v državno ustavo.

Oblast je takrat kmetom na tem območju zagotovila, da bodo tam lahko tudi v prihodnje obdelovali svoje površine. Kljub temu da je danes na tem območju še veliko pozno košenih površin, npr. ekstenzivni travniki, ki so prvič pokošeni v juliju, steljniki, ki so pokošeni šele septembra in neobdelane barjanske površine, repaljščice za gnezdenje v veliki meri izbirajo intenzivno gojene travnike.

Bambusove palice, ki repaljščicam rabijo kot razgledišča
foto: osebni arhiv

Ti travniki pa so zanje t. i. »ekološka past«. V maju je vegetacija na njih že precej višja kot v okolici, zato repaljščice za gnezditve raje izberejo te površine. Ker pa je prva košnja teh travnikov bistveno pre zgodnja (v maju ali juniju), da bi uspešno speljale mladiče, ta gnezda propadejo. Problematično je tudi dejstvo, da valeče samice z gnezd ne zletijo in tudi one pogosto končajo pod kosilnico.

Poleg teh dveh ukrepov pa delujemo tudi v smeri izboljšanja stanja življenjskega prostora travniških vrst na tem območju. Predele, ki so se zarasla z grmovjem in drevesi, smo očistili lesne vegetacije in tako vnovič vzpostavili odprte habitate. V projektu zapiramo drenažne kanale in s tem preprečujemo odtekanje vode in posledično izsuševanje, veliko delamo tudi na ozaveščanju kmetov in druge javnosti.

Iskanje gnezd repaljščic
foto: osebni arhiv

Kaj se vam zdi najbolj zahtevno pri vašem delu?

Predvsem to, da se kot družba ne zavedamo, da je naša narava v slabem stanju in da moramo aktivno pristopiti k njenemu ohranjanju. Vegetacija na travnikih je bujna, polja oljne ogrščice lepo rumeno cvetijo, polja žit valovijo v vetru, meglice se slikovito spuščajo na visoka barja. Mnogi uživajo v takih prizorih in se ne zavedajo, kako zavajajoči so ... Počasi in postopoma pa se mi vendarle zdi, da se zavest o ohranjanju narave krepi.

REPALJŠČICA
(*Saxicola rubetra*)
foto: Michael Gerber

Za preprečevanje pogina zaradi košnje smo začeli z uresničevanjem dveh ukrepov. S prvim želimo steljnike, ki so košeni pozno, narediti kar se da privlačne zanje in jih spodbuditi h gnezdenju na njih. Na teh površinah v tla zapičimo približno meter dolge bambusove palice, ki repaljščicam rabijo kot mesta za posedanje. Poleg tega v mesecu maju na površinah intenzivnih travnikov iščemo gnezda repaljščic, kar je svojevrsten izziv, saj so ta dobro prikrita v vegetaciji. Bambusove palice so se izkazale kot zelo učinkovit ukrep, v zadnjih dveh letih namreč na površinah intenzivnih travnikov nismo zabeležili niti enega gnezda, repaljščice pa so začele gnezdit na steljnikih.

Kakšni so vaši načrti za prihodnost v okviru tega projekta?

Pri projektu tesno sodelujemo z upravo kantona Schwyz in Pro Natura, še eno izredno močno nevladno organizacijo, tako da me za nadaljevanje aktivnosti na projektnih območjih tudi po letu 2024, ko se projekt uradni zaključi, ne skrbi. Do takrat pa

Habitat v enem izmed projektov iz kampanje 'Mozaik naravnih draguljev Švice' pred, med in po renaturaciji

foto: osebni arhiv

bomo nadaljevali z načrtovanimi ukrepi. V prihodnje se bomo osredotočili predvsem na izboljšanje vodnega režima na območju.

Organizacija, kjer ste zaposleni, tako kot sam BirdLife International, letos praznuje 100. obletnico obstoja. Katere dosežke vaše organizacije bi postavili v ospredje?

Brez dvoma smo v času obstoja postali ena najpomembnejših nevladnih organizacij v Švici. Še posebej se posvečamo izobraževanju in ozaveščanju ljudi. Od leta 1989 izdajamo poljudno-znanstveno revijo Ornis, ki je postala ena izmed najpomembnejših revij na področju naravoslovja in varstva narave v Švici. Upravljamo s štirimi naravnimi rezervati, kjer lahko obiskovalci uživajo v opazovanju narave. Na številnih izletih, ki jih organiziramo, podajamo znanje s področij terenske ornitologije, botanike in favnistike. Poleg tega uresničujemo številne projekte, pri katerih sodelujejo tudi mnogi izmed več kot 68.000 članov naše nevladne organizacije.

Ob tej častitljivi obletnici ste pričeli s kampanjo »Mozaik naravnih draguljev Švice« (ang. 'A Mosaic of Natural Jewels for Switzerland'). Kakšen je namen te kampanje?

V sodelovanju z drugimi organizacijami želimo izpeljati sto projektov oziroma akcij, v okviru katerih bomo izboljšali stanje obstoječih habitatov ali pa vzpostavili nove. Projekti vključujejo sajenje dreves, drevesnih mejic, vzpostavitev cvetnih pasov, površin v prahi, mlake in še in še ... Naša organizacija pri tem sodeluje s strokovnimi nasveti, nasveti glede organizacije dela in nenazadnje tudi pri zbiranju finančnih sredstev. Trenutno poteka že 125 projektov oziroma akcij. Neverjetno je, koliko motiviranih društev in celo posameznikov nas je kontaktiralo! Mnogi imajo izvrstne ideje, a nimajo sredstev ali izkušenj za njihovo uresničitev. Tu jim lahko pomagamo mi. Zelo me veseli, da skozi to kampanjo ustvarjamo nove habitate za mnoge organizme, ne le za ptice.

Poskusite si zamisliti vašo organizacijo čez sto let. Kaj menite, da so največji izzivi, s katerimi se boste spopadali na področju ohranjanja narave v Švici?

Največji izziv je (in bo verjetno tudi v prihodnje) oblikovanje skupne kmetijske politike in intenzivno kmetijstvo. V Švici imamo najmanj zavarovanih površin izmed vseh evropskih držav. Delovati bomo morali v smeri novih zavarovanih območij z največjo pestrostjo. Če bomo želeli ohraniti vrste kmetijske krajine, bomo morali poiskati način za bolj trajnostno kmetijstvo. Še posebej me skrbi za območja na višjih nadmorskih višinah, kjer bo brez dvoma poleg vpliva kmetijstva v prihodnje prišlo še do vplivov podnebnih sprememb na naravo. Želim si, da bo naša organizacija še naprej rasla in da ji bo uspelo v kar se da veliki meri med ljudmi vzbuditi zavest o pomembnosti ohranjanja narave.

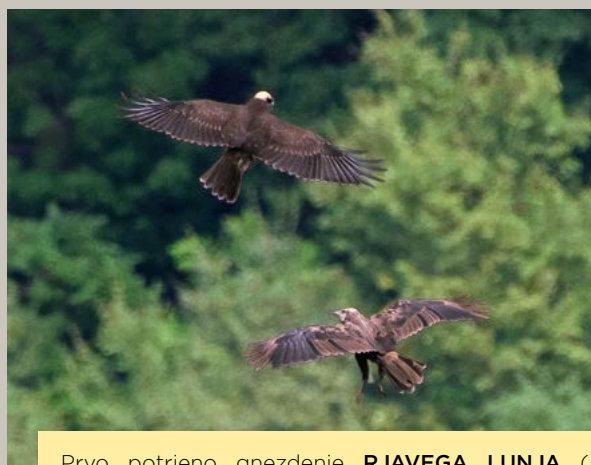
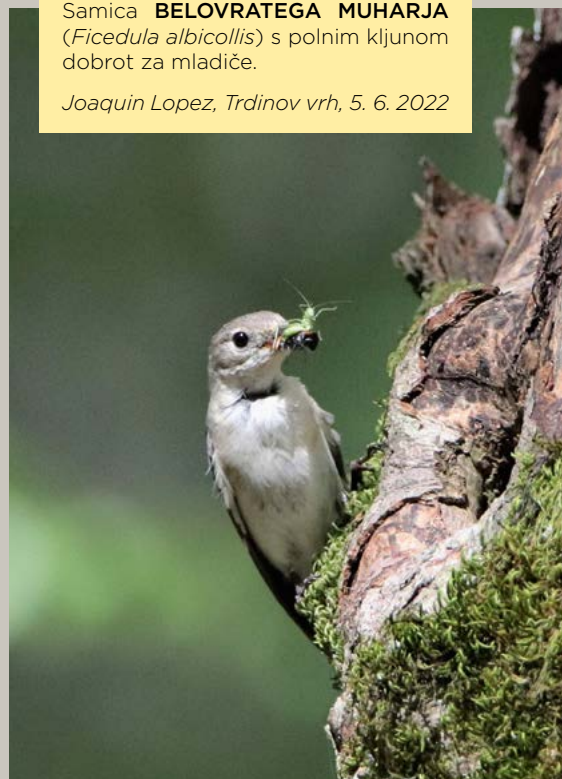

V Mariboru na Dravi gnezdi kar nekaj parov **LABODOV GRBCEV** (*Cygnus olor*). Trenutki v gnezditvenem času, ko samica postane plavajoča ladjica, so našim očem dokaj skriti in redki. Na samičin hrbet na fotografiji je splezalo vseh šest mladičev.

Franc Bračko, Maribor, 16. 5. 2022

Samica **BELOVRATEGA MUHARJA** (*Ficedula albicollis*) s polnim kljunom dobrot za mladiče.

Joaquin Lopez, Trdinov vrh, 5. 6. 2022

Prvo potrjeno gnezdenje **RJAVEGA LUNJA** (*Circus aeruginosus*) na Perniškem jezeru. na fotografijah par (spodaj), samica z gnezditvenim materialom (desno) in samica z mladičem (zgoraj).

Matjaž Wigele, junij in avgust 2021

ZDRUŽILI SMO MOČI ZA BREGULJKE NA MURI

// Anja Cigan, Monika Podgorelec

Zaključna dela na novo pripravljene gnezdilne stene za breguljke na Muri v Dolnji Bistrici

foto: **Monika Podgorelec**, arhiv projekta lifelineMDD

Pomurska sekcija DOPPS vsako leto pripravi širok nabor dogodkov, vse od vodenih izletov in predavanj pa do različnih delovnih akcij. Kot se za sekcijo, ki združuje ljubitelje narave predvsem iz Pomurja, spodobi, pomemben del aktivnosti načrtujemo tudi ob reki Muri. Poleg že tradicionalnega majskega naravoslovnega dne ob Muri smo se letos odločili tudi za »sekcijsko« novost: delovno akcijo čiščenja sten za breguljke.

BREGULJKA
(*Riparia riparia*), naša najmanjša lastovka
foto: **Alen Ploj**

Kljub obsežni regulaciji v preteklosti je Mura s svojim obrečnim svetom še vedno ena najbolj ohranjenih velikih nižinskih rek v Sloveniji. Njena naravna dinamika je najbolj okrnjena na zgornjem, mejnem odseku z Avstrijo, kjer je reka kanalizirana. Človekova aktivnost, kot je regulacija rek, pomeni največjo grožnjo vrstam, ki so vezane na dinamičen

rečni prostor. Bočna erozija se v primeru reguliranih rek pojavlja le v manjši meri, strme stene pa se pogosto zarastejo z različnimi invazivnimi tujerodnimi vrstami, kot sta japonski dresnik (*Fallopia japonica*) in žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*), in tako postanejo neprimerne za gnezdenje ptic.

Breguljka (*Riparia riparia*), naša najmanjša lastovka, je značilna vrsta dinamičnih rek, saj za gnezdenje potrebuje prav strme peščene stene, v katere si izkoplje gnezdilne rove. Tako kot veliko drugih rečnih gnezdilnic se tudi breguljke spopadajo z izgubo primerne habitata za gnezdenje in prehranjevanje. Regulacija reke ter posledično izguba naravne rečne dinamike je ogrozila tudi populacijo breguljk na reki Muri. V raziskavi projekta lifelineMDD, ki jo je opravil DOPPS, je bilo v letu 2021 v naravnih bregovih vzdolž celotnih 95 km rečne struge Mure, ki teče po Sloveniji, zabeleženih sedem manjših kolonij breguljk, s skupaj le 198 gnezdilnimi rovi. Kolonije gnezdečih breguljk najdemo le še na nekaj mestih, predvsem v njenem spodnjem toku, kjer je reka ohranila svojo naravno dinamiko in še ustvarja strme stene. Sklenili smo, da združimo moči z Zavodom Republike Slovenije za varstvo narave (ZRSVN) in naredimo nekaj dobrega zanje.

Skupaj s predstavniki ZRSVN – Območne enote Maribor smo v sklopu podonavskega Interreg projekta lifelineMDD 19. marca v Biosfernem območju Mura prvič organizirali prostovoljno delovno akcijo priprave sten za breguljke. Akcije se je udeležilo kar 25 prostovoljcev in s skupnimi močmi smo uredili okoli 70 metrov peščenih sten. Akcijo smo pričeli z odstranjevanjem japonskega dresnika, ki se je bohotil nad velikim delom stene. Temu je sledila priprava navpičnih sten in tako smo ob koncu dneva ustvarili nov dom za breguljke.

S čiščenjem sten seveda nismo omogočili gnezdenja le breguljkam, marveč tudi vodomcu (*Alcedo atthis*) in morda celo čebelarjem (*Merops apiaster*), ki za gnezdenje izbirajo podobne strme stene ob nižinskih rekah. Vodomec in čebelar zagotovo spadata med naše najatraktivnejše ptice, katerih opazovanje je vedno posebno in izjemno. Zato naj nas vsako opazovanje breguljk, vodomcev in čebelarjev ter drugih rečnih gnezdilok na naših rekah tudi v prihodnje razveseli.

Društveni duh sekcije ter zavzemanje za ohranjanje naše edinstvene reke Mure je povezal ne le nas člane, marveč tudi druge ljubitelje narave. Na delovni akciji

smo tako združili koristno s prijetnim, pripravili nove domove breguljkam, se prijetno podružili, izmenjali podatke o zanimivih opazovanjih ptic ter razpravljali o perečih naravovarstvenih problemih.

Zahvaljujemo se vsem prostovoljcem, ki svoj prosti čas z veseljem namenijo naravi. Popisi v pomladnem in poletnem času gnezditve breguljk v očiščeni steni na žalost niso potrdili. Razveselil pa nas je podatek, da v njej letos gnezdi vodomec! Zagotovo se bomo tudi v bodoče potrudili in pripravili še kakšen nov dom našim rečnim gnezdilokam. V tem času pa toplo priporočamo obisk čudovite reke Mure ter želimo obilo zanimivih opazovanj.

Prostovoljci, ki so s svojo navzočnostjo na delovni akciji pokazali, da glasujejo »za breguljke« na Muri.

foto: **Monika Podgorelec**, arhiv projekta lifelineMDD

STE VEDELI, DA NAM LAHKO PREK SPLETA DEL VAŠE DOHODNINE NAMENITE V NEKAJ MINUTAH?

Do 1 odstotek odmerjene dohodnine, ki jo sicer plačate državi, lahko kot donacijo namenite financiranju splošno-koristnih namenov upravičencev, med katerimi je tudi DOPPS. Pri tem nimate nobenega dodatnega stroška. Če tega še niste storili, imate kot odgovoren državljan z namenitvijo tega finančnega prispevka DOPPS-u priložnost svoj denar in energijo podariti tistim, ki se dejavno borimo proti upadu biotske raznovrstnosti in skrbimo za slovensko naravo.

Vsem, ki bi nas na ta način radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. prek portala e-Davki:

- Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: Vpogledi → Podatki o zavezancu → Namenitev dela dohodnine
- V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
- V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: 68956029
- V razdelek 'Odstotek' vpišete poljubno vrednost do 1,0
- Izbor potrdite s pritiskom na gumb Oddaj vlogo

V kolikor portala e-Davki še ne uporabljate, bi vas radi seznanili, da je po novem **prijava in uporaba povsem enostavna in zanjo ne potrebujete več veljavnega certifikata**. Registracija na portalu e-Davki ne namreč možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami. Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega od informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega prepišete ID številko. V kolikor informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem od korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh.

2. z izpolnitvijo obrazca Zahteva za namenitev dela dohodnine za donacije, ki vam je na voljo na spletni strani FURS, lahko pa vam ga pošljemo tudi mi in ga pošljete po pošti na naslov FURS

3. ustno na zapisnik pri finančnem organu.

Predvsem z uporabo e-Davkov vam bo to vzelo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnili z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

Obenem hvala vsem, ki ste nas s članstvom ali na druge načine že podprli. Če ste nam donacijo iz dohodnine že namenili, ostaja veljavna do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

PETELINJI ZAJTRK PO ORNITOLOŠKO

// Urša Gajšek

Varuh divjega petelina, Žiga Gabrovec nam je pripravil slasten zajtrk.

foto: Tilen Basle

»**P** opis divjega petelina je edini popis ptic, na katerem te ob postanku na poti do lokacije na bencinskem postajališču pozdravijo z dober večer, ne pa z dobro jutro.« je z nasmehom povedal varstveni ornitolog DOPPS Tomaž Mihelič, vodja popisa in dogodka. In res je tako. Divje peteline se namreč popisuje v trdi temi, še preden s petjem prične katera koli druga vrsta ptice.

Prek videa je udeležence nagovoril **FERI LAINŠČEK**, avtor istoimenskega romana, po katerem je bil posnet tudi film.

foto: zajem slike zaslon

V temne gozdove Jelovice se je tako v soboto, 14. maja, navsezgodaj odpravilo 51 izkušenih popisovalcev. Našteli smo 19 pojočih petelinov, znake prisotnosti pa našli še na petih lokacijah. Skupaj smo preverili 26 lokacij. Po večurnem popisu je nastopil čas za Petelinji zajtrk. Pa ne tak, kot ga si ga pod tem imenom predstavlja večina Slovencev, temveč okusen zajtrk v družbi kolegov »petelinarjev«, kjer smo si izmenjali še sveže podatke s popisa.

Ob prihodu popisovalcev v Srednjo vas v Bohinju je že močno dišalo. Varuh divjega petelina, Žiga Gabrovec, je pripravljaval slasten zajtrk, ki smo se ga lotili takoj po predavanju, ki ga je prek videa odprl Feri

ŽIGA GABROVEC, glavni kuhar v restavraciji Žigola in finalist Master Chef Slovenia 2021

foto: Barbara Mihelič

TOMAŽ MIHELIČ nam je predstavil rezultate zadnjih raziskav o divjem petelinu pri nas.

foto: Tilen Basle

Lainšček. Pozdravil je ornitološki Petelinji zajtrk ter pojasnil izvor tega ponarodelega imena.

V nadaljevanju je Tomaž predstavil rezultate zadnje telemetrične raziskave o divjemu petelinu v Sloveniji in pomembnost ohranjanja naravnih gozdov ter mirnih con za ohranjanje tega dragocenega gozdnega specialista. Ob tem je dejal: »*Stanje divjega petelina na Jelovici je alarmantno. Vrsta se, kot kaže, vztrajno umika v višje lege, kjer še najde primeren habitat, ki ga predstavljajo stari, svetli iglasti gozdovi s podrastjo borovnice. Vsi skupaj se bomo morali zavzeti za njegovo ohranitev in zato sem vesel, ko tu, na Petelinjem zajtrku vidim preko 50 popisovalcev. Ni nam vseeno za petelina.*« Rezultati sobotnega popisa, skupaj s popisi, ki so potekali na Jelovici v preteklem mesecu, še zdaleč niso spodbudni. Kažejo, da divji petelin vztrajno izginja tudi s tega območja, saj se je v enajstih letih njegova populacija zmanjšala za 40 %.

V Sloveniji z gradnjo gozdnih prometnic in posledično intenziviranjem gospodarjenja z gozdom izgublamo stare, odmaknjene gozdove, strategije, ki bi nadomestila odprte površine z novimi, naravi prepuščenimi gozdovi, pa ni. Posledice tega se že močno kažejo na populaciji divjega petelina.

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

// DOPPS

V pomladni številki revije smo vas povabili k podživljanju trenutkov s terena in preizkusu prepoznavanja ptic na fotografijah. V tej številki vam razkrijamo, kateri ptici sta se na njih skrivali. Na prvi fotografiji je bila šoja (*Garrulus glandarius*), pri nas pogosta in splošno razširjena vrsta gozdov, kmetijske krajine z gozdnimi otoki in večjih parkov z drevesi. Na drugi fotografiji je bil samec malega muharja

(*Ficedula parva*), precej redkejša vrsta kot šoja, ki pri nas naseljuje stare in vlažne bukove gozdove z večjo količino odmrlega drevja. Na prvi pogled bi ga morda lahko zamenjali s taščico, saj ima podobno kot ona oranžno obarvano grlo in sivo-rjavo telo, a je od nje precej manjši, pa tudi oranžna obarvanost ne sega čez prsi kot pri taščici. Avtor obeh fotografij je Alen Ploj.

ŠOJA
(*Garrulus glandarius*)

MALI MUHAR
(*Ficedula parva*)

Ponovno vas vabimo, da se preizkusite v prepoznavanju ptic na fotografijah. Namignemo vam lahko, da se je za opazovanje vrst na spodnjih fotografijah navadno treba odpraviti višje v hribe.

enostavnejša

zahtevnejša

ZA NAJMLAJŠE ORNITOLOGE

// Katja Krivec

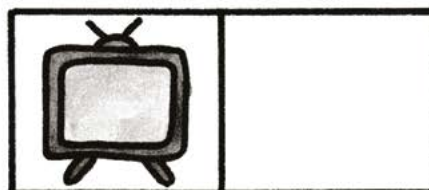
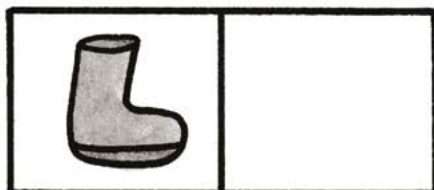
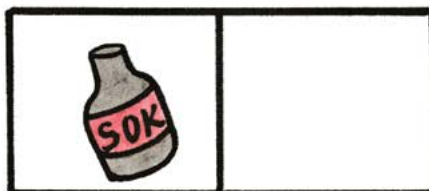
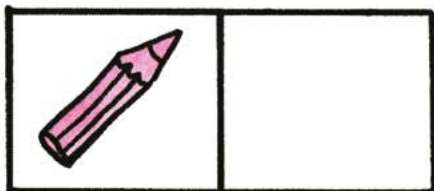
NA RISBI PRED TABO SE SKRIVAJO PREDMETI, KI TJA NE SODIJO. TVOJA NALOGA JE, DA JIH POIŠČEŠ TER OČISTIŠ OBREŽJE IN MORSKO DNO. PREŠTEJ POSAMEZNE PREDMETE IN NJIHOVO ŠTEVILO ZAPIŠI V KVADRATE SPODAJ.

SEDAJ LAHKO NAREDIŠ ŠE DOBRO DELO. NA NASLEDNJI SPREHOD S SEBOJ VZEMI VREČO ZA SMETI IN POMAGAJ POBRATI NESNAGO, KI LEŽI NA TLEH IN TJA NE SODI.

UGANKA

NA MORJU ŽIVI IN RIBE LOVI,
Z RIBIČI SE DRUŽI
IN OB NJIHOVIH LADJAH LETI.

Rešitev uganke: galeb

KOŠČEV IZLET NA IŠKI MOROST

// Jaka Zlobko

V petek, 27. maja ob 20. uri zvečer, se je ob vhodu v Naravni rezervat Iški morost zbrala skupina osmih udeležencev in vodja izleta, Blaž Blažič. Kot je bilo napovedano, smo med tem izletom ptice bolj poslušali kot opazovali. Že pred začetkom izleta smo lahko prisluhnili melodični pesmi slavca (*Luscinia megarhynchos*) in značilnemu »ku-ku-ju« kukavice (*Cuculus canorus*). Po uvodnih besedah o rezervatu in zanimivostih iz življenja kosca (*Crex crex*) smo se odpravili proti opazovalnici. Na poti nas je spremljala pesem močvirske trstnice (*Acrocephalus palustris*), nad nami

pa je iz drevesno-grmovne mejice zletel grivar (*Columba palumbus*). Na opazovalnici smo slišali kobiličarja (*Locustella naevia*) in velikega strnada (*Emberiza calandra*), na grmih in travnikih, ki obdajajo opazovalnico, pa smo opazili drevesno cipo (*Anthus trivialis*), repaljščico (*Saxicola rubetra*) in rjavo penico (*Curruca communis*). V poplavnem gozdu so v mraku prepevali kos (*Turdus merula*),

Mokrotni travniki Naravnega rezervata Iški morost
foto: Tjaša Pršín

Pričetek izleta na vhodu v Naravni rezervat Iški morost
foto: Tjaša Pršín

taščica (*Erithacus rubecula*) in veliki skovik (*Otus scops*), tik pred temo pa nas je preletel škrjančar (*Falco subbuteo*). Ko smo prišli iz gozda, smo si kobiličarja lahko še ogledali, tokrat je pel na vidnem mestu. Izlet smo po sprehodu po krožni učni poti zaključili pri vhodu v rezervat. Še preden bi nas ujela bližajoča se nevihta, smo se poslovili in se odpeljali vsak v svojo smer. Čeprav je izlet dobil ime po koscu, ga tokrat žal nismo ne videli ne slišali – morda pa bomo imeli v prihodnje več sreče!

Opazovanje ptic z osrednje opazovalnice v rezervatu
foto: Tjaša Pršín

CILJ JE VARNA JADRANSKA SELITVENA POT

// Tjaša Zagoršek, Pia Höfferle

Skupinska fotografija udeležencev četrte mednarodne konference Adriatic Flyway v Zadru
foto: **Ilka Beermann**

Delo na področju selitev ptic je letošnja pomlad zaznamovala 4. mednarodna konferenca Adriatic Flyway, ki je konec aprila potekala na Hrvaškem. Udeleženci četrte mednarodne konference Adriatic Flyway v Zadru na Hrvaškem smo razpravljali o glavnih razlogih nenehnega, ponekod tudi dramatičnega upada ptic selivk, ter o razvoju in izpolnjevanju ukrepov za ustavitev tega negativnega trenda.

ptic med območjem Balkana in Evrope, saj je letno čez naše meje pretihotapljenih 34.000-172.000 osebkov ptic. Podatki, ki smo jih pridobili med projektom, kažejo na to, da Slovenija žal ni oaza, kjer so ptice selivke varne pred nezakonitim lovom in ubijanjem. Nezakonit lov in ubijanje ptic sta tudi pri nas zelo razširjen problem, ki ga bomo morali v prihodnosti aktivno reševati in preprečevati.

Na konferenci smo prisluhnili številnim zanimivim predavanjem.
foto: **Tjaša Zagoršek**

USTAVIMO NEZAKONIT LOV IN UBIJANJE PTIC NA JADRANSKI SELITVENI POTI

Na konferenci je naše društvo predstavilo dosedanje delo na temo nezakonitega lova in ubijanja ptic v Sloveniji. Adriatic Flyway 4 je bil namreč prvi in do danes tudi edini projekt, ki se je na območju Slovenije sistematično ukvarjal s to perečo problematiko. Skupno smo med letoma 2000 in 2021 zabeležili 693 primerov nezakonitega lova in ubijanja ptic. Izkazalo se je, da je še posebno problematično nezakonito ubijanje ptic s strelnim orožjem, kjer prevladuje nezakonit lov ptic s šibno puško, v manjši meri pa tudi nezakonit lov z zračno puško. Rezultati projekta kažejo, da je Slovenija ena izmed najbolj problematičnih držav z vidika nezakonitega transporta

ELEKTROKUCIJA

Poleg nezakonitega lova se ptice selivke na jadranski selitveni poti spopadajo še z drugimi grožnjami, povezanimi s človekom. Električni udari na nezavarovanih električnih drogovih in trki ptic v nadzemne dele daljnovodov povzročajo veliko smrti, najpogosteje pri ujedah. V Sloveniji tovrstna nevarnost ogroža predvsem našo največjo vrsto sove, veliko uharico (*Bubo bubo*). Daljnovodi potekajo skozi odprto pokrajino, kjer ta vrsta lovi, zato drogove daljnovoda zelo pogosto uporablja kot mesta za sedenje. Na konferenci je naše društvo predstavilo rezultate kohezijskega projekta ZaKras. S pomočjo opravljene telemetrije v tem projektu smo ugotovili, da je elektrika ubila kar 4 velike uharice v le letu in pol. V projektu je bilo izoliranih kar 1254 stebrov sredjenapetostnih daljnovodov na območju Krasa. Izolacija je bila opravljena na prednostnih območjih, in sicer v okolici gnezdišč velike uharice, kar bo pripomoglo k izboljšanju ohranitvenega stanja te vrste na območju Krasa.

V sklopu konference je nastala tako imenovana Zadarska deklaracija, ki v svoji vsebini nagovarja vladne institucije in organe, naj pomagajo pri zausstavitvi in zmanjšanju groženj, s katerimi se ptice trenutno spoprijemajo na jadranski selitveni poti. Zadarska deklaracija je v slovenskem jeziku dostopna tudi na povezavi: https://stopkrivolov.ptice.si/wp-content/uploads/2022/05/220428_AF4_Zadrska-deklaracija-2022.pdf

POD LUPO: PTICE V ZBIRKI UMETNOSTNE GALERIJE MARIBOR

// Andreja Borin, Tilen Basle

Umetnostna galerija Maribor (UGM) je druga največja javna galerija za sodobno likovno umetnost v Sloveniji. Zbirka UGM sodobne vizualne umetnosti obsega okrog 9000 umetniških del s področij slikarstva, kiparstva, grafike, risbe, fotografije in videa. Pomemben del delovanja UGM je usmerjen tudi v raziskovanje in predstavitev zbirke. V projektu POD LUPO vsako leto preučimo segment iz bogate likovne zbirke. Tokrat nas je zanimalo, kaj posameznim umetnikom pomenijo ptice. Za nekatere so le občasen motiv, za nekatere, kot je Vladimir Makuc, pa so ptice stalnica, so najžlahtnejši element njihove umetnosti in tudi nosilke simbolnega. Oglejmo si nekaj izbranih najzanimivejših del.

IDA BRIŠNIK REMEC: BOBNARICA, 1958, ČRN TUŠ NA PAPIRJU

Slikarka Ida Brišnik Remec (rojena 1941) se je med svojim dolgoletnim ustvarjanjem večinoma posvečala sliki in risbi. Risba bobnarice je nastala po nagačeni živali. Črno-bela risba je osnovana na črtkanju in kaže na pozorno opazovanje podrobnosti in teksture perja. Gre za študijsko risbo, nekakšno vajo v slogu, preden je umetnica začela študij na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje.

Ida Brišnik Remec, Risba bobnarice (*Botaurus stellaris*), 1958, tuš na papirju, 41,7 x 29,5 cm

foto: arhiv UGM

BOBNARICA
(*Botaurus stellaris*)
foto: Alen Ploj

Bobnarica (*Botaurus stellaris*) je v Slovenji zelo redka gnezdilka, gnezdi le na Cerkniskem jezeru. Spada v družino čapelj in je zelo skrivnostna ptica. Izjemno je prilagojena svojemu prebivališču – obsežnim trstiščem. S svojo varovalno barvo in držo posnema trst in je lahko tudi za izkušenega opazovalca povsem nevidna! Ime je dobila po teritorialnem oglašanju samcev v času svatovanja. Spominja namreč na pihanje v steklenico ali na globok zvok bobnanja, sliši pa se lahko tudi več kilometrov daleč.

JANEZ VIDIC: DEKLICA IZ CHICAGA, 1969, ČRN TUŠ NA PAPIRJU

Janez Vidic (192–1996) se je ukvarjal s slikarstvom, stenskimi poslikavami, ilustracijo in slikanjem na steklo. Težišče njegovega dela je odlična risba, ki posreduje številne podrobnosti in detajle. Njegov neizčrpan vir navdih so etnološke teme, ljudska dediščina in jezik simbolov. Na ilustraciji *Deklica iz Chicaga* – zgodba govori o deklici izseljenih staršev – so lastovke simbol doma.

Janez Vidic,
Deklica iz Chicaga,
1969, tuš na papirju
foto: Ivan Leskošek

Kmečka lastovka (*Hirundo rustica*) je v nasprotju s sorodno mestno lastovko vezana na podeželje, še posebej na stare hleve, kjer najde obilico hrane – muhe. Je ptica selivka, ki ljudi razveseljuje tudi s tem, da se par vsako leto vrača v gnezdo iz preteklega leta. Znana je kot znanilka pomladi, manjkrat pa se nanjo spomnimo v času jeseni, ko zapusti naše kraje. Po dolgi zimi je pričakovanje pomladi toliko večje, zato se nam takrat lastovke bolj vtisnejo v spomin!

KMEČKA LASTOVKA
(*Hirundo rustica*)
foto: Gregor Bernard

**IVE ŠUBIC: ILUSTRACIJA KNJIGE
MLADOST MED KNJIGAMI,
1964-65, TEMPERA NA PAPIRJU**

Ive Šubic (1922–1989) je bil izredno plodovit umetnik, ki se je ukvarjal s slikarstvom, grafiko, ilustracijo in stenski poslikavami. Ob obisku Pariza leta 1956 se je srečal z dediščino kubizma, ki je kasneje odmevala tudi v njegovem slikarstvu in ilustraciji. Navdihovalo ga je kmečko izročilo, pogoste spremljevalke njegovih del pa so tudi ptice, ki jih je upodabljal z značilno pozornostjo do detajla.

Ive Šubic, Ilustracija knjige Mladost med knjigami,
1964-65, tempera na papirju
foto: Damjan Švarc

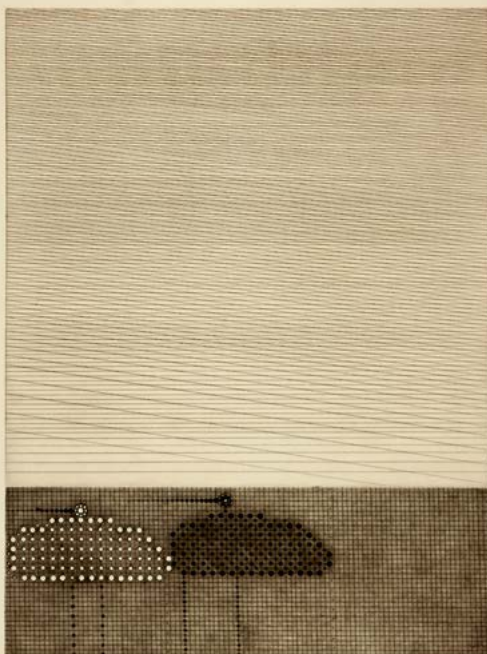
Velika sinica (*Parus major*) je pri nas zelo dobro poznana in hkrati tudi ena pogostejših vrst ptic. Natančno si jih lahko ogledamo v zimskih mesecih, ko se med iskanjem hrane približajo našim prebivališčem. Če pticam nastavimo sončnična semena, bodo velike sinice zagotovo med najštevilčnejšimi obiskovalkami. Nič bolj pa se nas ne izogibajo tudi v toplejšem delu leta. Pogosto gnezdijo na vrtu ali celo na hiši, rade pa zasedajo tudi gnezdilnice. Med vrtničarji so zelo dobrodošle, saj ob skrbi za zarod ulovijo tudi do tisoč gosenic dnevno!

VELIKA SINICA (*Parus major*)
foto: Ivan Esenko

VLADIMIR MAKUC, PAYSAGE I, 1980, RELIEFNI TISK, GLOBOKI TISK

Grafik, slikar in kipar Vladimir Makuc (1925–2016) se je posvečal grafiki, slikarstvu in kiparstvu. Njegov umetniški navdih izhaja s Krasa in iz Istre, značilen genius loci pokrajine pa umetnik prenaša v svoja dela s finim občutkom za material in z bogatim naborom znakov, črk, linij in simbolov. Zaščitni znak njegove umetnosti so ptice. Čeprav so del prostora ali pokrajine, so hkrati tudi nosilke simbolnega. Ptice na grafiki lahko pripadajo kateri izmed ptic iz redu štorcelj, močvirnikov ali pobrežnikov, za katere so značilni razmeroma dolg kljun, vrat in noge. Ptice iz teh redov se po večini zadržujejo blizu voda, mokrotnih travnikov ali polj, kjer se prehranjujejo z nevretenčarji, žuželkami, žabami ali glodavci.

Vladimir Makuc, Paysage I, 1980, reliefni tisk, globoki tisk
foto: Ivan Leskošek

POLONCA LOVŠIN: ZARADI DREVES NE VIDIMO GOZDA, 2019–2021, KOLAŽ

Polonca Lovšin (rojena 1970) je arhitektka in umetnica, ki se v svojih delih osredotoča na različne alternativne oblike delovanja znotraj arhitekture in urbanizma. *Zaradi dreves ne vidimo gozda* je serija kolažev, ki obravnava kompleksno temo gozda z vidika podnebnih sprememb. Kolaži povezujejo lokalne zgodbe iz slovenskih gozdov z globalnimi dogodki.

Škrlatni makao (škrlatna ara) (*Ara macao*) je vrsta papige z glavnino populacije v severnem predelu Južne Amerike, v porečju Amazonke. Je velika, pisana in pametna papiga, zato je zelo priljubljena kot hišni ljubljencek. Lahko se nauči in posnema

številne glasove, na človeškega lastnika pa se zelo naveže. Lov zaradi povpraševanja po hišnih ljubljencek pa je poleg izgube življenjskega prostora dejavnik, ki jo najbolj ogroža. V naravi si poišče partnerja, s katerim preživi vse življenje. Najraje se prehranjuje s sadjem in semeni, teknejo pa ji tudi hrošči in polži.

Polonca Lovšin, Zaradi dreves ne vidimo gozda, 2019 - 2021, kolaž
foto: Polonca Lovšin

Koconogi čuk (*Aegolius funereus*) je vrsta sove, ki v Sloveniji prebiva v iglastih gozdovih na višjih nadmorskih višinah. Ime je dobil po »kosmatih«
nogah – perju, ki obrašča noge. Ima razmeroma veliko glavo in zelo dramatičen pogled. Gnezdi v drevesnih duplih debelejših in starejših dreves, pomanjkanje le teh pa ga tudi najbolj ogroža. Zanimivo je to, da je vrsta nomadska in sledi viru hrane (večinoma so to majhni glodavci, redkeje ptice). Celotne populacije se lahko premikajo po državi ali celini. Če ga letos slišimo v gozdu, ga drugo leto morda ne bomo več.

V Umetnostni galeriji Maribor so na ogled različne občasne razstave. Trenutno gostimo razstavo 14. bienala slovenske ilustracije, ki si jo lahko ogledate še do konca julija 2022. Vabljeni!

NARAVOSLOVNE VEDE IN UMETNOST V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

// Bojana Lipej

Učenci so fotografirane motive prenesli na risalne liste.
foto: Ksenija Pfeifer

Paul Cézanne, sloviti francoski post-impresionistični slikar, ki mu je bila narava neusahljiv vir navdiha, je dejal: »Slikanje iz narave ni kopiranje predmeta, temveč uresničevanje lastnih občutkov«. Narava in umetnost sta že od pradavine neločljivo povezani. V naravi se človek lahko popolnoma sprosti, najde navdih za svoje ustvarjanje, posnemanje in učenje. Prek umetnosti pa lahko izraža svoje občutke in razmišljanja, saj ta nima jezikovnih ovir. Znan je vpliv umetnosti na izboljšanje koncentracije, učenja, pozitivne samopodobe in razvijanje socialne empatije. Obenem pa umetnost ponuja možnost, da nam na poseben način pokaže, kakšna naravna okolja nas obdajajo, nas opozori na morebitne težave in s tem hkrati spodbuja k razvoju čuta za odgovornost do narave.

Skupinska fotografija udeležencev delavnice
foto: Bojana Lipej

Želja po povezovanju narave in umetnosti je bila povod za to, da smo se sodelavci Škocjanskega zatoka povezali s Ksenijo Pfeifer, prof. likovne

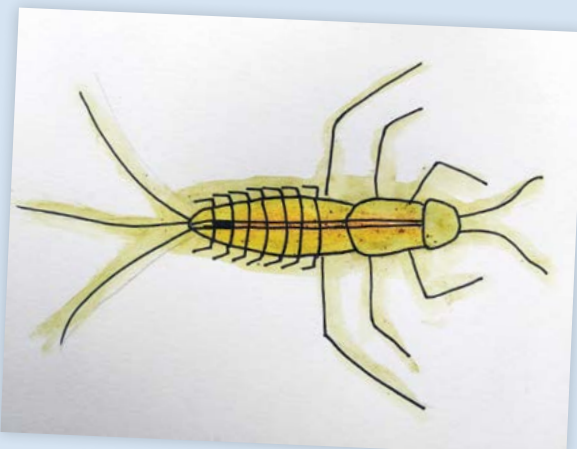
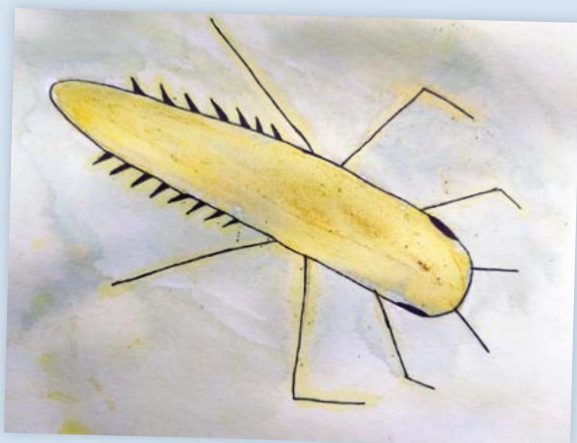
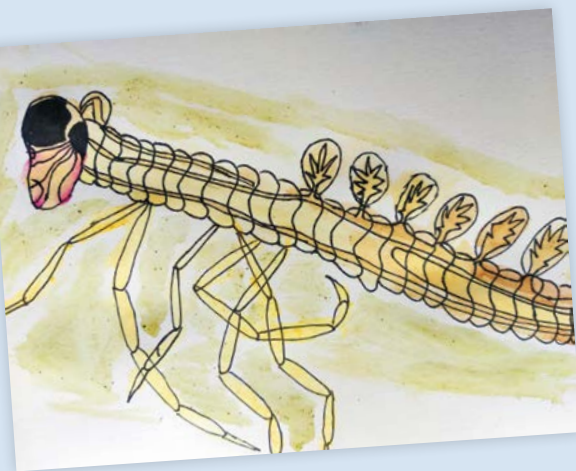
umetnosti, in Gašperjem Teranom, prof. bio. in kem. (oba poučujeta na OŠ Elvire Vatovec Prade), ter skupaj zasnovali delavnico za učence 8. razreda osnovne šole z naslovom »Naravoslovne vede in umetnost«. Delavnica je bila pripravljena medpredmetno in je povezala naravoslovje, likovno umetnost in tehniko, udeležilo se je 14 učencev. Cilj delavnice je bil približati učencem tisti del narave, ki ga s prostim očesom ne moremo videti, a je prav tako izredno pester in zanimiv. Izbrali smo sladkovodno mlako, eno izmed najbolj značilnih življenjskih okolij v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok.

Za uspešno izvedbo delavnice je bilo potrebno veliko različnih pripomočkov, tako tistih, ki so potrebni za pouk naravoslovja (banjice, pincete, petrijevke, objektna in krovna stekelca, stereo lupe in binokularni svetlobni mikroskopi), kot likovnih pripomočkov (risalni listi, flomastri, čopiči, barve in lončki za mešanje barv) in pametnih telefonov. Delavnica je potekala v treh korakih. Učenci so najprej opravili terensko vzorčenje v učni mlaki in pripravili vzorce za mikroskopiranje oziroma opazovanje pod lupo. Nato so poskušali prepoznati organizme in izbrati motiv za likovno ustvarjanje – ta je bil lahko celoten organizem ali pa le njegov del, ki ga je bilo treba skozi okular fotografirati s pomočjo mobilnih telefonov. Organizme, ki so mirovali ali se le počasi premikali, je bilo razmeroma preprosto fotografirati, hitro gibajoči organizmi pa so zahtevali več spretnosti. Učenci so tako spoznali različne sladkovodne organizme, od ličink kačjih pastirjev, enodnevnice in komarjev do vodnih drsalcev, največ pozornosti pa je bilo namenjene opazovanju in spoznavanju vodnih bolh (*Daphnia pulex*).

Tretji korak je bil namenjen likovnemu ustvarjanju, ko so učenci fotografirani motiv prenesli na risalni list. Najprej so s črnim flomastrom izrisali osnovno obliko in značilnosti mikroskopiranih organizmov, sledilo je barvanje z naravnimi barvili osnovnih barv: modro barvo je predstavljal indigo, rdečo sok rdeče pese in rumeno kurkuma. Te osnovne barve so nato med seboj mešali, da so dobili zelene odtenke, s katerimi so pobarvali izrisano osnovno obliko.

Delavnica je v celoti upravičila svoj namen, saj je v učencih ne le prebudila željo po raziskovanju narave, ki je s prostim očesom težje opazujemo oziroma jo lahko vidimo le s pomočjo mikroskopa, marveč jih je tudi spodbudila, da svoj umetniški navdih iz narave prelijejo na papir.

Nekaj končnih izdelkov
foto: Ksenija Pfeifer

KONFERENCA EBCC V LUZERNU

// Primož Kmecl

V Luzernu je med 4. in 8. aprilom 2022 potekala konferenca Evropskega sveta za štetje ptic (EBSS – European Bird Census Council). Tokrat je bila organizirana že dvaindvajsetič, pod imenom: »Bird Numbers 2022: Beyond the Atlas: challenges and opportunities«, glavna tema pa so bili izzivi štetja in zbiranja podatkov po dokončanem drugem ornitološkem atlasu Evrope. Konferenco je organiziral Švicarski ornitološki inštitut (Vogelwarte Sempach), na obali jezera Luzern pa ga je gostil Muzej transporta Švice. Konference EBCC potekajo vsaka tri leta in združujejo ornitologe in druge znanstvenike, ki so jim skupna prizadevanja za varstvo narave; tokrat se je konference udeležilo prek 200 ljudi, med njimi tudi nekaj iz Afrike in Severne Amerike. K sreči je konferenca lahko potekala v živo, saj se je datum ujemal s koncem pandemije in odprtimi mejami. Žal pa je nad vsemi visela temna senca vojne v Ukrajini – predstavnik Rusije se je za dejanja svoje vlade s tresočim glasom opravičil v svoji prezentaciji na daljavo, konference se namreč ni mogel udeležiti, predstavnica Ukrajine pa je pred vojno dobesedno prebežala v Švico.

DOPPS je na konferenci s predstavitvijo projekta LIFE Stržen in raziskave habitata hribskega škrjanca na Goričkem predstavil Primož Kmecl.
foto: Blas Molina

Glavne teme, obravnavane na konferenci, so bili trendi in ocena populacij ptic, uporaba in izračun indikatorjev, ljubiteljska znanost in »capacity building«, metode raziskav in analize, monitoring pogostih vrst ptic, gonilne sile populacijskih sprememb ter delo na analizi razširjenosti vrst in atlasih. Na začetku vsakega dne so bila organizirana tudi plenarna predavanja: o diverziteti ptic v Švici, analizi diverzitete in zakaj je ta pomembna pri varstvu narave ter o shemi monitoringa metuljev v Evropi. DOPPS sem na konferenci s predstavitvijo projekta LIFE Stržen in raziskave habitata hribskega škrjanca na Goričkem predstavil Primož Kmecl, avtor prispevka.

Ključni del konference je bilo neformalno druženje, izmenjava izkušenj in snovanje skupnih projektov. Za to je bilo veliko priložnosti med odmori na konferenci (ki je sicer trajala od jutra do večera), na ekskurziji ter na konferenčni večerji. Organizator se je resnično izkazal, vse je potekalo kot dobro naravnani urni mehanizem, vendar z veliko dobre volje, kar je zagotavljalo prijeten in nevsljiv potek.

Ključna sporočila, ki smo jih rade volje prinesli domov, so predvsem ogromna vloga prostovoljcev pri spremljanju populacij ptic, napredek pri zajemu podatkov, numeričnih metodah ter tudi dopolnjevanje »belih lis« na nivoju kontinenta. Na Balkanu je denimo v načrtu in pilotnem izvajanju regionalna shema spremljanja pogostih vrst ptic, ki bo zajemala več držav. Zaključek konference je izzvenel veselo in optimistično – predstavnik Latvije je na glavnem odru odigral svojevrstno točko, ko se je nenadoma prelevil v novega gostitelja, s sporočilom – vidimo se znova čez tri leta v Rigi!

Planine Razor v sredini junija še ne zaljša prijetni zven kravjih zvoncev. Šele nekaj dni kasneje pastirji iz doline priženo pašno živino, ki s svojim prežvekanjem brani gozdu, da bi popolnoma zavladal pobočjem. Na gorskih pašnikih najdejo dom številne vrste ptic, ki bi brez tovarišic krav žalosten konec jemale. Kotorna je le ena izmed vrst, ki je govedu globoko hvaležna.

foto: **Luka Poljanec**

Temno modra svetloba tople junijske zore je kakor mehko puhasta perut velike ptice prekrila prebujajočo se planino Razor. Taščice so srebrno zažgocele mlademu dnevu v pozdrav, iz krošnje mogočne bukve je zamolklo kukala kukavica in nasploh se je zbralo vse pisano ptic, prepevaje židano pesem planinske pomladi. Ob pastirskem stanu so stale kakor okamnele tri postave, troje src je prepevalo, šestero zaspanih oči se je čudilo - z bratcem in očetom smo povsem začarani spremljali rojstvo novega dne. Šele prav posebna pesem nas je zdrnila iz zamaknjenosti – glasna in kamnita pesem kotorne, te z grofovskimi barvami okrašene kokoši, zavoljo katere nas je pot sploh zanesla v te odmaknjene bregove. Preštevati smo prišli, koliko jih v junijskih jutrih prepeva po

strmih gorskih tratih, in kakopak so se nam ob prvi kitici njenega napeva usta razlezla v širok nasmeħ.

Nad planino smo se razšli, kakor nam je veleval zarisani načrt – oče in Jon sta jo mahnila v smeri Vrha nad Škrbino, mene samega pa je pot vodila tja v gube Vogla. Najprvo sem smuknil skozi nekoliko bukovine, potem sem ruševje oral, naposled pa sem se na vrhu grebena z jutranjim solncem iz oči v oči srečal. Skoro bi bil dihati pozabil, tako veličasten in lep razgled na preljubo Gorenjsko se mi je od ondod odprl. Modrikasto kraljestvo Triglava z okoliškimi vršaci, ki kakor zvesta vojska že tisočletja nemo varjejo v svojem naročju zaklad – rajski Bohinj z jezerom, temnim demantom. Debeli snegovi, ki so ležali po kotanjah in osojah, so dišali po svežem hladu in ustvarjali čudovito lep kontrast med senčno alpsko dolino in prisojnimi pobočji, ki jih boža jadranski vetrc. Tod so iz vlažne zemlje, pravkar otete težkega snega, pognale prve gorske cvetice – kot majhna sončeca sijoči rumeni jegličji in prikupno kimaajoči pomladanski alpski zvončki, pa alpski kosmatinci! Med cvetjem drobencija planinska pevka, zrak je poln žvižganja cip vriskaric, v dalji se svetlika širno morje. Kaj bi se ne radoval mladenič v takšnem rajskem vrtu in lahno, kakor da bi peroti imel, sem stopal po grebenu v smeri prevala Globoko, kjer sem se kasneje spustil z grebena niže na južne trate in jel zopet vrat za kotornami stegovati.

Kar tridesetero glav divjih ovac je zajtrkovalo na prisojah, v varnem zavetju močnih teles starih ovnov so nerodno stopicala mlada jagnjeta, ki so šele pred kratkim prvokrat ugledala svetlobo sonca, se prvokrat prestopila po strmih travah.

foto: **Luka Poljanec**

Daleč stran na pobočjih Meje sem z dvogledom zapazil dve neznatni piki – očeta in Jona, ki sta menda ravno tisti čas pecivo in druge dobrrote iz oprtnikov vlekla, kar ugleda Jon na grebenu številno čredo parkljastih in rogatih bitij, ki nepremično boljše v prišleka. - „Da mi ni celoten orkester peklenščkov prišel naproti, da mi dobrodošlico zagode“, se je za svoje telo, predvsem

pa dušo zbal Jon in se brž za očetova mogočna pleča skril. Pa se bognasvaruj s svojimi muzikanti vendarle ne prikazuje kar sredi belega dne, nikar takšnim poštenjakom, kakršen je naš Jon – bila je čreda muflonov; jagnjeta, matere in tršati ovni, ki si je za jutranjo pašo izbrala zeleneča pobočja.

Jutro se je že nagibalo proti dopoldnevu, ko sem končal s popisom in židane volje korakal po kačje vijugasti poti navkreber. Kotorne so odkleklale zadnjih nekaj kitic in se poskrile v šopih trave. Zrak sta napolnila pesem drevesnih cip in brenčanje gorskih muh. Sanjavo sem poslušal zven okolice in precej me je iznenadila belka, ki je izpod nog mojih švignila s silnim truščem peruti in odšumela med travnimi kopicami gor po bregu. Najprvo sem se nad njeno majhnostjo začudil in prav lepo mi je bilo pri srcu, že v naslednjem hipu pa se zavem, kaj sem storil, in se oberoč za glavo primem; »cepec, z gnezda si jo prepodil!« Resnično se je v uborni jamici tik ob nadelani poti, pod nekakšnim travnatim napuščem svetilo pet kakor s kapljicami rdeče krvi oškropljenih jajc. Razumel sem tedaj tudi prečudno belkino vedenje, s katerim me je poprej stran od svojih dragocenih jajc zvaliti želela. »Nerodna reč,« sem dejal. Sleherni popotnik, ki bi izbral preval Globoko za cilj svoj, belki nažene strah v kosti in jo nehote z gnezda prepodi.

Za strešico ji rabi gorska trava, zidovi so trdno kamenje, za posteljo pa belka izbere uborno kotanjico v tleh. Ko na jajcih sedi in vali, je zaradi nevpadljivih barv živa duša ne zapazi, gnezdo pa zapusti le v primeru, da ji tik nad glavo grozi težka gojzerica. Tistega smolnatega dne smo strah v kosti nagnali kar dvema valečima belkama in srčno upamo, da se nam kaj takega ne pripeti nikdar več.

foto: **Luka Poljanec**

Ves osupel in poln ugibanj o usodi teh kurjih jajc sem jo kar najhitreje popihal od gnezda stran, da bi s svojo pojavo ne strašil več okoli gnezda in bi se belka lahko mirne duše vrnila. Mimo planinskega zatočišča Globoko sem jo mahal proti zahodu, od koder sta po grebenu prihajala oče in brat. Kako skrivnostno se je Jonu svetil obraz, ko smo se sešli! Iz njunih oči sem brez težav prebral, da sta med popisovanjem nekakšno imenitno reč doživela, pa sem kljub temu kar najdebeleje gledal, ko sta mi doživetje opisovala. Menda sta ravno grizljala kolena na strmih pobočjih Meje, ko se je izza skale primajal samec belke s sila nezadovoljnim

izrazom na obrazu. Nekolikokrat sta ga zvedavo premerila od nog do glave, ker pa so mu oči gledale tem bolj neveselo, sta se zaobrnila ter želela prečkati pobočja na zahodni strani, da bi ga ne še bolj ujezila. Slutila sta namreč v njegovem varstvu - gnezdece. Žalibog pa se jima dobrodušna namera ni posrečila. Tudi onadva sta nekoliko više po pobočju preplašila mater belko in v plitvi kotanjici ugledala šest majhnih jajc! To sta se čudila na vse pretege pa zmajevala z glavama, to smo kasneje kar težko drug drugemu na besedo verjeli!

In smo stopili skupaj v smeri planine, in vsem so se po glavi sem ter tja kotrljala belkina jajca. Kavri so čivkali in uganjali norčavosti na modrem junijskem nebu, pesem gora je donela vseokrog. Na dnu meli sta nabirala mrčes dva planinska vrabca. Skoro polne kljunce sta že imela, pa se je še našlo nekoliko prostora. Bogsigavedi, v kateri skalni razpoki so ju namreč čakali mladi vrabci, kakopak silno lačni. Kmalu sta starša odletela daleč stran v smeri Komne. Kakor angelcem so jima utripale bele peruti!

Slegur je prepeval s skalnega štrclja in blagoslavljal okolico s svojo šegavo pojavo.

foto: **Luka Poljanec**

Nekoliko niže v smeri planine je naša srca razveselila še biserna pesem slegurja. Ozirali smo se naokrog po travnatih bregih, iščoč pisanega ptiča – sedel je po svoji stari navadi na vrhu balvana in spet smo se lahko samo čudili in se radovali.

Spomnimo se zopet belke, ki si je za gnezdo izbrala nekoliko neroden kotiček. Da bi gnezdo otela velike nesreče, to se pravi, da bi belka zavoljo prepogoste preplašitve gnezdo popolnoma zapustila, sta se Jon in Tomaž že naslednjega jutra odpeljala na te bogate prisoje s pripravljenimi količki in tablo, ki planince naproša, naj se gnezdu izognejo. Rešitev je bila v tem primeru sila elegantna, saj je gnezdo ležalo ob veliki serpentini, ki naj bi jo planinec enostavno presekal na začetku in si z novo napravljeno bližnjico celo nekaj hoje prihranil. Žalibog sta reševavca ob prihodu na mesto povabila nosove vse do tal, saj si je jajca od prvega do zadnjega za malico privoščil neki plenilec.

Nova sodelavca na projektu LIFE for Seeds

// besedilo: Katarina Denac, foto: osebni arhiv Aleksandra Kozine in Staša Miljuša

V spomladanskem času smo okrepili ekipo sodelavcev na projektu LIFE for Seeds, saj se je pričela sezona terenskih popisov, poleg tega pa je s koncem februarja Polona Sušnik (por. Božič) odšla na porodniški dopust. V začetku marca se nam je pridružil Aleksander Kozina, z majem pa Staš Miljuš. Aleksander je dolgoleten član DOPPS, prostovoljec pri številnih popisih ptic in raziskovalnih taborih ter podpredsednik sekcije DOPPS Od Kolpe do Barja, ki pokriva kočevski in ribniški del Osrednjeslovenske regije. Aleksander je po izobrazbi biolog, v začetku leta 2022 je na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani pridobil naziv magister ekologije in biodiverzitete, in sicer z nalogo o razširjenosti in ogroženosti kačjih pastirjev na Bloški planoti. Je odličen poznavalec ptic, kačjih pastirjev, rastlin, poleg tega pa navdušen fotograf, čigar fotografije krasijo številne publikacije DOPPS, med drugim tudi novi Atlas gnezdk. Staš je prvo stopnjo študija opravil na Fakulteti za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru, drugo pa na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je leta 2020 z nalogo »Protiglivna aktivnost vodnih in organskih izvlečkov izbranih vrst pelinov« pridobil naziv magister ekologije in biodiverzitete. Preden se je pridružil ekipi DOPPS, kjer nadomešča Polono, je bil zaposlen kot tehnični sodelavec mariborske Fakultete za kmetijstvo in biosistemske vede, in sicer na Katedri za botaniko in fiziologijo rastlin. Staš je izkušen terenski biolog, saj je sodeloval na mnogih bioloških raziskovalnih taborih, poleg tega pa obvlada tudi laboratorijsko delo. V svojem prostem času deluje kot osebni trener fitnesa in prehranski svetovalec. Aleksander in Staš pri projektu LIFE for Seeds opravljata naloge botanika, med katere v letošnjem pomladansko-poletnem času sodi predvsem iskanje dobro ohranjenih travnikov, s katerih bomo v naslednjih letih pobirali seme za semensko banko, ter sodelovanje pri popisih vegetacije na območjih, kjer bomo z lokalnim semenskim materialom obnavljali travnike.

Za velikega škurha na Ljubljanskem barju najslabše leto doslej

// besedilo: Urša Koce, foto: Kajetan Kravos

V okviru Monitoringa SPA od leta 2015 redno vsako leto spremljamo gnezditve velikih škurhov na Ljubljanskem barju. V izhodiščnem letu monitoringa, ko je bila populacija sicer že v upadu, smo našli še šest gnezdečih parov. Slika v letošnjem letu pa je precej žalostna: zabeležena sta bila le še dva gnezdeča para, eden v bližini Naravnega rezervata Iški morost in drugi ob Ižanski cesti. Lahko rečemo, da se ta ikonična in karizmatična vrsta poslavlja z Ljubljanskega barja. Še v prvem desetletju tega tisočletja je tam gneznilo 9–12 parov velikih škurhov in takrat je bil zagotovo še čas za ohranitev te vrste pri nas. Na DOPPS-u že več let opozarjamo na alarmantno stanje populacije in potrebo po takojšnjih rigoroznih ukrepih za zaščito in obnovo habitata (ekstenzivnih, pozno košenih mokrotnih travnikov) ter zagotavljanje miru na gnezdiščih. Pri iskanju rešitev za ohranitev vrste na Ljubljanskem barju bi morali sodelovati tako Okoljsko in Kmetijsko ministrstvo kot Krajski park Ljubljansko barje, vendar prave volje in zagnanosti za to žal še vedno primanjkuje. Škoda je toliko večja, ker s škurhom z Ljubljanskega barja odhajajo tudi druge travniške vrste ptic.

Vse morebitne opazovalce velikega škurha in obiskovalce na območju njegovih gnezdišč prosimo, da so med opazovanjem in sprehajanjem obzirni. Sprehajalce psov prosimo, da imajo svoje štirinožne prijatelje na povodcih.

Pričeli smo z iskanjem dobro ohranjenih travnikov

// besedilo: Katarina Denac, foto: Aleksander Kozina

V okviru projekta LIFE for Seeds smo v aprilu odprli sezono popisov. Tokrat ne gre le za popise ptic, temveč tudi popise poljskega murna, kobilic, metuljev in vegetacije. Popise opravljamo na travnikih, ki jih bomo letos pričeli obnavljati z zelenim mulčem in semenskimi mešanicami, ter na travnikih, od koder bomo dobili ves ta semenski material. Te površine ležijo na Goričkem, v Julijskih Alpah, na Čerkniškem jezeru in Planinskem polju ter ob Dravi.

Hkrati z zgoraj omenjenimi popisi pa smo pričeli tudi z iskanjem dobro ohranjenih, vrstno bogatih travnikov, s katerih bi želeli v naslednjih letih pobirati semena za semensko banko. Te travnike bomo vključili tudi v portal travnikov, kjer bodo predstavljeni s fotografijo, podatki o velikosti, habitatnem tipu in ohranjenosti. V letošnjem jesensko-zimskem času bomo obiskali njihove lastnike in obdelovalce, da pridobimo soglasja za nabiranje semen.

Obisk obnovljenih travnikov v Belih Karpatih na Češkem

// besedilo: Katarina Denac, foto: Kmetijski inštitut Slovenije

Med 25. in 27. majem smo se v sklopu projekta LIFE for Seeds odpravili na Češko, in sicer na ogled obnovljenih travnikov v Belih Karpatih na JV države. Naša gostiteljica je bila gospa Ivana Jongepierová, ki je zaposlena na češki Agenciji za varstvo narave in krajine, hkrati pa kot prostovoljka deluje tudi v nevladni organizaciji, ki upravlja s travniki v Naravnem rezervatu Čertoryje.

Z obnovo travnikov so v Belih Karpatih pričeli pred okoli 30 leti, pri čemer so zaradi takratne komunistične izolacije od preostalega sveta morali razvijati svoje pristope in tehnike. Z uporabo regionalnih semenskih mešanic in zelenega mulča, občasno pa tudi spontane sukcesije, so do sedaj obnovili 600 ha travnikov, ki so nastali na nekdanjih njivah. Kmetje so bili zaradi močne erozije, slabih hektarskih donosov in finančne spodbude s strani Ministrstva za okolje pripravljeni njive spremeniti v travnike. Ti so sedaj negojeni, košeni enkrat letno, njihovo seno pa uporabljajo kot

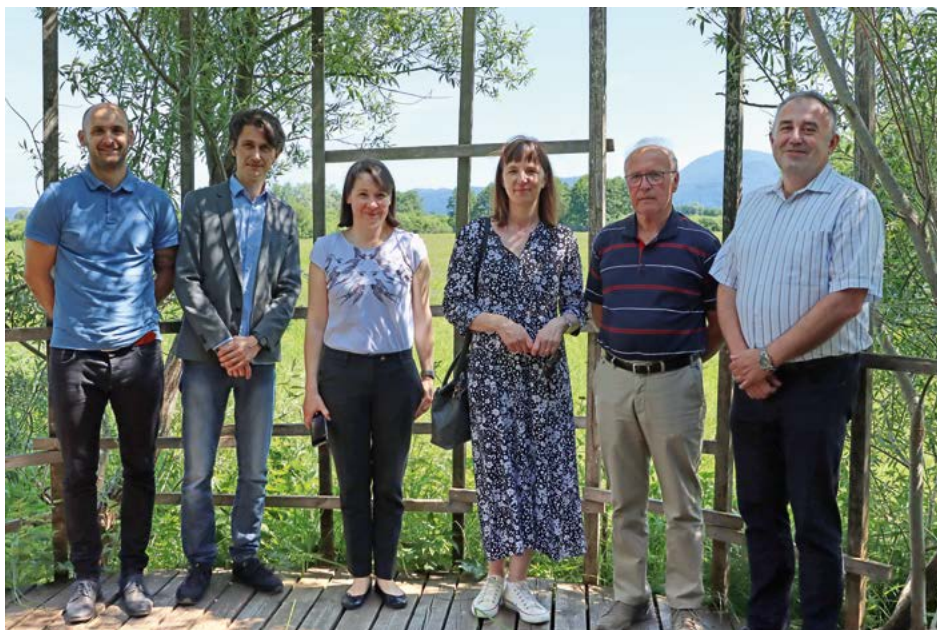
krmo za živali. Travniki so glede na čas, ki je minil od pričetka obnove, talnih razmer in načina obnove (semenske mešanice ali zeleni mulč), v različnih fazah razvoja in z različno pestrostjo rastlin. Nekaterih laično oko sploh ne loči več od naravnih travnikov! Zelo pomembna komponenta obnove je redni monitoring obnovljenih travnikov, s katerim raziskovalci spremljajo tako vrstno sestavo kot tudi nekatere abiotične dejavnike.

Gospa Jongepierová nam je zaupala mnoge podrobnosti iz obnove travnikov, ki nam bodo olajšale delo na naših projektnih območjih: kakšna je najmanjša količina semen, ki so jo uporabili za obnovo in bili zadovoljni z izidom; semena katerih rastlin najuspešneje požanje krtačni stroj; kakšno naj bo razmerje semen trav in zelišč v semenskih mešanicah ipd. Predvsem pa nam je položila na srce, da travniki za obnovo potrebujejo čas in da naj ne bomo presenečeni, če ob koncu našega projekta še ne bodo v takšnem stanju, kot si ga želimo.

Tehnologija za življenje in nadaljnje učinkovito upravljanje naravnih rezervatov

// besedilo: DOPPS, foto: Alen Ploj

Ena izmed temeljnih vrednot in dolgoročnih ključnih ciljev družbe Bosch, v katero spada tudi regionalna podružnica Robert Bosch d.o.o. Slovenija, je blaženje podnebnih sprememb in zaveza k ogljični nevtralnosti. Njihove vrednote pa niso zgolj črke na papirju, saj sistematično obiskujejo koticke v neokrnjeni naravi in naravne rezervate, kjer občudujejo biotsko raznovrstnost ter sožitje rastlin in živali. Veseli nas, da so pri Boschu prepoznali prizadevanja našega društva pri ohranjanju biotske raznovrstnosti. Podjetju se iskreno zahvaljujemo za donacijo električnega orodja in naprav v višini 6.526,72 evra, s pomočjo katerih bomo lahko nadaljevali svoje delo ohranjanja narave v vseh treh rezervatih, ki jih upravljamo. Več o donaciji in njeni predaji si preberite na naši spletni strani, pod zavihkom Novice.

Predstavniki podjetja Bosch in DOPPS ob predaji donacije v Naravnem rezervatu Iški morost

Komarji – del biodiverzitete Škocjanskega zatoka

// besedilo: dr. Katja Kalan, Jana Šušnjar, doc. dr. Vladimir Ivović, foto: Anders, 2021

Raziskovalci Oddelka za biodiverzitetu na Fakulteti za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije Univerze na Primorskem, skupaj z raziskovalci Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani in Prirodoslovnega muzeja Slovenije sodelujemo pri uresničevanju ciljnega raziskovalnega projekta z naslovom "Vzpostavitev monitoringa prenašalcev vektorskih bolezni v Sloveniji", ki ga financirajo Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Ministrstvo za zdravje in Ministrstvo za okolje in prostor. V okviru projekta smo v letih 2020 in 2021 na območju Škocjanskega zatoka postavljali pasti za lov odraslih komarjev in peščenih muh. Z vzorčenjem smo v obeh letih pričeli aprila in zaključili konec oktobra. Pasti smo enkrat mesečno za 24 ur postavili na več lokacij v bližini hleva s konji ter ob leseni baraki (slednje samo v letu 2021).

S popisi v okviru projekta smo na območju Škocjanskega zatoka do sedaj popisali 15 vrst komarjev. Najštevilčnejše so vrste, ki se najpogosteje pojavljajo v poplavnih ravninah rek in mokriščih. To so: *Ochlerotatus caspius*, *Ochlerotatus vexans* in *Culex pipiens*. Druge vrste so bile v vzorcih redkejšje. Zanimivi sta najdbi vrst *Uranotaenia unguiculata* in *Ochlerotatus detritus*, ki sta prvi najdbi vrst za Slovenijo. Peščenih muh v zatoku še nismo ujeli, kar je tudi pričakovan rezultat, saj se na splošno v mokriščih ne pojavljajo.

Leta 2020 smo ujeli 283 odraslih komarjev. Te smo na podlagi morfologije v laboratoriju določili do vrste, zabeležili smo skupno 10 vrst. Leta 2021 smo ujeli 416 odraslih komarjev. Obilnejši ulov v tem letu je bil najverjetneje posledica zelo deževne pomladi, kar je vodilo v povišano število komarjev na vseh vzorčnih mestih po celi Sloveniji, ne le v Škocjanskem zatoku. Ulav iz leta 2021 je bil tudi vrstno bogatejši, skupno smo ujeli 13 vrst komarjev. Z raziskavami favne komarjev (in peščenih muh) želimo nadaljevati tudi v prihodnje, saj je le z dolgoročnim monitoringom možno dobiti jasno sliko o sezonski dinamiki posamezne vrste, hkrati pa se nadajamo še kakšne redke najdbe za Slovenijo.

vir fotografije:
ANDERS L. (2021): Male of *Uranotaenia unguiculata*. Flickr (<https://www.flickr.com/photos/flugbolaget/51395183443>, 26. 05. 2022)

Kako kaže z novo kmetijsko politiko v Sloveniji?

// besedilo in foto: Katarina Denac

Leta 2021 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) intenzivno pripravljalo nacionalni Strateški načrt skupne kmetijske politike za obdobje 2023–2027 (dalje SN SKP). V nekatere korake tega procesa smo bile vključene tudi nevladne organizacije. Julija je bil v javno razpravo dan prvi osnutek SN SKP, novembra drugi. Na oba je DOPPS podal številne komentarje in predloge za izboljšavo ukrepov. Konec decembra je nato MKGP osnutek načrta poslalo Evropski komisiji (najdete ga tule: <https://skp.si/skupna-kmetijska-politika-2023-2027>), ki se je konec marca 2022 nanj odzvala z obširnimi komentarji, zahtev in vprašanji. Odziv Evropske komisije in odgovor MKGP nanj najdete na povezavi: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-strategic-plans/observation-letters_en.

Strateški načrt v primerjavi s preteklo kmetijsko politiko na področju varstva narave sicer pomeni določen napredek (plačila Natura 2000, ukrepi za zavarovana območja, ekosheme za varstvo gnezdil na njivah), vendar pa z njim verjetno ne bomo prišli do tako zelenega »zelenega preboja«. Zlasti nas skrbijo (1) premalo ambiciozna pogojenost (zlasti DKOP 8, ki se tiče krajinskih značil-

nosti), (2) neustrezne ekosheme za travnike, kjer bodo finančno podprti tudi trikrat kosni travniki, ki nikakor niso ekstenzivni, (3) neustrezen ukrep HAB, ki ne podpira najbolj ekstenzivnih, povsem negojenih travnikov in omogoča prezgodnjo prvo košnjo oziroma pašo, (4) še vedno nedorečena definicija aktivnega kmeta, s katero upravljalcem zavarovanih območij in nevladnim organizacijam grozi izguba statusa aktivnega kmeta in s tem izguba pravic do določenih kmetijskih plačil, ter (5) dejstvo, da je varstvo narave v kmetijski krajini še vedno bolj ali manj prepuščeno prostovoljnemu ukrepu KOPOP in ekoshemam. Evropska komisija je sicer Republiko Slovenijo v uradnem opominu zaradi upada travniških vrst ptic že pred leti jasno opozorila, da samo s prostovoljnimi ukrepi slabega stanja ne bomo mogli rešiti. V letu 2022 MKGP čakajo naporna pogajanja z Evropsko komisijo glede dokončnega besedila SN SKP.

Preizkus ukrepov za varstvo pribe in poljskega škrjanca na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju

// besedilo in foto: Ana Vaupotič

V okviru projekta EIP VIVEK, ki ga delno financirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija iz podukrepa 16.5, smo med marcem in majem preizkušali ukrepe za ohranjanje poljskega škrjanca in pribe na površinah kmetijskih gospodarstev Metličar in Jeruzalem SAT d.o.o.. Z namenom varstva poljskega škrjanca je bila na eni izmed površin kmetije Metličar med sejanjem ozimnega žita v oktobru vzpostavljena zaplata golih tal. Na njej smo od konca marca spremljali morebitno pojavljanje škrjanca ter skušali potrditi uporabo zaplate kot prehranjevališča, razgledišča ali pevskega mesta. Vrste na zaplatai žal nismo potrdili, pojočim poljskim škrjancem tekom pregledov uspeli prisluhniti na okoliških površinah.

V sklopu ukrepa za varstvo pribe smo konec marca najprej opravili popis, med katerim smo beležili predvsem gnezditveno sumljive osebke oziroma pare. Tam, kjer smo jih našli, smo nato v aprilu skušali najti še gnezda. Na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju nam je tako uspelo locirati 7 gnezd, od tega 5 na površinah Jeruzalem SAT d.o.o. v bližini Cvetkovcev, in dve na površinah kmetije Metličar in kmetije Rajh v bližini Lovrenca na Dravskem polju. Vsem kmetijskim gospodarstvom z gnezdi pribe smo nato predstavili ukrep varstva vrste, ki predvideva označitev gnezd pred kakršnimi koli opravili na njivi, da se jim kmet lahko izogne oz. jih obvozi. Na površini kmetije Metličar in kmetije Rajh smo tako gnezda označili s tankimi palicami, na površini Jeruzalem SAT d.o.o. pa to ni bilo potrebno, saj so bila pred začetkom del gnezda že speljana, mladiči pa opaženi na bližnji njivi.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Varuhi gozdnih specialistov

// besedilo: Urša Gajšek, Tilen Basle

V okviru akcije »Varuhi gozdnih specialistov« smo v dobrih dveh mesecih zbrali že več kot polovico sredstev, ki jih potrebujemo za nakup 10 hektarjev gozda. Smo na dobri poti, da našim dragocenim gozdnim specialistom vrnemo naravne gozdove, ki jih Slovenija premore le manj kot en odstotek. S tem bomo pripomogli k njihovem ohranjanju in pokazali način, kako jim lahko dodatno pomagamo v prihodnje. Gre namreč za plahe vrste, ki v gospodarskem gozdu ne najdejo svojega mesta. Potrebujemo mir, gozdove brez vpliva človeka, večji delež odmrle lesne mase ter velika stara drevesa. V naravi prepuščeni gozdovih bodo lahko spet našli mir in si ustvarili dom.

Navdušeni smo nad dosedanjimi uspehi akcije in ponosni, da se vsi skupaj bojujemo za ohranjanje naših gozdnih ptic in naravnih gozdov. V imenu dragocenih gozdnih specialistov in celotnega društva se vsem podpornikom toplo zahvaljujemo.

Pomagaj vrniti gozdove naravi tudi ti. Pridruži se akciji na: www.gozdnispecialisti.si.

Iceland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Podporniki gozdnih specialistov

(u)centrix

birdbuddy

r o g a č +

Adi Smolar, varuh koconogega čuka in Tilen Basle,
koordinater projekta Varuhi naravnih gozdov

foto: DOPPS

Ohranjanje populacije hribskega škrjanca na območju Vipavske doline

// besedilo in foto: Pia Höfferle

Hribski škrjanec (*Lullula arborea*) je ptica polodprte krajine. Gnezdo si ustvari v visoki vegetaciji, ki jo najde tudi na zaraščajočih travnikih, za prehranjevanje pa potrebuje travnike z nizko in redkejšo vegetacijo. Eden ključnih razlogov za upad populacije hribskega škrjanca na Vipavskem je zaraščanje pobočij Vipavske doline. Z namenom izboljšanja stanja populacije vrste na tem območju smo leta 2019 v okviru kohezijskega projekta VIPava na parceli (na skupni površini 25 ha) nad vasjo Gojače v občini Ajdovščina odstranili lesno zarast. V letu pred odstranitvijo smo na popisu vrste na tem območju zabeležili le en par hribskega škr-

janca. V aprilu 2022 smo popis ponovili in zabeležili vsaj 5 parov te vrste. Povečanje številčnosti lahko verjetno pripišemo ravno odstranitvi lesne zarasti v sklopu projekta. A taka enkratna odstranitev žal ne zadostuje za dolgoročno ohranjanje odprte krajine, ki jo vrsta potrebuje. Delež grmovja in dreves na teh površinah se je skozi leta večal, s tam pa je postajalo to območje za hribskega škrjanca manj primerno. Z namenom ohranjanja optimalnega habitata za to vrsto smo v letošnjem letu na območju parcele pričeli tudi s pašo drobnice. Redna paša bo pripomogla k dolgoročnemu ohranjanju populacije te redke vrste na območju Vipavske doline.

Aktivnosti prenosa znanja v prakso in razširjanja rezultatov v okviru projekta EIP VIVEK

// besedilo in foto: Tjaša Pršín

Letošnjo pomlad smo v sklopu projekta EIP VIVEK, ki ga delno financirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija iz podukrepa 16.5, poleg preizkusov ukrepov za ohranjanje ciljnih vrst ptic in habitatnih tipov, opravili tudi vrsto aktivnosti z namenom prenosa znanja v prakso in razširjanja rezultatov projekta. Z aktivnostmi smo se osredotočili na ciljne skupine, ki so neposredno povezane s prenosom v projektu preizkušenih rešitev in ukrepov v prakso: kmetijska gospodarstva in kmetijski svetovalci s projektnih območij (Ljubljansko barje, Goričko in Dravsko-Ptujsko-Središko polje) ter strokovnjaki s ključnih raziskovalnih, upravnih in naravovarstvenih organizacij.

Aprila smo na Goričkem izpeljali usposabljanje za partnerska kmetijska gospodarstva in delavnico za strokovnjake, kjer smo si ogledali del površin, kjer uresničujemo ukrep za ohranjanje gnezdečih parov hribskega škrjanca, obiskali površine z izvedenim ukrepom za poljskega škrjanca, kjer smo vrsti tudi prisluhnili in si jo ogledali, dogodek pa smo zaključili z ogledom enega izmed travnikov, ki je pomembno rastišče kukavičevk (HT 6210 (*)).

Maja smo na Ljubljanskem barju imeli dva dogodka: delavnico za strokovnjake s področja kmetijstva in varstva narave ter delavnico za kmetijska gospodarstva z Dravsko-Ptujsko-Središkega polja, ki niso člani partnerstva projekta. Na obeh dogodkih smo udeležencem predstavili ekologijo pribe in poljskega škrjanca, zanju v projektu preizkušene ukrepe, ter si dva izmed teh – zaplate neposejanih tal ter kratkotrajno praho, tudi ogledali na terenu. Na površini z zaplatami neposejanih tal smo si poljskega škrjanca tudi ogledali ter prisluhnili njegovi izredno melodični pesmi. Na obeh dogodkih sta predstavnika kmetijskih gospodarstev, ki sta izpeljali ukrepe za varstvo pribe in poljskega škrjanca, udeležencem predstavila svojo izkušnjo sodelovanja v projektu, ki sta jo oba označila kot pozitivno. Dogodka smo zaključili z ogledom pozno košenih mokrotnih travnikov v Naravnem rezervatu Iški morost ter na novo vzpostavljene mejice, ki smo jo zasadili v okviru projekta.

Za kmetijska gospodarstva z Goričkega, ki niso člani partnerstva, je maja Kmetijsko gospodarstvo Jeruzalem SAT na svojih površinah organiziralo praktični prikaz pridobljenega znanja in izkušenj v okviru preizkusa projektnih rešitev. Po predstavitvi ukrepov, ki so jih izpeljali v okviru projekta, smo si skupaj ogledali njihove površine, kjer smo aprila in maja našli pet gnezd prib. Ko smo želeli gnezda označiti (da bi se jim pri obdelavi s stroji izognili), so bila ta prazna – pribe so že uspešno speljale svoje mladiče. Dogodek smo zaključili z ogledom Naravnega rezervata Ormoške lagune.

Vsi našeti dogodki so pomembno prispevali k izmenjavi izkušenj in dobrih praks. Veseli smo bili pozitivnega odziva udeležencev, ki kaže na to, da smo na pravi poti k uresničitvi cilja – pripravi in izvedbi ukrepov, ki so sprejemljivi in izvedljivi za kmetijska gospodarstva in bodo prispevali k povečanju biotske pestrosti v kmetijski krajini.

Z namenom razširjanja rezultatov, pridobljenih v okviru projekta, pa smo pripravili tudi priročnik z naslovom Varstvo biodiverzitete v kmetijski krajini – EIP VIVEK. Ta je namenjen predvsem kmetijskim gospodarstvom, v njem pa so predstavljene značilnosti in ekološke potrebe ciljnih vrst ptic kmetijske krajine (pibe, hribskega in poljskega škrjanca), travniških habitatnih tipov (HT 6410 in HT 6210 (*)), preizkušene projekte rešitve, med projektom pridobljeno znanje ter širši učinki teh rešitev na kmetijsko pridelavo, varstvo narave in podnebje. Priročnik je dostopen na spletni strani DOPPS, pod zavahkom Publikacije DOPPS in na povezavi: <https://www.ptice.si/publikacije/publikacije-dopps/brosure/>.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Udeleženci usposabljanja za partnerska kmetijska gospodarstva na ogledu površin z vzpostavljenimi zaplatami neposejanih tal za poljskega škrjanca na Goričkem.

Priročnik z naslovom Varstvo biodiverzitete v kmetijski krajini – EIP VIVEK

Pomladanska selitev v NR Škocjanski zatok

// besedilo in foto: Domen Stanič

Prva polovica leta 2022 je bila v Škocjanskem zatoku v znamenju velike pestrosti ptic, celo take, ki ji nismo bili priča že nekaj let. Zagotovo je temu botroval primeren vodostaj v sladkovodnem delu rezervata, ki smo ga lahko zagotavljali po nedavni sanaciji dotrajanega praga na kanalu Ara. Ustrezen vodni nivo je v sladkovodna okolja rezervata že v februarju in marcu pritegnil lepa števila prezimujočih in selečih se vrst rac in pobrežnikov. Desete-ga marca nas je presenetila zgodnja vrnitev s prezimovališč enega osebkca čapljice (*Ixobrychus minutus*), kar je verjetno najzgodnejši podatek te vrste za Slovenijo. V drugi polovici marca so sledile številne druge selivke, med katerimi so stopali v ospredje črnorepi kljunači (*Limosa limosa*), večje jate togotnikov (*Calidris pugnax*), kostanjevke (*Aythya nyroca*), dve dolgorepi raci (*Anas acuta*), številni žerjavi (*Grus grus*), bobnarica (*Botaurus stellaris*) in sva-tovsko obarvana modra taščica (*Luscinia svecica*). Mesec pravih redkosti pa je bil april. Dne 9. 4. smo na seznam rezervata dodali novo, že 263. vrsto, to je stepski lunj (*Circus macrourus*). Po redkosti sta mu sledila še citronasta pastirica (*Motacilla citreola*) in belovrati muhar (*Ficedula albicollis*), oba le druga podatka za rezervat. Zanimivo je bilo tudi opazovanje samice velikega žagarja (*Mergus merganser*) v brakični laguni. Med manj redkimi, a še zmeraj zanimivimi gosti smo v aprilu zabeležili tudi rdečo lastovko (*Cecropis daurica*), ribjega orla (*Pandion haliaetus*), štiri kaspijske čigre (*Hydroprogne caspia*), dve zlati prosenki (*Pluvialis apricaria*) ter nekaj malih škurhov (*Numenius phaeopus*) in pukležev (*Lymnocyptes minimus*). Tudi maj je postregel z nekaj redkimi vrstami, med katerimi je zagotovo zbujal pozornost rjavoglavi srakoper (*Lanius senator*, tretji podatek za rezervat), sledili pa so mu trstni cvrčalec (*Locustella luscinioides*), beloperute (*Chlidonias leucoptera*) in belolične čigre (*Chlidonias hybrida*), zli-

čarke (*Platalea leucorodia*), plevica (*Plegadis falcinellus*), bela štokrlja (*Ciconia ciconia*) ter dva Temminckova (*Calidris temminckii*) in srpk-ljuni prodniki (*Calidris ferruginea*). Od zgodnjih gnezdkil so nas presenetile predvsem sive gosi (*Anser anser*), ki so letos gnezdile s kar štirimi pari.

Zanimiva opazovanja s fotografijami lahko redno spremljate na Facebook-strani Naravnega rezervata Škocjanski zatok: <https://www.facebook.com/skocjanskizatok/> ali na spletni strani: <https://www.skocjanski-zatok.org/category/novice/>.

ČAPLJICA
(*Ixobrychus minutus*)

Naraščaj kamarških konjev v Škocjanskem zatoku

// besedilo in foto: Daša Stavber

To pomlad se je v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok čreda kamarških konj ponovno povečala za dva žrebička! Na sveže jutro, 20. aprila, nas je pričakal zdrav in močan samček temno rjave barve ob mami Rižani, ki je dobil ime po bujno cvetoči naravi – Cvetko. Dva tedna kasneje, 4. maja zvečer, nas je pričakal drugi samček, bolj lisičje barve, ob mami Cabidoule. Ime je dobil po domorodnem grmu, ki ga čebele in ptice obožujejo – Dren. Cvetko in Dren sta bila ob rojstvu povsem podobna svojima starejšima bratoma, Acotu in Brinu. Ko bosta žrebička dovolj močna, se bosta skupaj z mamo Rižano in Cabidoule ter babico Falisco preselila na pašnike sladkovodnega dela rezervata.

Obeležitev Svetovnega dne zdravja 2022

// besedilo: Bojana Lipej, foto: Društvo za pomoč pri demenci – PRIMORSKE SPOMINČICE

Že drugo leto zapored smo v sodelovanju z Društvom za pomoč pri demenci – PRIMORSKE SPOMINČICE s pohodom po učni poti Škocjanskega zatoka obeležili svetovni dan zdravja. Pohod, ki se ga je udeležilo petnajst članov društva, je bil namenjen ozaveščanju o demenci (kako se s to boleznijo spoprijeti in kje najti pomoč). Demenca je bolezen možganov, ki vodi bolnika v odvisnost od svojcev in okolice in je najpomembnejši vzrok invalidnosti v starosti. Prizadene tako bolnika kot tudi njegovo celotno družino. V društvu Spominčica, ki združuje svojce obolelih, si že vrsto let prizadevajo, da bi se o tej bolezni vedelo in govorilo več. Za učinkovitejše zdravljenje demence je ključno njeno zgodnje odkrivanje.

Obiskali smo Naravni rezervat Iški morost

// besedilo in foto: Barbara Jerina

Na lepo zgodnjeoletno dopoldne smo se mlajši učenci Šole Dečkova Centra Janeza Levca skupaj s spremljevalci in učitelji odpravili na Ljubljansko barje. Tam nas je na začetku Koščeve učne poti v že čakal ornitolog DOPPS-a, Matej Gamser. Najprej nam je povedal veliko o naravnem rezervatu: izvedeli smo, da travnike tam prvič kosijo šele pozno poleti, da ptice lahko brezskrbno odgnezdijo. Opozoril nas je, da v rezervatu lahko hodimo le po učni poti, da ne motimo ptic. Pokazal nam je tudi travnik, porasel z invazivno rastlino zlato rozgo (*Solidago* sp.), in povedal, da ta ni zaželena, ker na takih travnikih razen nje ne uspeva nič drugega. Izvedeli smo, da je učna pot ime dobila po ptici kosec (*Crex crex*), ta pa je ime dobil zaradi njegovega značilnega oglašanja, ki spominja na zvoke pri brušenju kose. A kosca tokrat nismo videli, prav tako ne zavarovanega velikega škurha (*Numenius arquata*). Ornitolog nam je povedal, da lahko največ ptic opazimo zgodaj zjutraj. Morda pa smo bili tudi preglasni in smo jih spodili. Med vejami dreves smo opazili rumenega kobilarja (*Oriolus oriolus*),

po nebu nad nami je krožil rjavi lunj (*Circus aeruginosus*). Ptice smo opazovali tudi skozi daljnogled, ki objekte v daljavi zelo povečajo. Ko smo prehodili celo učno pot, ki je bila za nas prava pustolovščina, smo si ogledali še zbirko peres, jajc in gnezd, ki jih je imel s seboj ornitolog. Imeli smo se lepo in izvedeli veliko novega. Prav gotovo se v Naravni rezervat Iški morost še vrnemo!

Popis gliv v Škocjanskem zatoku

// besedilo: Bojana Lipej, foto: arhiv Gobarsko-mikološkega društva Slovenske Istre

V soboto, 14. maja 2022, smo v sodelovanju z Gobarsko-mikološkim društvom Slovenske Istre s popisom gliv Škocjanskega zatoka obeležili Dan biotske raznovrstnosti. Gobarsko-mikološko društvo Slovenske Istre, ustanovljeno leta 1988, sprva pod imenom Gobarska družina Koper in kasneje, leta 2002, preimenovano v sedanje ime, deluje v skladu s svojim kodeksom - ta jim narekuje varovanje narave, naravnih znamenitosti in mikoflore na območju Slovenske Istre. Združuje skoraj 100 aktivnih članov, ki se poleg raziskovanja gob veliko posvečajo izobraževanju in ozaveščanju o pomenu in zaščiti mikoflore, kar je bil tudi vzrok za izvedbo omenjenega popisa. Dvajset udeležencev je ob začetku popisa pozdravila predsednica Gobarsko-mikološkega društva, ga. Irena Dobrila Sirotič, ki je poudarila, da ta dogodek oznanja začetek dobrega sodelovanja z DOPPS. V okviru popisa so člani društva prepoznali 5 različnih vrst gob, od katerih so dve vrsti determinirali že na terenu. To sta bili mestni kukmak (*Agaricus bitorquis*), užitna goba, ki jo zelo pogosto najdemo ob poteh ali cestah in topolova njivnica (*Cyclocybe cylindracea*), gniloživka, ki raste v toplih krajih Istre, najraje ob topolih in je tudi užitna. Preostale tri vrste bodo morali natančno pregledati in jih določiti kasneje. Morda je med njimi tudi kakšna nova vrsta za Škocjanski zatok. Popisu gliv je sledilo predavanje priznanega mikologa Andreja Piltavra z naslovom »Klimatske spremembe in mikota«. G. Piltaver je v besedi in sliki predstavil del pestrega sveta gliv, posebno pozornost pa je v nadaljevanju posvetil še vplivu klimatskih sprememb na mikofloro. Dogodek je bil organiziran s finančno podporo Mestne občine Koper.

Opravičilo

V prejšnji številki nam jo je zagodel tiskarski škrat. Na plakatu manjka navedba vrste ptice in avtorja fotografije. Gre za fotografijo črne žolne (*Dryocopus martius*), avtorja Samota Jereleta. Za napako se iskreno opravičujemo. Uredništvo

Preprosto prostoročno rezanje – doma ali na vrtu.
Z akumulatorsko žago EasyCut 12 je žaganje preprosto kot še nikoli!

Home made by you.

